

# DICTIONAR MEGLENOROMÂN

## LITERA B

NICOLAE SARAMANDU, MARILENA TIUGAN, IRINA FLOAREA, ALINA CELAC

(Coordonator: NICOLAE SARAMANDU)

Publicăm în prezentul număr al revistei „Fonetică și dialectologie“ a doua fasciculă – **litera B** – din *Dicționar meglenoromân*. Informațiile cu caracter general sunt cuprinse în *Prefața* dicționarului, apărută în numărul anterior al revistei.

### SIGLE

#### (Surse)

- ALDM I = Petar Atanasov, *Atlasul lingvistic al dialectului meglenoromân*, vol. I, București, 2008.
- ALR I, 1, 2 = *Atlasul lingvistic român*. Publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Pușcariu. Partea I, vol. I. Cluj, 1938 [h. 1–150]; vol. II., Sibiu, Leipzig, 1942 [h. 150–302], (punctele 012 Liumnița, 013 Țárnareca; anchete efectuate de Sever Pop).
- ALR II, 1 = *Atlasul lingvistic român*. Partea II, de Emil Petrovici, vol. 1, Sibiu, Leipzig, 1940 [h. 1–296].
- ALR II, Supl = *Atlasul lingvistic român*. Partea II, de Emil Petrovici, vol. 2, *Supliment. Termeni considerați obsceni*, Sibiu, Leipzig, 1942 [h. 1–20], (punctul 012 Liumnița; anchetă efectuată de Th. Capidan).
- ALR II, s.n., 1–7 = *Atlasul lingvistic român. Serie nouă*, întocmit de Institutul de lingvistică al Filialei din Cluj a Academiei Republicii Populare Române sub direcția acad. Emil Petrovici, vol. 1–7, București, 1956–1972 [h. 1–2248].
- AtaM = Petar Atanasov, *Meglenoromâna astăzi*, București, 2002.
- Can<sup>1</sup> = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai și suflet”, III/1, București, 1927, p. 175–209 (A–C).
- Can<sup>2</sup> = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai și suflet”, III/2, București, 1928, p. 381–412 (Ĉ–Ĺ).
- Can<sup>3</sup> = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai și suflet”, VI, București, 1933–1934, p. 163–192 (M–R).
- Can<sup>4</sup> = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai și suflet”, VII, București, 1937, p. 194–230 (S–Ž).
- Can T<sup>1</sup> = I.-A. Candrea, *Texte meglenite*, în „Grai și suflet”, vol. I/2, București, 1924, p. 261–285.
- Can T<sup>2</sup> = I.-A. Candrea, *Texte meglenite*, în „Grai și suflet”, vol. II/1, București, 1925, p. 100–128.
- Cap<sup>1</sup> = Th. Capidan, *Meglenoromânii. Istoria și graiul lor*, vol. I, București, 1925.

FD, XXX, București, 2011, p. 51–117

- Cap<sup>2</sup> = Th. Capidan, *Meglenoromânii. Literatura populară la meglenoromâni*, vol. II, București, 1928.
- Cap = Th. Capidan, *Meglenoromânii. Dicționar meglenoromân*, vol. III, București, 1935.
- Cerna A = Anchetă efectuată cu *Chestionarul Noului atlas lingvistic român în localitatea Cerna, jud. Tulcea*, de Nicolae Saramandu în 1973 (5 caiete aflate în *Arhiva* Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti”, București).
- Cerna A / Supl = Cerna A, răspunsuri suplimentare.
- Cerna T = Texte meglenoromâne (pe bandă magnetică, aflate în *Arhiva* Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti”, București) din localitatea Cerna, jud. Tulcea, culese de Nicolae Saramandu și Marilena Tiugan în 1971; transcriere: Marilena Tiugan.
- Dms = Nicolae Paia, Teodor Minda, *Dicționar meglenoromân* (lucrare în manuscris, aflată în *Arhiva* Institutului de lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti”, București).
- DP = Dimitrie Papatsafa, *Prikozmur din Meglenia (Мегленско-Влашки приказни)*, Skopje, 1997.
- Kats = Nik. At. Katsanis, *Βλάχοι του Παϊκού (του Βυζαντινού θέματος των Μογλενών)*, Salonic, 2001.
- MP I, I I = Maria G. Papageorgiou, *Παραμυθια απο μυθους αρχαιων ελληνικων ποιητικων εργων που χαθηκαν και αλλα παραμυθια του βλαχοφωνου χωριου Σκρα (Αιουμνιτσα)*, I–II, Salonic, 1984.
- Pap<sup>1</sup> = Pericle Papahagi, *Glosar*, în *Românii din Meglenia. Texte și glosar*, București, 1900, p. 30–72.
- Pap<sup>2</sup> = Pericle Papahagi, *Glosar*, în *Megleno-românii. Studiu etnografico-filologic* (extras din „Analele Academiei Române”. Seria II, Tom. XXV. Memoriile Secțiunii Literare, 35 [1902–1903]), București 1902, p. 185–267.
- Pap M<sup>1</sup> = Pericle Papahagi, [Texte], în *Românii din Meglenia. Texte și glosar*, București, 1900, p. 9–29.
- Pap M<sup>2</sup> = Pericle Papahagi, *Introducere; texte; obiceiuri, basme etc.* în *Megleno-românii. Studiu etnografico-filologic* (extras din „Analele Academiei Române”. Seria II, Tom. XXV. Memoriile Secțiunii Literare, 35 [1902–1903]), București, 1902, p. 1–184.
- W = Gustav Weigand, *Vlacho-Meglen. Eine ethnographisch-philologische Untersuchung*, Leipzig, 1892.
- Wild = Beate Wild, *Meglenorumänischer Sprachatlas*, Hamburg, 1983.

## BIBLIOGRAFIE

În afara dicționarelor generale ale limbii române, pentru stabilirea originii cuvintelor am apelat la următoarele lucrări lexicografice:

- Andriōtē, N.P., *Etymologiko lexiko tēs koinēs neoellēnikēs*, Salonic, 1971 (citată după ediția a doua, corectată, 1971).
- Atanasov, Petar, *Makedonsko-francuski rečnik*, Skopje, 2007.
- Baubec, Agiemin/ Grecu, Mitică, *Dicționar turc-român*, București, 1979.
- BER I – Vl. Georgiev, Iv. Gălăbov, J. Zaimov, St. Iliev, (redactor responsabil) Vl. I. Georgiev, *Bălgarski etimologičen rečnik*, I, Sofia, 1971.
- Buchholz, Oda/Fiedler, Wilfried/Uhlisch, Gerda, *Wörterbuch Albanisch-Deutsch*, Leipzig, 1977.
- CDDE – I.-A. Candrea, Ov. Densusianu, *Dicționarul etimologic al limbii române. Elementele latine (A – Putea)*, București, 1907–1914.
- DDA – Tache Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân, general și etimologic*, ediția a doua augmentată, București, 1974.
- Gerov – Najden Gerov, *Rečnik na bălgarski ezik*, I, Plovdiv, 1895.
- Iovan, Tiberiu, *Dicționar bulgar-român*, București, 1994.

- RMJ I–III – Blaže Koneski (redactor responsabil), Todor Dimitroski, Blagoja Korubin, Trajko Stamatovski, *Rečnik na makedonskiot jazik*, I–III, Skopje, 1965–1979.
- Suciu, Emil, *Influența turcă asupra limbii române*, II. *Dicționarul cuvintelor românești de origine turcă*, București, 2010.
- Topciu, Renata/Maloneshi, Ana/Topciu, Luan, *Dicționar albanez–român. Fjalor shqip–rumanisht*, Iași, 2003.
- Türkçe-İngilizce Redhouse Sözlüğü. The Redhouse Turkish-English Dictionary*, Istanbul, 2007.
- Wendt, Dr. Heinz F., *Langenscheids Taschenwörterbuch. Erster Teil, Neugriechisch-Deutsch*, Berlin / München, 1969 (citată după ediția a opta, 1978).

## ABREVIERI

- ac. = acuzativ  
 adj. = adjectiv, adjectival  
 adj. nehot. = adjectiv nehotărât  
 adv. = adverb, adverbial  
 alb. = albanez(ă)  
 aor. = aorist  
 ar. = aromân(ă)  
 art. dem. = articol demonstrativ  
 art. hot. = articol hotărât  
 art. nehot. = articol nehotărât  
 art. pos. = articol posesiv  
 bg. = bulgar(ă)  
 cf. = confer  
 col. = colectiv  
 conj. = conjuncție  
 dat. = dativ  
 der. = derivat  
 determ. = determinant  
 dial. = dialectal  
 dim. = diminutiv  
 dr. = dacoromân(ă)  
 et. = etimologie (originea cuvântului)  
 et. nec. = etimologie necunoscută  
 expr. = expresie  
 expr. invar. = expresie invariabilă  
 f. = feminin  
 fig. = figurat  
 gen. = genitiv  
 ger. = gerunziu  
 gr. = grec(esc)  
 impers. = impersonal  
 interj. = interjecție  
 intrans. = intransitiv  
 invar. = invariabil  
 ir. = istoromân  
 lat. = latin(ă)  
 lit. = literal  
 loc. adj. = locuțiune adjectivală  
 loc. adv. = locuțiune adverbială

m. = masculin  
 mac. = mecedonean(ă) (slavă)  
 mgl. = meglenoromân(ă)  
 nom. = nominativ  
 n. pers. = nume de persoană  
 n. pr. = nume propriu  
 num. card. = numeral cardinal  
 num. ord. = numeral ordinal  
 p. = pagina  
 peior. = peiorativ  
 p. ext. = prin extensiune  
 pl. = plural  
 plt. = pluralia tantum  
 prep. = prepoziție  
 pron. = pronume, pronominal  
 pron. nehot. = pronume nehotărât  
 pron. pers. = pronume personal  
 refl. = reflexiv  
 s. = substantiv  
 sb. = sârb(esc)  
 s. col. = substantiv colectiv  
 s.f. = substantiv feminin  
 sg. = singular  
 sgt. = singularia tantum  
 sl. = slav  
 s.m. = substantiv masculin  
 s.n. = substantiv neutru  
 subst. = substantival, substantivat  
 s.v. = sub voce  
 tranz. = tranzitiv  
 tc. = turc(esc)  
 unipers. = unipersonal  
 var. = variantă  
 vb. = verb  
 vbg. = vechi bulgar  
 vgr. = vechi grecesc  
 voc. = vocativ  
 vsl. = vechi slav

## LOCALITĂȚI

R. Macedonia:  
*Úmă* (Húma)

Grecia:  
*Biríslāv* (Birislav), gr. Περίκλεια  
*Cúra* (Cúpa), gr. Κούπα  
*Lúnġiá* (Lúgunța), gr. Λαγκαδιά  
*Ĺumníġă* (Liumnița), gr. Σκροά  
*NŃti* (Nănta), gr. Νότια  
*ÓŃiá* (Óșani), gr. Αρχάγγελος  
*Țărnărġca* (Țărnaréca), gr. Κάρπη

## B

**ba** *adv.* Pap<sup>1</sup> 33; Pap<sup>2</sup> 57; Can<sup>1</sup> 186; Cap 30; Dms. Nu, nicidecum, dimpotrivă; ba da. *Ba, nu virujés si ducă.* (Nu, nu cred să se ducă.) Cap 30 s.v.; *Ba, jô nu mi duc còla.* (Nu, eu nu mă duc acolo.) Dms s.v.; „Nu-î şa?”. „Ba, cã şa-î” („Nu-i așa?”. „Ba da, așa e.”) Dms s.v.

Et.: bg., mac. *ba*, gr. *μπα*.

**babaljoc** vezi **băbăljoc**.

**băbă**, *pl. băbi s.f.* Pap<sup>1</sup> 33; Pap<sup>2</sup> 57; Can<sup>1</sup> 186; Cap 30; ALR I, 2, h. 170, h. 196, h. 197, h. 203, h. 212; ALR II s.n., 4, h. 1125/012; Cerna A/488, 545, 621; Wild h. 212, 467; ALDM/I h. 430/1–7, h. 431/1–7, h. 432/1–7, h. 463/1–7, h. 464/1–7; Dms. 1. Femeie în vârstă, femeie bătrână; babă. *Jel si ânsurô la dójli or cu únă bábă.* (El se însură a doua oară cu o femeie în vârstă.) Cap<sup>2</sup> 38/9; *Aj sã-ț cat [ân cap], bábú!* (Hai să-ți caut [în cap], babo!) Cap<sup>2</sup> 38/24; *La dúsi mult dipárti di căsa bábăjă.* (Îl duse foarte departe de casa bătrânei.) MP 102/10; *Ca Ia dúsara cáfiI la âmpirátu, lu bábăjă ra di tujăt maj bun.* (Când aduseră caii la împărat, al babei era dintre toți cei mai frumos.) MP 120/19; *An am únă bábă, pri jündi trejăti, cõti un bob al scápă.* (Am o babă, pe unde trece, câte un bob îi scapă. [Ghicitoare: Capra.] Cap<sup>2</sup> 154/2. *Băbă mçášă.* ALR I, 2, h. 196/012, h. 203/012, 013. Femeie în vârstă, femeie bătrână. *Únă mullári [...] si dúsi la únă bábă mçášă.* (O femeie se duse la o femeie bătrână.) Cap<sup>2</sup> 115/28; *Lă mçášă, bábă si-I spuñ?* (L i t. Unei femei în vârstă să-i spui babă? = Nu e politicos să-i spui babă unei femei în vârstă.) Can T<sup>2</sup> 111/36. P e i o r. Cotoroanță. *Bábu, di țe jăș búnă? tu jăș búnă di căsápniță.* (Cotoroanțo, de ce ești bună? Tu ești bună de măcelărie [= de tăiat].) ALR I, 2, h. 197/012. 2. Bunică. *Al la lç [súflitu] di la bábă-sa și la dúsi.* (Îi luă [sufletul] de la bunică-sa și-l duse.) Cap<sup>2</sup> 50/27; *Ca vînira di la sculô, di la báp-sa firúră pójni.* (Când veniră de la școală, cerură pâine de la bunică-sa.) MP 146/29; *Ca vîni mùm-sa sjárta, aj zîți: „cári la fjăsi izmjătu?”* *Áră ja aj zîsi: „Nu știu, bába puđti că vîni”.* (Când a venit mamă-sa seara, îi

zice: „Cine a făcut treaba?” Iar ea îi zise: „Nu știu, poate că a venit bunica.”) MP 128/27; 3. Moașă. ALR I, 2, h. 212/012, 013; Cerna A/545. *Bába bábăști.* (Moașa moșește.) Dms s.v. 4. Soacră. *[Bărbát-su] aș ântrô năuntru, aș mănçó nçac pójni scunğós, si culçó; ni fînă, ni priștitári, ni fivăgşode la báb-sa.* ([Soțul] intră înăuntru, mănca puțină pâine pe furis, și se culcă; nici [tu] cină, nici [tu] primire, nici nimic pentru soacră-sa [= nu o băgă în seamă pe soacră]. AtaM 374/13. 5. Mațul gros al porcului; mezel preparat din măruntaie de porc, bucățele de carne, orez și mirodenii, care se pun în mațul gros al porcului; caltaboș. *Bába si âmplă cu cární drubită.* (Baba se umple cu carne tocată.) ALR II s.n., 4, h. 1125/012; *Ţista an bába nă-ş mănçără cõjniI.* (Anul acesta baba ne-o mănca ră câinii.) Dms s.v. 6. (La moară) Pârghie cu care se pun în mișcare pietrele de moară; brotac sau broască. Cap 30. 7. Umflătură la gât, sun bărbie; gușă. Dms s.v. *Un dçad cu bábă.* (Un bătrân cu gușă.) Dms s.v.

**Băbă ȳarbă.** Caltaboș. *Bába ȳarbă si âmplă cu cární, drob, uris și sõnzi di porc.* (Caltaboșul se umple cu carne, plămân, orez și sânge de porc.) Cap 30 s.v. **Fúsu bábăfă.** Buruiană comestibilă din care se face plăcintă. (Fusul babei.) Can<sup>1</sup> 186 s.v. **ȳarba-bábă.** (Joc de copii) De-a baba oarba. **Çon si pişă bábili.** L i t. Când se pişă babele. = În zorii zilei, dis-de-dimineață. Cap<sup>2</sup> 167/1. *Kínisi di căsă çon si pişă bábili.* (Porni de acasă dis-de-dimineață.) Cap<sup>2</sup> 167/2;

Et.: sl. *baba*.

**băbićcă** vezi **băbićcă**.

**băbiţă**, *pl. băbiţi s.f.* ALDM I, h. 488/1–7. Moașă.

Et.: mac., bg. *babica*.

**bablic** vezi **băblic**.

**bablic** vezi **băblic**.

**bacám** vezi **băcám**.

**bacăr** vezi **băcór**.

**báclă**, *pl. bácli și bçclur s.f.* Pap<sup>2</sup> 57; Can<sup>1</sup> 186; Cap 31; Cerna A/1130; Dms. Fasole cu bobul mare; bob. *Ţéla ȳom púsi únă çálă la şçári cu báclă iartă.* (Omul puse la soare o oală cu fasole fiartă.) Pap M<sup>2</sup> 159/23; *Al pun ântru jel un scant cu un misúr di tránă și un*

*misúr di báclă.* (Îi pun dinainte un scaun cu o strachină de deșcuș și o strachină de fasole.) Can T<sup>2</sup> 119/31; *Di stără puń năc báclă s-lá řinóm [izmiKáři].* (Pentru deseară pune [la fiert] puțină fasole ca să le dăm [servitorilor] cina.) MP 106/2; *Řinťagřeđ, báclă, lánti bunitý; nu vin cóna řo si rod din řela luvác!* (Semințe de floarea soarelui, fasole, alte bunătați; nu vin eu acolo să rod din vânătorul acela!) Cerna T; *Bácla si seámină pri gărniřară.* (Bobul se seamănă prin porumbi.) Cap 31 s.v.; *Sať di bacłá ili di meł.* (Saci cu bob sau cu mei.) Cap 31 s.v.; *Báclă di măccátă.* Fasole cu bobul mare. Cap 31 s.v.; *Báclă parpúdă.* Fasole timpurie, cu bobul mic. Cap 31 s.v.

Et.: tc. **bakla** (mac., bg. **bakla**).

**bacór** vezi **băcór**.

**bacsís** vezi **băcsís**.

**bač**, pl. **bač** s.m. Pap<sup>1</sup> 33; Pap<sup>2</sup> 57; Can<sup>1</sup> 186; Cap 36; Dms. Baci. *Báču si dúsi la băčólă.* (Baciul se duse la stână.) Cap 36 s.v.; *Nu lă flom báču lă băčólă s-nă da mătăniță.* (Nu l-am găsit pe baci la stână ca să ne dea lapte bătut.) Dms s.v.

Var.: **bağ** (Pap<sup>1</sup> 33).

Et.: cf. alb. **baç**, mac., bg. **bač**.

**băccu** vezi **băccum**.

**băccum**, **băccări**, **băccáj**, **băccát** vb. I. *Tranz.* și *refl.* Can<sup>1</sup> 186; Cap 36; ALR I, 1, h. 79/012, 013; Wild h. 246/3; Dms. A (se) săruta. *Fičóru ał băccó móna ři si dúsi.* (Feciorul îi sărută mâna și se duse.) Cap<sup>2</sup> 150/14; *La lără fičóru, la băccără ři la turíră ăń fúrńă.* (Luară copilul, îl sărutară și îl aruncară în cuptor.) Cap<sup>2</sup> 99/4; *Dořl si băccără.* (Cei doi se sărutară.) Cerna T; *Si guřníră, si băccără ři áři muríră řiminđóuli priúnă.* (Se îmbrăřișară, se sărutară și muríră amândouă împreună.) Cap<sup>2</sup> 101/2; *Să ířă řeta lu kářa, să-ř băccu, să vez ři ař fac ři řo!* (Dacă ar fi [aici] fata bogatului, s-o sărut, ai să vezi ce o să-ři fac și eu ție.) Cap<sup>2</sup> 149/39; *Dřămni! ři s-fac acmų? S-mi scųăl s-li băccu tųăti trăřăli ili s-uř scųăt calócca s-li řungľu?* (Doamne! ce să fac acum? Să mă scol să le sărut pe toate trei, sau să scot paloșul să le omor?) MP 48/14.

Var.: **băccu** (Can<sup>1</sup> 186; Cap 36), **baș**<sup>2</sup> (ALR I, 1, h. 79/012; Wild h. 246/3).

Et.: lat. **basiare** (> **baș**, prin contaminare cu **múccu**).

**bádi**, pl. **bádi** s.m. ALR I, 2, h. 165/013, h. 202/013; Wild h. 471/3; ALDM I, h. 423/7. Unchi; bade. *Vicņă-la bătă.* (Cheamă-l pe badea.) Dms s.v. *Băă Váni.* (Badea Váni.) Dms s.v.

Var.: **bájă**<sup>1</sup> (ALR I, 2, h. 165/013; h. 202/013); **báje** (Wild h. 471/3; ALDM I h. 423/7); **bátă** (Dms); **bătă** (Dms).

Et.: mac., bg. **bate**.

**băfcă**, pl. **bőfcur** s.f. Pap<sup>1</sup> 31; Can<sup>1</sup> 186; Cap 31; Cerna A/1197 Supl; Dms. Grădină. *řo mi duřám la băfcă, mámu, ři el dúpu míni.* (Eu mă duceam la grădină, mamă, și el după mine.) Cap<sup>2</sup> 18/24; *Pristi trej ań si dar únă băfcă.* (Peste trei ani să faci o grădină.) Cap<sup>2</sup> 99/27; *Tega s-dúsi la băhče di váli.* (Tega se duse la grădină devale.) Cap<sup>2</sup> 20/10; *Pristi trej ań să cumpăr únă băvcă la únă răsrisniță di drum.* (Peste trei ani să cumperi o grădină la o răscruce de drum.) DP 146/16; *Din zúrănzur di cătún să múlti bőfcur.* (În jurul satului sunt multe grădini.) Can T<sup>2</sup> 262/18; *řel si duřă ăń urmán si tářă strémur di bőfcur.* (El se ducea în pădure ca să taie araci pentru grădini.) Cap<sup>2</sup> 94/26; *Un moř vă únă băfcă.* (Un moș avea o grădină.) AtaM 397/16. *Băfcă di pųom.* (Livadă.) Cerna A/Supl.

Var.: **báhčă**, **báhče**, **băvcă**, **băfcă** (Dms).

Et.: mac. **băvče** (tc. **bahče**, bg. **bahčá**).

**băfcăvănğóřă** vezi **băfcăvănğřă**.

**bag**, **băgári**, **băgáj**, **băgát** vb. I. *Tranz.* Pap<sup>2</sup> 57; Cap 31; Dms. A pune, a băga; a planta. *La meł [fičór] řo ăř lă bag únă męără strébrină.* (La ai mei [copii] eu o să le pun [sub cap] un măr de argint.) Cap<sup>2</sup> 112/17; „*Măřcu, mo řu ăř li scúndu pęánili?*”; „*Ăń dvor, săptă diréc li băgă!*” („Mamă, acum unde o să ascund penele?”; „În curte, sub stâlp, pune-le!”) Cap<sup>2</sup> 109/38; *Ăń řea ărga táti băgă un gugóř.* (În acea arie tata plantă un nuc.) AtaM 363/8.

**Bag tru mínti.** A observa, a băga de seamă. *řel nu băgářu tru mínti, că vřeay ři-l gúngă fičórlă.* (Ei nu observau nimic [în jur], pentru că voiau să-i ajungă pe copii [din urmă]) Cap<sup>2</sup> 105/15.

Et. nec.; cf. gr. **βάζω** (**βάλλω**).

**bağ** vezi **bač**.

**băgă**, *pl. bôgur și bôgi s.f.* Pap<sup>1</sup> 33; Pap<sup>2</sup> 57; Can<sup>1</sup> 186; Cap 31; Dms. Deschizătură în podul casei; horn. *Ăn vâcôtu țela mulărğa șădăă la foc an méjluca di căsă, ára ăn cupirimint vęa băgă pri jündi işă fumu.* (Pe vremea aceea nevasta stătea la foc în mijlocul casei, iar în acoperiș era o deschizătură pe unde ieșea fumul.) DP 181/25; *Cõn la frizé [pęștılı], sări únă lúșpi pri băgă ăn grădină.* (Când îl frigea [pește], sări un solz prin deschizătura podului, în grădină.) Cap<sup>2</sup> 137/15; *Ay zăcătó sętra cu cõpu și ș-au scõasi prin băgă.* (Prinse haina cu cârligul și și-o scoase prin horn.) Cap<sup>2</sup> 96/24; *Țista sări prin băgă și işó năfără.* (Acesta sări prin deschizătura podului și ieși afară.) W 73/27, Can T<sup>1</sup> 285/8; DP 49/9; „Turá-ń, Dgámni, prin băgă!”; „Măncá-ti, sá-ț dau!” (L i t. „Varsă-mi [bogăție], Doamne, prin horn!”; „Trudește-te ca să-ți dau! = Dumnezeu îți dă, dar nu-ți pune-n sac.) Cap<sup>2</sup> 167/3.

Et.: mac. *băgă* (tc. *bacá*, bg. *bağá*).

**bağaníc** vezi **băginíc**.

**báhčă** vezi **báfčă**.

**báhče** vezi **báfčă**.

**bája** *adv. și adj. invar.* Cap 31; Dms. Aproape; ceva; cam; prea; mult; destul de. *Di bája vácót am, nõ-am mănácát.* (Cam multă vreme este [de când] n-am mâncat.) Cap<sup>2</sup> 144/41; *Flaj un siğim, la zgripíj ăn un țela siğimu, nu junđă; la feș ăn doj, bája prukó.* (Găsiu o sfoară, îi dădui drumul în una [= neîndoită] la sfoara aceea, nu ajungea; o făcu în două, aproape a ajuns.) Cap<sup>2</sup> 104/28; *Scyăt scõndur măccáti, că jă bája júni yom, s-nu na fúgă.* (Scot [= tai] scânduri mari, [pentru ladă], că e om cam voinic, să nu ne scape.) MP 114/28; *Cătúnu nóstru ăj băjă mári.* (Satul nostru este destul de mare.) AtaM 390/8; *Că zăbăvi árá băjă vácót, já-lá čerkéziI dúpu jel.* (Dacă mai zăbovi ceva vreme, iată-i pe cerchezi după el.) DP 28/20; *Că ămnó băjă, bătú di un cătún bugăresc.* (Dacă merse mult, dădu de un sat bulgăresc.) DP 42/33. [*Aj*] *băjă mári.* ([E] destul de mare.) Dms s.v.; *Șa cum ti scunsés, băjă ra s-nu ti áflăm.* (Așa cum te-ai ascuns, era aproape să nu te găsim.) Dms s.v.; *Băjă mi ănrúșunáj.* (Mă cam rușinai.) Dms s.v.

*Var.:* **băjá.**

Et.: tc. *baya* (bg. *baja*).

**bájă<sup>1</sup>** vezi **bádi.**

**bájă<sup>2</sup>** vezi **báfă<sup>1</sup>.**

**bájăr**, *pl. bájără și bájiri s.n.* Pap<sup>2</sup> 57; Can<sup>1</sup> 186; Cap 32; Dms. **1.** Șiret, șnur cu care femeile își leagă *tasul* sub bărbie. **2.** Baieră. *Bájăru lu Kęșga si rúpti.* (Baiera pungii se rupse.) Dms s.v. **3.** Șirag de mărgel. (Pap M<sup>2</sup> 36/24).

*Var.:* **báir** (Dms s.v.)

Et.: lat. *bajulus*.

**báje** vezi **bádi.**

**bájlä** vezi **báfă<sup>1</sup>.**

**báir** vezi **bájăr.**

**bákıy** vezi **băcõr.**

**bálă**, *pl. báli s.f.* Balot. *Ăn čișta an ári vinít cumbina: lă sęătiră grõnu și lă trıjřă; nă-l lom grõnu ăzõr și mákima dinăpyõj li leğă bálili.* (În acești ani a apărut combina: seceră grâul și îl treieră; ne luăm grâul de-a gata și mașina, în urmă, leagă baloturile.) AtaM 393/20.

Et.: mac., bg. *bala* (it. *balla*).

**balcõn** vezi **bălcõn.**

**báli** vezi **báfă<sup>1</sup>.**

**bálig** vezi **ămbálig.**

**báligă**, *pl. bõliz s.f.* Pap<sup>1</sup> 33; Pap<sup>2</sup> 57; Can<sup>1</sup> 186; Cap 32; Wild h. 255/5; Dms. **1.** Baligă. [*Búbili*] *scot bõliz moI.* ([Viermii de mătase] fac baligi moi.) Cap 32 s.v.; *Ăn drum, cum amná, flo niști bõliz di cal, li dunó și li púsi ăn únă tórbă.* (Pe drum, cum mergea, găsi niște baligi de cal, le adună și le puse într-o traistă.) DP 215/34; *Vițõlu dúpu báligă si cunõști ti turlıjă si jásă.* (Vițelul după baligă se cunoaște ce fel va fi.) Dms s.v. *vițõl.* **2.** Gunoi, băligar.

♦ *Bõliz mănăncă.* (L i t. Mănăncă baligi. = Spune vrute și nevrute.) Cap<sup>2</sup> 167/7; *Uoșt, cõjni nu mănăncă bõliz!* (L i t. Mars, câine, nu mânca baligi! = Ține-ți gura!) Pap M<sup>2</sup> 60/35.

Et.: cf. alb. *bajgë* (*balëgë*, *baligë*).

**balivés** vezi **băfés.**

**Bálta Čair** *n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 172/20; Cap 32 s.v. *báltă.* Nume de islaz în *Lúnčtń*, care se află pe locul unei foste bălți.

Et.: *báltă + čair.*

**Bălta Mări** *n.pr.* Can<sup>1</sup> 186. Nume de loc.  
Et.: *báltă* + *mári*.  
**báltă**<sup>1</sup>, *pl. bolț* *s.f.* Pap<sup>1</sup> 33; Pap<sup>2</sup> 57; Can<sup>1</sup> 186; Cap 32; ALR II s.n., 3, h. 831/012, h. 836/012; Cerna A/1639; Wild h. 25/1, 3, 4; Dms. Báltă. *Cálu ștucni ăn báltă*. (Calul se înfundă în báltă.) Cap 32 s.v.; *Ĵúndi trázi [cu tuřácu] ĵel si fáĵi únă báltă di sônĵi*. (Unde trage el [cu pușca] se face o báltă de sânge.) Can T<sup>2</sup> 102/17.  
♦ *Báltă cu marmóruř*. (L i t. Báltă cu mormoloci. = Persoană discretă.) Cap<sup>2</sup> 185/25.  
Et.: cf. alb. *baltë* (vs. *blato*).  
**Báltă**<sup>2</sup> *n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 172/25. Nume de loc.  
Et.: *báltă*<sup>1</sup>.  
**Báltăřă** *n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 172/18; Cap 32 s.v. *báltă*. Nume de fântână în *Óřin*.  
Et.: *báltăřă* (*gen.* de la *báltă*<sup>1</sup>).  
**Báltă Mică** *n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 172/24; Cap 32 s.v. *báltă*. Nume de loc în *Úmă*.  
Et.: *báltă*<sup>1</sup> + *mícă*.  
**Báltă Róři** *n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 172/28; Cap 32 s.v. *báltă*. Nume de loc și lac în *Cúpă*.  
*Var.*: **Baltăróři** (Cap 32 s.v. *báltă*).  
Et.: *báltă*<sup>1</sup> + *róři*.  
**Baltăróři** vezi **Báltă Róři**.  
**Báltă Șgăcă** *n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 172/21; Cap 32 s.v. *báltă*. Nume de loc (situat pe un fost lac) în *Birislăv*.  
Et.: *báltă*<sup>1</sup> + *șgăcă*.  
**baltičcă** vezi **báltičcă**.  
**baltie** vezi **báltiĵă**.  
**bal**, **bálă**, *pl. bal*, **bálă** *adj.* Pap<sup>1</sup> 33; Pap<sup>2</sup> 57; Can<sup>1</sup> 186; Cap 32; Dms. (Despre cai, oi, capre) Cu pată albă pe frunte; breaz. *Cal bal'*. (Cal breaz.) Pap<sup>1</sup> 33 s.v.; *Qáĵa cári ăĵ vizúĵi ra bál'ă*. (Oaia pe care o văzui era cu pată albă în frunte.) Dms s.v.  
Et.: cf. alb. *balë* (vgr. *βάλιος*).  
**bálă**<sup>1</sup> *s.f. pl.* Pap<sup>1</sup> 33; Pap<sup>2</sup> 57; Can<sup>1</sup> 186; Cap 32; ALR I, 1, h. 88/012, 013; Wild h. 161/1, 3. Bale, salivă. *Al' cūră bál'ăli*. (Îi curg balele.) Cap 32 s.v.  
*Var.*: **báĵă**<sup>2</sup> (Wild h. 161/3), **báĵlă** (Wild h. 161/3), **báli** (Pap<sup>1</sup> 33; Pap<sup>2</sup> 57; Wild h. 161/1).  
Et.: lat. *\*baba* (sg. *\*ba*).  
**Bálă**<sup>2</sup> *n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 36/20. Nume dat oilor sau caprelor care au o pată albă pe frunte;  
Et.: **bálă** (s.v. **bal'**).

**bálcă**, *pl. bálki* *s.f.* Cap 32. Buchețel.  
*Pópa da cu bál'ca di busiĵóc*. (Popa dă [= stropește] cu buchețelul de busuioc.) Cap 32 s.v.

Et.: cf. mac., bg. *balka*.

**bam** *interj.* Cap 33; Dms. Cuvânt care imită zgomotul puștii; poc. „*Anasană, řista si-n la spărgă lucrú la mini*”, și *bam!* *cu tuřácu, la tálĉř*. („Mama lui! ăsta să-mi strice mie treaba”, și, poc! cu pușca, îl omorî.) Cap<sup>2</sup> 99/41; *Cřn řĵși bam!* *si izcufăři di frică*. (Când făcu poc! făcu pe el de frică.) Dms s.v.

Et.: onomatopee.

**bambărés** vezi **bumbărés**.

**bámňă**, *pl. bámňi* *s.f.* Pap 57; Can<sup>1</sup> 187; Cap 33; Dms. Bămă.

Et.: tc. *bamya* (mac., bg. *bamja*, gr. *μπύμια*).

**ban**, *pl. baň* *s.m.* Pap<sup>1</sup> 33; Pap<sup>2</sup> 57; Can<sup>1</sup> 187; Cap 33; Dms. Monedă veche din aramă; gologan.

Et.: mac. *ban* (sb. *ban*).

**báncă**, *pl. bňncur* *s.f.* Can<sup>1</sup> 187; Cap 33; Wild 417/1-3, 5, 6; Dms. Unitate bancară, bancă. *Túnțe nu ve bňncur că cmo*. (Atunci nu existau bănci ca acum.) Can T<sup>1</sup> 276/4; *Třáti părli lui raĵ ăň bángă*. (Toți banii lui erau la bancă.) Dms s.v.

*Var.*: **bang** (Wild h. 417/1-3, 5, 6), **bángă**.

Et.: mac., bg., tc. *banka*, gr. *μπάγκα* (it. *banca*).

**bândă**, *pl. bándi* *s.f.* Dms. Bândă; trupă militară; trupă militară de muzicanți; muzică militară. *Vřm řa únă bándă cári nu uĵ putém căřári*. (Era aici o bandă pe care nu o puteam prinde.) Cerna T; *Cu zăbitu ăň cap, bándă kánisi cútru G'ivĵiliĵa*. (Cu ofițerul în frunte, trupa porni spre *G'ivĵiliĵa*.) Dms s.v.; *Bándili si ud prăpi di cătún*. (Muzicile militare se aud aproape de sat.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *banda*, gr. *μπάντα* (it. *banda*).

**bang** vezi **báncă**.

**bángă** vezi **báncă**.

**Bániști** vezi **Băniști**.

**bánă**, *pl. bňn* și **bňnur** *s.f.* Can<sup>1</sup> 187; Cap 33; Dms. **1.** Baie publică. *Ári řřót únă bánă ři, ře-ĵ mic ři ře-ĵ mári, toř si duc*. (S-a făcut o baie publică și, cu mic cu mare, se duc toți.) Cap<sup>2</sup> 70/5; *Bána nõăstră-ĵ vářa*. (Baia noastră e râul.) Dms s.v. **2.** Baie, scaldă.



**Fac băiă.** A se îmbăia, a se scălda. *S-dúsi ăń Săriună di făisi băiă.* (S-a dus la Salonic de s-a îmbăiat.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. **banja**.

**bap** *interj.* Dms. Cuvânt care redă zgomotul produs de o lovitură; poc.

Et.: onomatopee.

**băpcă** vezi **păpcă**.

**bără**<sup>1</sup>, *pl. bqr s.f.* Pap<sup>2</sup> 57; Can<sup>1</sup> 187; Cap 33; Wild h. 18/1, h. 24/7, h. 25/5; Dms. 1. Mocirlă. *Pōrcu nōstru ăi ăń bără.* (Porcul nostru e în mocirlă.) Cap 33 s.v. 2. Baltă. Wild h. 18/1, h. 24/7, h. 25/5.

♦ *Ca pōrcu la bqr.* (L i t. Ca porcul la mocirle. = Se spune despre cineva care este prezent peste tot.) Pap M<sup>2</sup> 80/22.

Et.: mac., bg. **bara**.

**Bără**<sup>2</sup> *n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 172/32. Nume de loc, cu pământ mocirlos, în *Oșii*.

Et.: **bără**<sup>1</sup>.

**barbăliț** vezi **bărbăliț**.

**barbarăscă** vezi **bărbăărăscă**.

**barbarăscă** vezi **bărbăărăscă**.

**barbatimi** vezi **bărbătimi**.

**bărbă**, *pl. bărbi, bqr și bqrbur s.f.* Pap<sup>1</sup> 33; Pap<sup>2</sup> 57; Can<sup>1</sup> 187; Cap 33; Cerna A / 257, 258; Wild h. 150/1–7; ALDM I, h. 200/1–7, h. 201/1–7; Dms. Barbă. *Un ded moș, cu bărba-n pimint.* (Un moș bătrân, cu barba până la pământ.) Pap M<sup>1</sup> 10/26; *Tu jeș lud, bre yómuli, cu cōasa jārba nu cusés, cu fōārfițli aū cusés jārba, ăra cu cōasa cusés bărba.* (Tu ești prost, măi omule, cu coasa nu cosesc iarba, cu foarfecelă cosesc iarba, iar cu coasa cosesc barba.) Cap<sup>2</sup> 41/33; *Bărbă di băltiță.* (Lamă de topor.) Can<sup>1</sup> 187 s.v.

**Bărba prăcului.** Barba-țapului; plantă care crește pe malul apelor, prin poiene etc.) Pap<sup>2</sup> 57; Cap 33 s.v. *bărbă*; *Bărba prăcului creăști prin pulănă.* (Barba-țapului crește prin poiene.) Cap 33 s.v. *bărbă*.

♦ *Ju-n ț-u bărba, di ntreb di kăptin?* (L i t. Unde îți e barba, de întrebă de pieptene? = Ce-i trebuie chelului tichie de mărgăritar?) Cap<sup>2</sup> 218/6.

Et.: lat. **barba**.

**bărbiccă** vezi **bărbiccă**.

**bărcă**, *pl. bqrț s.f.* Cap 34. *Bărcă. Băba aū minčunō făata, aū pūsi ăń bărcă; tūnță,*

*unășună, si dipărtō di uscăt.* (Baba o păcăli pe fată, o puse [= sui] în barcă; atunci, dintr-o dată, se îndepărta de uscat.) Cap<sup>2</sup> 126/10; *Dğădiră cumandă ca tūti fēatili si ăńtră ăń ună bărcă cu nivgăsta.* (Dădură poruncă să intre toate fetele în aceeași barcă cu nevasta.) Cap<sup>2</sup> 126/20.

Et.: it. **barca**.

**bardăc** vezi **bărdăc**.

**bărđă** vezi **bărză**.

**băre** vezi **bărim**.

**bărem** vezi **bărim**.

**bări** vezi **bărim**.

**bărim** *adv.* Can<sup>1</sup> 187; Cap 34; Dms.

Barem; măcar. *E, noi dojł im minčunōș, șa bārim aī s-na fāiim urtăț.* (Ei, noi amândoi suntem mincinoși, așa că barem hai să ne facem tovarăși.) Cap<sup>2</sup> 45/27; *Pășa zīsi: „aī, ăń bătărnēă ți să trāzim, bērim, să trāzim ăń tinirēă”.* (Pașa zise: „ei, măcar ce să ne chinuim la bătrânețe, [mai bine] să ne chinuim în tinerete.”) Cap<sup>2</sup> 42/10; *Măj bun su-ū tōrn vālęa prin trūșa nōăstră, bērem s-na năbēm.* (Mai bine să întorc răul [ca să treacă] prin bătătura noastră, ca măcar să ne săturăm de băut.) DP 28/11; *Tricūră ți tricūră mulț yāmiñ șu bāri un nu ăjřă mārđit [di bujăjă vīnită].* (Trecură ce trecură mulți oameni, și nici măcar unul nu era murdărit [de vopsea albastră].) Cap<sup>2</sup> 108/37; *Dū-ti bēre tu unęăc și-ū vez [sōra], cā jō nu pot.* (Du-te măcar tu puțin și o vezi [pe sora mea], că eu nu pot.) Cap<sup>2</sup> 85/35; *Dōmnuli, dōmnuli, nu-n daj bēri un cumăt di pōni?* (Doamne, Doamne, nu-mi dai măcar o bucată de pâine?) Cap<sup>2</sup> 89/6; *Bārim ună mănătă di fārīnă.* (Măcar o mână de făină.) Dms s.v.

*Var.:* **băre** (Cap 34 s.v. *bărim*), **bărem** (Can<sup>1</sup> 187), **bări**, **bēre**, **bērem**, **bērim**.

Et.: tc. **bari**, **barim** (mac., bg. **bare**, **barem**).

**bărniță** vezi **bărniță**.

**barōcă** vezi **bărōcă**.

**barōscă** vezi **bărōscă**.

**barōșcă** vezi **bărōșcă**.

**Bărovița** vezi **Băruvița**.

**barsóger** vezi **bărsóger**.

**Băruvița** *n.pr.* Can<sup>1</sup> 187; Cap 35. Localitate în Meglen.

*Var.*: **Bárovița** (Cap 35).

Et.: sl. **Barovica** (de la **bara** ‘mocirlă’, BER I 32).

**bárzã** *adj. f.* Can<sup>1</sup> 187; Dms. (Despre capre) Cu părul de culoare albă; cu botul roșu și corpul negru (Can<sup>1</sup> 187).

*Var.*: **barđã** (Cap 34; Dms).

Et.: cf. alb. **bardhë**.

**basãmác** vezi **bãsãmác**.

**bãscã**, *pl. bãști* *s.f.* Cap 35. Cantitate de lãnã care se tunde de pe o oaie. *La đãdi cãti únã bãscã di lônã neãgrã si aș fãcã álbã.* (Le dãdu cãte o bãscã de lãnã neagrã sã o facã albã.) Cap<sup>2</sup> 103/8.

Et.: cf. alb. **bashkë** (și **baskë**, DDA 257).

**bãsmã**, *pl. bõsmur* *s.f.* Can<sup>1</sup> 187; Cap 35; Dms. 1. Stambã. *Si ânvițõ sã vindã bãsmã cu rãșõnu.* (S-a obișnuit sã vândã stambã cu arșinul.) Dms s.v. 2. Basma. Dms.

Et.: mac. **basma** (tc., bg. **basmá**).

**bãstrã** *s.f.* Can<sup>1</sup> 187; Cap 35; Cerna A/2144, Supl; Dms. Boalã a plantelor și a pomilor; rugina grãului.

Et. nec.

**baș<sup>1</sup>**, **bãșã**, *pl. baș, bãși* *adj.* Pap<sup>2</sup> 57; Can<sup>1</sup> 188; Cap 35; Dms. Cel mai bun; de frunte, de calitate. *Cõți, lisítu, tu si uș mãnãnt bãșa úșã?* (De ce, vulpeo, sã mãnãnci tu cei mai buni struguri?) Pap M<sup>2</sup> 150/13; *Cãri põãti si la mincúnã mo ísta picurãru, si-l lã un baș birbéc.* (Cine poate sã-l pãcãleascã, acum, pe acest cioban o sã-i ia unul dintre cei mai buni berbeci.) Cap<sup>2</sup> 68/38; *Baș fiçór.* (Copil bun, cuminte.) Dms s.v.

Et.: tc. **baş** (mac., bg. **baš**).

**baș<sup>2</sup>** vezi **bãccum**.

**bãșca** vezi **bãșcã**.

**bãșcã** vezi **bãșcã**.

**bãșcã** *adv.* Pap<sup>1</sup> 57; Can<sup>1</sup> 188; Cap 35; Dms. Separat, în parte. *Al' zisirã ca si-l' da áncã únã udãã plinã cu tõãti turlíli di gípt și, ácu põãti s-li lãgã sfãca bãșcã, si-ș lã fããta.* (Îi ziserã cã o sã-i dea încã o odaie plinã cu toate felurile de cereale și, dacã poate sã le aleagã pe fiecare separat, o sã ia fata.) Cap<sup>2</sup> 92/10; *Pãn di trejzõli, ácu nu li poț curãri opt cupíti di gípt, sfãcã põmi bãșca, cãpu aș la lëș.* (Pãnã în trei zile, dacã nu poți curãța opt stoguri de cereale, fiecare soi de cereale

separat, o sã-ți iau [= tai] capul.) Cap<sup>2</sup> 28/6; *Sfãca põmi bãșca-bãșca aș lãsirã si aș fuzirã di cõla.* (Fiecare soi de cerealã, separat-separat, o aleserã și plecarã de acolo.) Cap<sup>2</sup> 28/13; *L'a nełsi trããl' fraș bãșcã și Múșã bãșcã.* (Îi închise pe cei trei frați separat, și pe Múșã separat.) MP 184/11–12; *Si-ș dai fããta mai micã la jël și s-ja puň si gíãscã bãșcã.* (Sã i-o dai lui pe fata mai micã și sã-i pui sã trãiascã separat.) DP 190/18; *Tu bãșcã mãnãnt.* (Tu mãnãnci separat.) Dms s.v.

*Var.*: **bãșca**, **bașcã**, **bãșcã**.

Et.: tc. **baška** (mac., bg. **baška**).

**bãșcãvãngõjã** vezi **bãfcãvãngõjã**.

**bãșcãvãngõjã** vezi **bãfcãvãngõjã**.

**Baș-Çișmã** *n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 172/36; Cap 35 s.v. *baș*. Nume de fântãnã în *Cúpã*.

Et.: tc. **Baș Çeșme** (‘fântãna principalã’).

**bașibuzúc**, *pl. bașibuzút* *s.m.* Can<sup>1</sup> 188; Cap 35; Dms. Soldat turc. P. e x t. Trupã de soldați turci. *Di mülti or ântrãt-aș ân nôstru cãtún bașibuzúcu.* (De multe ori a intrat în satul nostru trupa de soldați turci.) Can T<sup>1</sup> 275/12.

*Var.*: **bãșibuzúc** (Cap 35).

Et.: tc. **başibozuk** (mac., bg. **başibozuk**).

**bat<sup>1</sup>**, **bãtiri**, **bãtúj**, **bãtút** *vb.* III. *Tranz, intranz. și refl.* Pap<sup>1</sup> 33; Pap<sup>2</sup> 57; Can<sup>1</sup> 188; Cap 35; ALR II s.n., 3, h. 789/012, h. 791/012; ALR II s.n., 6, h. 1704/012; h. 1833/012; Cerna A/1092–1095, 2057; ALDM I, h. 243/1, 3–5, h. 300/2–6, h. 301/2–6; Dms. 1. A bate, a lovi. *La cãã și la bat.* (Îl prind și-l bat.) Cap<sup>2</sup> 54/17; *Ţișta fiçór s-la bat ca nu mi scültã.* (Pe copiii aștia o sã-i bat pentru cã nu mã ascultã.) ALR II, s.n., 6, h. 1704/012; *Çõn murãru la bãtë lúpu, lisíta ântrõ ân mõarã.* (Când morarul îl bãtea pe lup, vulpea intrã în moarã.) Pap M<sup>1</sup> 24/25; *FiKírca, și ja aș ãri bãtút murãru.* (Sãrmana, și pe ea o bãtuse morarul.) MP 84/10; *La bãtú, la bãtú, la zdruinõ di kútéc.* (Îl bãtu, îl bãtu, îl stãlci în bãtaie.) Cap<sup>2</sup> 41/7; *S-la caș și s-la baș cot si puãș.* (Sã-l prinzi și sã-l bași cãt o sã poți.) MP 146/4; *Cã zãcriscúj, cãțõ și mini s-mi bãtã.* (Când începui sã cresc, începui sã mã batã și pe mine.) Can T<sup>1</sup> 267/15; *Tu nu jëș bãtút iç.* (Tu nu ești bãtut de loc.) Cap<sup>2</sup> 59/3; *Jo sam bãtútã*

*mai mult di tîni.* (Eu sunt bătută mai mult decât tine.) Cap<sup>2</sup> 41/10; *Un șqâric ău bati tambúra.* (Un șoarece bate toba.) Cap<sup>2</sup> 144/16.

2. (Despre cereale) A îmblăti. Cerna A/2057.

3. (Despre coasă) A bate, a îndrepta leafa (tăișul). Cerna A/1092/1095.

4. (Despre soare) A răsări; a dogori, a încălzi cu putere. *Mulăreș si zăcătă și cūtru șq̄rli, cūtru jūndi bati și cūtru jūndi scăpită șq̄rli.* (Femeia se uită și spre soare, spre [locul] unde răsare și spre [locul] unde apune soarele.) Cerna T; *Bati șq̄rli la năzăi.* (La prânz soarele dogorește.) Dms s.v.

5. (Despre vânt) A sufla. *Bati vîntu.* (Sufală vântul.) ALR II s.n., 3, h. 791/012.

6. (Despre grindină) A bate. *Bati grindina.* (Bate grindina.) Can<sup>1</sup> 188 s.v.; ALR II s.n., 3, h. 789/012; *Bati grindina și li spârçî agrili.* (Bate grindina și strică ogoarele.) Can T<sup>2</sup> 100/13.

7. (Despre culori, gusturi) A bate (spre); a avea o nuanță de, un gust apropiat de. *Bati cūtru vq̄rdi.* (Bate spre verde.) Dms s.v.; *Bati lă acru.* (Are un gust aproape de acru.) Dms s.v.

8. A se bate, a se lupta. *Flq̄ doī munț cāri si bătēy āntru jē!* (Întâlni doi munți care se băteau între ei.) Pap M<sup>2</sup> 144/17; *Nă bătūm cu ună sūtă di cumiț.* (Ne luptăram cu o sută de comitagii.) DP 38/15; *Ai s-ișq̄m ān cōmp sã na bātūm.* (Hai să ieșim pe câmp să ne luptăm.) Cap<sup>2</sup> 25/22; *Ișq̄ mōjnistă si bātă cu țela yōmu.* (Ieși a doua zi să se bată cu acel om.) Cap<sup>2</sup> 25/32.

9. A (se) întâlni, a da de (cineva sau ceva). *Bātu di un deq̄l moș.* (Întâlni un moș bătrân.) Cap<sup>2</sup> 24/8; *Bātu di mūmă-sa cāri prusq̄ pōjni prin cātūn.* (A întâlnit-o pe mamă-sa care cerșea pâine prin sat.) DP 93/30; *Bātu pri antuneric și l-antribō și jēl.* (Se întâlni cu întunericul și-l întrebă și pe el.) Cap<sup>2</sup> 23/13; DP 25/14; *Ca ș-kinisiră, ăș bātū pri lup ān drum.* (Când se porniră, în drum dădu peste lup.) Pap M<sup>2</sup> 136/27; *Pri niți un billic nu bātū pănă di șq̄arta și rămăsi ān urmān.* (Până seara nu dădu de nicio turmă și rămase în pădure.) Can T<sup>2</sup> 128/16; *Cum āmnāy, bātūră pri un fiçōr.* (Cum umblau, întâlniră un băiat.) Pap M<sup>1</sup> 18/13. *Ān drum nu știț pri țe si baț.* (Pe drum nu știi peste ce o să dai.) Cap<sup>2</sup> 167/30.

**Bat péză.** A-și bate joc (de cineva), a răde (de cineva.) *Dū-ti, fițātu, căsă, s-nu bātă pțăză*

*lūmqa di nuțj.* (Du-te, fato, acasă, să nu rătă lumea de noi.) MP 66/19. **Mi bat la buric.** A se frământa, a fi îngândurat. *Jūă tārçām ca dīntru cã nu am fustāh și çyāli, di țjă ti baț la buric.* (Eu credeam că de aceea te frământă, că nu am eu rochii și pantofi.) MP 64/20; *Fiçūru mult si bātū la buric, āma zițq̄ cu crițālu: „și s-fac, con hū-j tări cāsmjātu?”* (Feciorul mult se frământă, dar își zicea în gând: „ce să fac dacă așa mi-e norocul?”) MP 124/3. **Bat țilăl.** A da de veste, a aduce la cunoștință. *Bātu ti lāl pri ūrdină.* (Dădu de veste pretutindeni.) Cap<sup>2</sup> 138/16. **Bat miūr.** A ștampila. Dms s.v. *bat.* **Ān bat căpu di rōpă.** L i t. Îmi izbesc capul de piatră. = A-și bate capul, a se frământa. Cap<sup>2</sup> 170/11. **Mi bati bun.** A-i fi bine. *Cătă din jurumint sã nu jēs, cã nu ti bati bun.* (Ai grijă să nu ieși din jurământ [= să nu încalci jurământul], că n-o să-ți fie bine.) Cap<sup>2</sup> 53/16. **Bat zq̄azit.** A pune degetul în loc de iscălitură, a iscăli. Cap<sup>2</sup> 167/13.

♦ *Bat-la jēru pănă-j calt.* (Bate fierul până-i cald.) ALR II s.n., 6, h. 1833/012; *Nu-j tam, āj bātūt ān cap.* (Nu e întreg la minte, e bătut în cap.) Cap<sup>2</sup> 207/8; *S-ti bātă!* (Bātu-te-ar [Dumnezeu]!) Pap M<sup>1</sup> 13/4; *Și āpu s-ti bātă!* (Nimici-te-ar și apa!) Pap M<sup>2</sup> 59/22; *Cūma s-ti bātă!* (Bātu-te-ar ciurma!) Pap M<sup>1</sup> 13/4, Pap M<sup>2</sup> 59/23; *Dalācu s-ti bātă!* (Bātu-te-ar dalacul!) Pap M<sup>2</sup> 59/26; *Răgīa s-ti bātă!* (Bātu-te-ar rugina!) Pap M<sup>2</sup> 59/25; *Vāmpiri! s-ti bātă!* (Bātu-te-ar vârcolacii!) Pap M<sup>2</sup> 59/24; *Ustrēlu s-ti bātă!* (Bātu-te-ar trăznetul!) Pap M<sup>2</sup> 59/28; *Culēra s-ti bātă!* (Bātu-te-ar holera!) Pap M<sup>2</sup> 59/29.

Et.: lat. *battere.*

**bat<sup>2</sup> interj.** Dms. Cuvânt care imită zgomotul produs de o izbitură; poc.

Et.: onomatopee.

**bătă** vezi **băde.**

**batác** vezi **bătăcțijă.**

**bátavoče** vezi **bátcuvoče.**

**bat-fat interj.** În expr. *Bat-fat nu-ai.* Pap M<sup>2</sup> 152/6. N-ai încotro. *Zmēuli, trăgnq̄-ti din cunác cã, jă-la ampirātu vini și, cã bat-fat nu-ai, trăgnq̄-ti di ună párti.* (Zmeule, ieși din palat că, uite, vine împăratul și, pentru că n-ai încotro, dă-te la o parte!) Pap M<sup>2</sup> 152/6.

Et.: onomatopee.

**bátcu** *s.m.* Can<sup>1</sup> 188; Cap 36; Dms. Cumătru, bade. *Bini vinis, bátcu lupi!* (Bine ai venit, cumetre lup!) Cap<sup>2</sup> 117/22.

Et.: mac. *batko*.

**bátcuvoče** *s.m.* Can<sup>1</sup> 188; Cap 36 *s.v.* *bátcu*; Dms. Cumătrul lup. *Zástáj, tu, batcuvoče, unĝac!* (Stai puțin, tu, cumetre lup!) Cap<sup>2</sup> 117/24; *Di córiñ traz, batavoče!* (De rădăcini tragi, cumetre lupule!) Can T<sup>1</sup> 281/25.

*Var.*: **bátavoče**.

Et.: din *bátcu* + mac. *voče* (= *volče* 'lupule').

**bátiri** *s.f.* Pap M<sup>2</sup> 169/25; Cap 35 *s.v.* *bat*; ALR I, 1, h. 123/012; ALDM I, h. 243/1, 3–5. Batere, bătaie. *Bátiri di inimă.* (Bătaie de inimă.) ALR I, 1, h. 123/012, ALDM I, h. 243/1, 3–5.

**bátirĝa sqáril**. Răsăritul soarelui. *Di la bátirĝa sqáril pánă la scăpitát.* (De la răsăritul soarelui până la apus.) Cap 35 *s.v.* *bat*; *Prima mănĉári s-iĵă la bátirĝa sqáril.* (Prima masă să fie la răsăritul soarelui.) Cap 35 *s.v.* *bat*.

Et.: vezi *bat*<sup>1</sup>.

**bátis** vezi **bátiz**.

**bátiz, bátizári, bátizáj, bátizát** *vb.* I. *Tranz.* Pap<sup>1</sup> 33; Pap<sup>2</sup> 57; Can<sup>1</sup> 188; Cap 36; ALR I s.n., 2, h. 213/013; Cerna A/547; ALDM I, h. 490/1-7; Dms. A boteza. *La bátiză an cĝolivitră.* (Îl botează în cristelniță.) Cerna A/547; *Dupu ĝe la bátizó óĝa fiĉóru, ámpirátu al' la dĉli cálu.* (După ce hoguea îl boteză pe băiat, împăratul îi dădu calul.) Cap<sup>2</sup> 138/23; *Să la júnglĝ, túcu stoĵ, să la bátiz, să-l' pun númi, di nápcum júnglă-la.* (O să-l omori, numai stai, să-l botez, să-i pun nume, apoi omoară-l.) Cap<sup>2</sup> 138/20; *Áĝ punĉ un criĝtín cu pári să lă ĝónă măxómu án bráĝă și să lă bátiză.* (Punea un creștin cu bani să țină pruncul în brațe și să-l boteze.) Can T<sup>1</sup> 263/35.

♦ *Tu la bátiz, ĵel lăĝĝti.* (L i t. Tu-l botezi, el dă în brânci. = Se spune despre cineva care fuge de la ceea ce e benefic.) Pap M<sup>2</sup> 62/33; Can T<sup>2</sup> 110/13.

*Var.*: **bátis** (Can<sup>1</sup> 188), **pătĉđ** (ALDM I, h. 490/7), **pătĉáz** (ALR I s.n., 2, h. 213/013)

Et.: lat. *baptizare*.

**batózá** vezi **bátóză**.

**Báuva** *n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 172/39; Cap 36. Nume de loc în Barovița.

Et. nec.

**bávĉă** vezi **báfĉă**.

**băbăĉcu, băbăĉcă, pl. băbăĉki** *adj.* Dms. Puternic tare.

Et.: mac., bg. *babaĉko*.

**băbájĉă** *s.m.* Pap<sup>2</sup> 57; Can<sup>1</sup> 186; Cap 30; Dms. Tată. „*Cári ĝ-u băbájĉă, mĉscu?*”; „*Átu n-ăĵi dáĵă*”. (L i t. „Cine îți e tată, catărul?”; „Armăsarul îmi e unchi”. = Se spune despre cei care se rușinează de părinți.) Pap M<sup>2</sup> 62/35.

Et.: mac., bg. *babajko*.

**băbăĝán, băbăĝánĉă, pl. băbăĝán, băbăĝánki** *adj.* Dms. Viteaz, voinic. *Ári doĵ fiĉór băbăĝán ca ĝivá răslán.* (Are doi feciori voinici ca niște lei.) Dms *s.v.*

Et.: tc. *babacan* (mac., bg. *babaĝan*).

**băbăĝánlĉe, pl. băbăĝánlĉi** *s.n.* Dms. Vitejie, faptă de vitejie. *Án cávgă vez múlti băbăĝánlĉi.* (În război vezi multe fapte de vitejie.) Dms *s.v.*

Et.: tc. *babayĝitlik*.

**băbălĉe, pl. băbălĉi** *s.m.* Can<sup>1</sup> 186; Cap 30 *s.v.* *bábă*; Dms. 1. Om gras și greoi; babălăc. P e i o r. Om bătrân și neputincios. 2. Nume al unui joc de copii.

*Var.*: **babalĉe** (Cap 30 *s.v.* *bábă*), **băblĉe** (Pap<sup>1</sup> 33; Pap<sup>2</sup> 57; Can<sup>1</sup> 186; Cap 30 *s.v.* *bábă*; Dms).

Et.: tc. *babalk* (bg. *babalák*, mac. *babalak*).

**băbălă, s.f. pl.** Cerna A/1613. Stropi mari de ploaie înghețată sub formă de boabe; mazăriche. *Săĝe băbălă.* (Sărea mazăriche.) Cerna A/1613.

Et.: cf. bg. *boboli* (apud DDA *s.v.* *bóbală, bubóle*).

**băbășárcă** *s.f.* ALDM I, h. 386/1, 2, 7 (*băbășárcă*). Vărsat de vânt.

Et.: *băbă* + *șárcă*.

**băbcă** vezi **bópcă**.

**băbés<sup>1</sup>, băbiri, băbíĵ, băbít** *vb.* IV. *Tranz.* Can<sup>1</sup> 186; Cap 30 *s.v.* *bábă*; Cerna A/545. A moși. *Múmă-sa síngur áĝ la băbí fiĉóru.* (Mamă-sa ea însăși și-a moșit feciorul [noul-născut]). Cap 30 *s.v.* *bábă*; [*Mulărĝa grĉyă...*] *trubuĵáĝti să-ĵ áĵbă-n criĉl și să uĵ véĝlă únă mĉășă, sqácră ili múmă-sa, ca să-ĵ băbĉcă la rudiri.* ([Pe femeia însărcinată...] trebuie să o aibă în grijă și s-o păzească o bătrână, soacra

sau mamă-sa, ca s-o moșească la naștere.) Pap M<sup>2</sup> 116/26.

Et.: mac. *babi*, bg. *babja*.

**băbés<sup>2</sup>**, **băbescă**, *pl. băbేశt* *adj.* Can<sup>1</sup> 186; Dms. Băbesc, bătrânesc. *Io nu virujės ăn băbేశt ădėtur.* (Eu nu cred în obiceiuri bătrânești.) Can T<sup>1</sup> 271/14; *S-nu-n viñ cu zbăără băbేశt, că nu ti virujės.* (Să nu-mi vii cu vorbe băbești, că nu te cred.) Dms s.v.

*Var.*: **băbesc** (Can<sup>1</sup> 186; Dms).

Et.: din *bábă* + *ésc*.

**băbesc** vezi **băbés<sup>2</sup>**.

**băbičcă**, *pl. băbički* *s.f.* Can<sup>1</sup> 186; Cap 30 s.v. *bábă*; Dms. Băbuță.

*Var.*: **băbičcă** (Can<sup>1</sup> 186).

Et.: din *bábă* + *-ič(că)*; mac., bg. *babička* (pentru varianta *băbičcă*).

**băbiri**, *pl. băbir* *s.f.* Can<sup>1</sup> 186; Cap 30 s.v. *bábă*. Asistență acordată femeii la naștere; moșit. *Tăt-su nu ra la băbiręa lu ilă-su.* (Tată-su nu a fost de față la moșitul fiului său.) Cap 30 s.v. *bábă*; *La le bărdăcu la pópa di-I cőntă mulițcă díntru băbiri și díntru tălari buricu.* (Duce ulciorul la popă de-i citește molitvă pentru moșit și pentru tăiatul buricului.) Pap M<sup>2</sup> 118/3.

Et.: vezi **băbés<sup>1</sup>**.

**băblíc**, *pl. băblit* *s.m.* Pap<sup>1</sup> 33; Pap<sup>2</sup> 57; Cap 30 s.v. *bábă*; Dms. Cocostârc; băbiță.

*Var.*: **bablíc** (Pap<sup>1</sup> 33), **bablíc** (Pap<sup>2</sup> 57).

Et.: din *bábă* + *-lic*; cf. și bg. *babuš*.

**băblită**, *pl. băbliti* *s.f.* Pap<sup>1</sup> 11/19; Pap<sup>2</sup> 57; Cap 30 s.v. *bábă*; Dms. Băbuță.

Et.: din *bábă* + *-lită*.

**băblóc** vezi **băbălóc**.

Et.: din *bábă* + *-loc*.

**băbręac** vezi **búbric**.

**băbúc**, **băbúcă**, *pl. băbút, băbúki* *s.m.* și *f.* Dms. Bătrânel, bătrânică.

Et.: din *bábă* + *-úc*.

**băbúčkă**, *pl. băbúki* și **băbúk** *s.f.* Cap 30; Cerna A/1199; 1308, 2139, 2147; Dms. Mugure. *Ay flără [vița] anfrunzótă și je! aj li runiră băbúki! și si culcără.* (Găsiră [vița de vie] înfrunzită și îi sfărâmară mugurii și se culcără.) Cap<sup>2</sup> 98/14; *Si dișklisi băbúka.* (L i t. Se deschise mugurele. = [Via] dădu ochi.) Cerna A/2147.

*Var.*: **bubúčkă** (Dms).

Et.: gr. *μπουμπούκι*.

**băbúčcă**, *pl. băbúčki* *s.f.* Dms. Băbuță.

Et.: din *bábă* + *-uč(că)* (cf. și bg. *babučka*).

**băcădárnic**, *pl. băcădárniț* *s.m.* Pap<sup>1</sup> 34; Pap<sup>2</sup> 60; Can<sup>1</sup> 186; Cap 30; ALR II s.n., 5, h. 1111/012; ALR II s.n., 6; h. 1646/012; Cerna A/1418, 2351; Dms. 1. Mămăligă. *Pupadița a! ziti la pópa: „aj să dăróm băcădárnic”.* (Preoteasa îi zice popii: „hai să facem mămăligă”.) Cap<sup>2</sup> 31/43; *La voj nu vă-j bun băcădárnicu.* (Vouă nu vă place mămăliga.) ALR II s.n., 6; h. 1646/012; *La buruvés băcădárnicu.* (Mestec mămăliga.) ALR II s.n., 5, h. 1111/012; *Băcădárnic cu unt.* (Mămăligă cu unt.) Cerna A/2351; *Noj runc dăróm băcădárnic.* (Noi rar facem mămăligă.) Dms s.v. 2. Mămăligar. *Băcădárniț.* (Mămăligari. Poreclă dată românilor de către meglenoromâni din România.) Cerna A/1418.

*Var.*: **bucădárnic** (Pap<sup>1</sup> 34; Pap<sup>2</sup> 60; Cap 30 s.v.).

Et.: mac. *bakadarnik*.

**băcál**, *pl. băcál* *s.m.* Cap 30; Dms. Băcan. *Si áflă pri la băcă!* (Se găsește pe la băcani.) Cap 30 s.v.; *Dú-ti la mǎu suț, băcălu, si-ț da únă trómbă di astár.* (Du-te la prietenul meu, băcanul, să-ți dea o trambă de pânză.) MP 78/1; *Plătii și bóręu lu băcălu.* Plătii și datoria la băcan.) Dms s.v.

Et.: tc. *bakal* (mac. *bakal*).

**băcám**, *pl. băcámur* *s.n.* Pap<sup>1</sup> 33; Pap<sup>2</sup> 57; Can<sup>1</sup> 186; Cap 31; Dms. Băcan; lemn exotic din care se extrage un colorant roșu; vopsea de ouă de culoare roșie. *Băcámu ăj un lemn roș.* (Băcanul e un lemn roșu.) Cap 31 s.v.; *Trej, pátru zóli di țéstă zúuă xámiñi! cumpără băcám și vupsés óauli.* (Cu trei-patru zile înainte de această zi oamenii cumpără băcan și vopsec ouăle.) Pap M<sup>2</sup> 115/29; *Băcámu ăj mai bun cá nu si lęa.* (Băcanul e mai bun că nu se ia.) Dms s.v.

*Var.*: **bacám, băcámi** (Pap<sup>1</sup> 33).

Et.: tc. *bakam* (mac., bg. *bakam*).

**băcámi** vezi **băcám**.

**băcălóc**, *pl. băcălóți* *s.n.* Cap 31 s.v. *băcál*. Ocupație (indeletnicire) de băcan.

Et.: tc. *bakalk* (mac. *bakallak*).

**băcăr** vezi **băcăr**.

**băcărisés, băcărisiri, băcărisiș, băcărisit** vb. IV. Intrans. Dms. A se cocli. *Mânğa lăsătă ăn sôdur di băcăr băcărisiști.* (Măncarea lăsată în vase din aramă se coclește.) Dms s.v.

Et.: de la **băcăr**.

**băkiș** vezi **băcăr**.

**băclăvă** vezi **băclăvișă**.

**băclăvișă**, pl. **băclăviș** și **băclăvișur** s.f. Cerna A/Supl; Dms. Baclava; delicatose. *Țêla sâl băclăviș mănăncă.* (Acela mănăncă numai delicatose.) Dms s.v.; *Di jîndi si flom băclăviș ca și-ț dom lă tîni?* (De unde să găsim delicatose ca să-ți dăm ție?) Dms s.v.

Var.: **băclăvă** (Dms s.v.).

Et.: tc. *baklava* (mac., bg. *baklava*).

**băcăr** vezi **băcăr**.

**băcăr** s.n. Pap<sup>2</sup> 57; Can<sup>1</sup> 186; Cap 31; Cerna A/Supl; Wild h. 32/1–3, 5, 7; Dms. Aramă; vase de aramă. *Țăistă căsă ări mult băcăr.* (Casa asta are multe vase din aramă.) Cap 31 s.v.; *Făta a! dădi ănă păcêtcă ăn cări vga ligat un cumat mic di băcăr.* (Fata îi dădu o cărpă în care legase o bucată mică de aramă.) DP 178/30; *Mânğa lăsătă ăn sôdur di băcăr băcărisiști.* (Măncarea lăsată în vase de aramă se coclește.) Dms s.v.

Var.: **băcăr** (Wild h.32/7), **băcăr** (Wild h 32/1, 2, 5), **băcăr** (Wild h 32/3), **băkiș** (Wild h 32/7), **băcăr** (Wild h 32/7), **băcăr** (Wild h 32/7), **băcăr**.

Et.: tc. *bakır* (bg. *bakır*, mac. *bakar*).

**băcăr** vezi **băcăr**.

**băcșiș, pl. băcșișur** s.n. Pap<sup>2</sup> 57; Can<sup>1</sup> 186; Cap 31; Dms. Cadou, dar; plată; răsplată; bacșiș. *Cări si-ș poată dūtiri făta lui [...] si-ș da mări bacșiș.* (Cui o să o poată aduce pe fata lui [...] o să-i dea mare răsplată.) Cap<sup>2</sup> 65/9; *Vin țoati nămurli di cūtru fičôr cu cōti un băcșiș.* (Vin toate neamurile din partea feciorului cu câte un dar.) Cerna T; *Ți bășiș țer s-aș daș, că mulț ăn sirbiș la mini?* (Ce plată vrei să-ți dau, că mulți ani sluiși la mine?) Cap<sup>2</sup> 24/36; *Iălă z-dăscărcóm, că-s duc un băcșiș, ămă lăsișă.* (Vino să descărcăm, că-ți aduc un cadou, o vulpe.) MP 82/13; *Cătunțăniș ăj dunăra mūlti băcșișur la fičuru țista.*

(Sătenii îi adună multe daruri acestui fecior.) MP 16/2; *Noj nu dădăm [la tur] băcșiș, ș-lă lăjăy je!* (Noi nu le dădeam [turcilor] daruri, și le luau ei.) Dms s.v.

**Băcșișu cal.** Calul de dar. Can<sup>1</sup> 186 s.v.; *Băcșișu cal la dinț nu s-cătă.* (Calul de dar nu se caută la dinți.) Can T<sup>2</sup> 124/6.

Var.: **băcșiș, bășiș.**

Et.: tc. *bahşiş* (mac., bg. *bakšiš*).

**băctisés, băctisiri, băctisiș, băctisit** vb. IV. Intrans. Dms. A se sătura (de ceva), a se plictisi; a se extenua. *Băctisiș di ănvițări.* (M-am săturat de [atâta] învățat.) Dms s.v.; *Băctisiș di cōta lucrū.* (S-a extenuat de atâta muncă.) Dms s.v.; *Băctisiră di drum.* (S-au plictisit [= li s-a urât] de drum.) Dms s.v.

Et.: gr. *μπουχτίζω*.

**Băciła-al-Čójca** n.pr. Pap M<sup>2</sup> 172/3. Nume de loc în *Ūmă*.

Et.: din **băcșlă** + n.pr.

**băciľă** vezi **băcșlă**.

**Băciľin** n.pr, pl. Pap M<sup>2</sup> 172/5; Cap 36 s.v. *băcșlă*. Nume de loc în *Cúpă* și *Ūmă*.

Et.: din **băcșlă** + **-imi**.

**Băciľină** n.pr. Pap M<sup>2</sup> 172/6. Nume de loc în *Birislăv*.

Et.: vezi **Băciľin**.

**Băciľiștea-al-Čórle** n.pr. Pap M<sup>2</sup> 172/44. Nume de loc, fostă târlă, în *Ūmă*.

Et.: din **Băciľiști** + n.pr.

**Băciľiști** vezi **Băciľiști**.

**Băciľiști** n.pr. Pap M<sup>2</sup> 172/41; Cap 36 s.v. *băcșlă*. Nume de loc, fostă târlă, în *Ūmă*.

Var.: **Băciľiști** (Pap M<sup>2</sup> 172/41.)

Et.: **băcșlă** + **-iști**.

**băcșlă** vezi **băcșlă**.

**Băcșlă-G'iuľuș** n.pr. Pap M<sup>2</sup> 172/7; Cap 36 s.v. *băcșlă*. Nume de loc în *Ōșin*.

Et.: din **băcșlă** + n.pr.

**Băcșlă-lu-Riza-Čăia** n.pr. Pap M<sup>2</sup> 172/9. Nume de loc în *Ūmă*.

Et.: din **băcșlă** + n.pr.

**băcșlă, pl. băcșlă** și **băcșlur** s.f. Pap<sup>1</sup> 33; Pap<sup>2</sup> 57; Can<sup>1</sup> 186; Cap 36; ALR II, 2, h. 400/012; Cerna A/2318, 2329. Stână, târlă. *Tucu să-n li făcă Dómnu țăști čșfiľi uoș, di si dar ănă băcșlă ăa ăn drum.* (Măcar de mi le-ar preface Domnul ciorile astea în oi, ca să

fac o stână aici în drum.) Cap<sup>2</sup> 97/29; *Ram burvit cu un urtác, cu úrdini li pășteám uóli, li mulțeam la strúngă și li purtám láptili la únă băcólă án cătún.* (Eram asociat cu un ortac, pășteam oile cu rândul, le mulgeam la strungă și duceam laptele la o stână în sat.) AtaM 392/6; *Băci flurlu li dărám án ágri.* (Stânele le făceam pe ogoare.) AtaM 353/14.

♦ *Cu axáni uoi băcólă nu si dără.* (Cu oi străine nu se face stână.) Cap<sup>2</sup> 210/3; *Di porc băcólă nu si fáti.* (Nu se face [niciodată] stână cu porci.) Can T<sup>2</sup> 110/4; Pap M<sup>2</sup> 62/37; *La dărari băcólă, cóni I si nęcă, áră la spárđiri, lúmi, duhá.* (La facerea stânii se încaieră câinii, iar la spartul stânii, lumea, oamenii.) Pap M<sup>2</sup> 62/38.

*Var.:* **băcólă, băcílă, bucólă** (Cap 36 s.v.; ALR II, 2, h. 400/012).

Et.: mac., bg. *bačilo* sau din *bač* + *-lŭ* (-ólă).

**bădăjés** vezi **budăjés**.

**bădăiri**, *pl. bădăir* *s.f.* Alergătură. *Fičóru, áNFLámunđót di bădăiręa, si prukó di moș.* (Feciorul, flămânzit de [atâta] alergătură, se apropie de bătrân.) DP 64/26.

Et.: vezi **budăjés**.

**bădivá** *adv.* Cap 31; Dms. Gratis, (pe) degeaba, fără plată, pe nimic. *Pri bădivá nu sirbés.* (Nu muncesc pe degeaba.) Dms s.v.; *Lă vindúm bóu bădivá.* (Am vândut boul pe nimic.) Dms s.v.; *Bégu va pri bădivá să-I sirbím.* (Beul vrea să-i muncim fără plată.) Dms s.v.

Et.: tc. *bedava*.

**băfcă** vezi **băfcă**.

**băfcărlóc**, *pl. băfcărlóti* *s.n.* Dms. Grădinărit. *Cu băfcărlócu gíjész bun.* (Cu grădinăritul trăiești bine.) Dms s.v.

Et.: tc. *bahçivanlık*.

**băfcăvănğiă**, *pl. băfcăvănğii* *s.m.* Cap 31 s.v. *báfčă*; ALR II, s.n., 1, h. 185/012; Dms. Grădinar. *Băfčăvănğóia nă vindi pipérkă.* (Grădinarul ne vinde ardei.) Dms s.v.; *S-dúsiră án un lant cătún, lă un băvčăvănğiă.* (Se duseră în alt sat, la un grădinar.) DP 62/38.

*Var.:* **bafčăvănğóia, baščăvănğóia** (Cap 31 s.v. *báfčă*), **baščăvănğóia** (ALR II s.n., 1, h. 185/012), **băvčăvănğiă**.

Et.: bg. *bahčevanğija* (tc. *bahçivan*).

**bafčăvănğóia** vezi **băfčăvănğiă**.

**Băgăródiță** vezi **Buguródiță**.

**Băgărúdiță** vezi **Buguródiță**.

**băğănác**, *pl. băğănát* *s.m.* Pap<sup>1</sup> 33; Pap<sup>2</sup> 58; Can<sup>1</sup> 186; Cap 31; Cerna A/623; ALDM I, h. 566/1–7; Dms. Cumnat. (E vorba de cumnați ale căror soții sunt surori). *La lo cálu și fuzi ántru si fúgă băğănáti!* (Luă calul și plecă înainte să plece cumnații.) MP 24/30.

*Var.:* **băğinác** (Pap<sup>1</sup> 33; Can<sup>1</sup> 186; Cap 31; Cerna A/623), **buğănác** (ALDM I, h. 566/3).

Et.: tc. *bacanak* (mac., bg. *bağunak*).

**băğanic** vezi **băğinic**.

**băğinác** vezi **băğănác**.

**băğinic**, *pl. băğiniț* și **băğiniță** *s.n.* Pap<sup>2</sup> 58; Can<sup>1</sup> 186; Cap 31 s.v. *báğă*; ALR II, 1, h. 278/012; Cerna A/699; Wild h. 409/2, 4, 7; Dms. Coș [de fum] la casă, horn. *Vizú dipárti un cunác mári cu múltu pinğérț, bógi și buğ iniță.* (Văzu în depărtare un palat mare cu multe ferestre, hornuri mari și mici.) DP 66/19; *Cása noástră ári dómu băğiniț.* (Casa noastră are două hornuri.) Cap 31 s.v. *báğă*; *Cása făr di băğanic fúmă.* (Casa fără horn scoate fum.) Dms s.v.

*Var.:* **bağanic** (Wild h. 409/4), **ăğanic**, **buğanic** (Cap 31 s.v. *báğă*), **buğenic** (Cap 31 s.v. *báğă*), **buğinic** (Wild h. 409/7), **buğunic** (Wild h. 409/2).

Et.: din *báğă* + *-nic*.

**Báhčur** *n.pr., pl.* Pap M<sup>2</sup> 172/23; Cap 31 s.v. *báfčă*. Nume de loc, cu multe grădini, în Úmă.

*Var.:* **Bășcur** (Pap M<sup>2</sup> 172/23).

Et.: *báhčă* (s.v. *báfčă*).

**băiă** vezi **băiă**.

**băiăldisés**, **băiăldisiri**, **băiăldisii**, **băiăldisít** *vb.* IV. *Intranz.* Can<sup>1</sup> 186; Cap 32; ALDM I, h. 384/6; Dms. 1. A obosi, a se istovi, a se extenua. *Băldisii di sirbiri.* (Mă istovii de [atâta] muncă.) Dms s.v.; *Să zărăpósă că-i băldisít.* (Se odihnește că-i extenuat.) Dms. 2. A delira. Dms.

*Var.:* **băldisés** (Dms s.v.; ALDM I, h. 384/6).

Et.: mac. *bajaldisa*, bg. *bajaldisam* (tc. *bayılmak*).

**băjât** *adj. invar.* Cap 32; Dms. (Despre alimente) Stricat, alterat. *Mânşa ăj băjât.* (Mâncarea e stricată.) Dms s.v.; *Cârnea ți-u măncom ra băjât.* (Carnea pe care am mâncat-o era alterată.) Dms s.v.

Et.: tc. *bayat* (mac., bg. *bajat*).

**băjcion, băjcionă**, *pl. băjcion, băjcioni adj.* Dms. Buimac, amețit. *Că băjcion ti mândălēs.* (Te clatină ca [un om] buimac.) Dms s.v.

Et.: tc. *baygin* (bg. *bajgân*).

**Băjcuș** *n.pr.* Cap 32. Nume al unei mahalale din *Nônti*.

Et.: n.pr. *Băjcuș*.

**băjnâr** *vezi băhâr*.

**băjrâm**, *pl. băjrâmur s.n.* Dms. Sărbătoare religioasă la musulmani; bairam.

Et.: tc. *bayram* (mac., bg. *bajram*).

**băjreac**, *pl. băjreacă s.n.* Cap 32; Dms. Steag, stindard. *Si zădădi pișim băjreacu vlășesc.* (Se ivi mai întâi steagul românesc.) Dms s.v.

Et.: tc. *bayrak* (mac., bg. *bajrak*)

**băjúr**, *pl. băjúr s.m.* Pap<sup>2</sup> 61; Can<sup>1</sup> 194; Cap 32; Dms. Bujor.

*Var.*: **bujúr** (Pap<sup>2</sup> 61; Can<sup>1</sup> 194; Cap 32 s.v.; Dms.)

Et.: mac., bg. *božur*.

**bălăntiță**, *pl. bălăntiți s.f.* Pap<sup>2</sup> 58; Can<sup>1</sup> 186; Cap 32; Dms. 1. Alică. 2. Măruntaie (de pasăre) Can<sup>1</sup> 186; Cap 32. F i g. Fleacuri, nimicuri; palavre. *Ŋi turęsti bălăntiți.* (Ŋmi toarnă palavre) Pap M<sup>2</sup> 62/41.

Et.: tc. *buluntu*.

**bălăură**, *pl. bălăuri adj. f.* Cap 32 Mare; de dimensiuni mari. *Prună bălăură.* (Prună mare.) Cap 32 s.v.

Et. nec.; cf. dr. *balaur*.

**bălcón**, *pl. bălcóni s.n.* Cap 32, Cerna A/664; Dms. Balcon, pridvor. *Pri balcónu lu cunăcu șădău trei fęati.* (În balconul palatului ședeau trei fete.) Cap<sup>2</sup> 71/42; *Lăsără căjil și zdunără tuț sup bălcón.* (Lăsără caii și se adunără toți sub balcon.) MP 24/5; *Căsa cu pulătă ari bălcón.* (Casa cu etaj are balcon.) Dms s.v.

*Var.*: **balcón**.

Et.: la origine, it. *balcone*, împrumutat în toate limbile balcanice (bg., mac., sb., tc. *balkon*, alb. *balkon*, gr. *μπαλκόνι*).

**bălcúg**, *pl. bălcúzi s.n.* Pap<sup>1</sup> 33; Cerna A/1487, 270, Supl; Dms. 1. Belciug. *Singiru lă mărzini ari un bălcúg di cări au zăcăcôm sójca.* (Lanțul are la capăt un belciug de care prindem briceagul.) Dms s.v. 2. (La coasă) Brătară. 3. Cataramă. Cerna A/1487; Dms. *Bălcúgu di lă ta curăuă ăj răgăsit.* (Catarama de la cureaua ta e ruginită.) Dms s.v.

*Var.*: **bilcúg** (Dms s.v.).

Et.: sl. *bělčugŭ*.

**băldisēs** *vezi băjaldisēs*.

**bălēs** *vezi bălēs*.

**bălét**, *pl. bălėti s.n.* Cap 32; ALR II, 2, h. 322/012; ALR II s.n., 3, h. 870/012. 1. Bilet, act eliberat de primărie când se merge cu o vită la târg pentru a o vinde. *Bălét di víti.* (ALR II, 2, h. 322/012). 2. Bilet de tren.

Et.: la origine, it. *biglietto*, împrumutat de toate limbile balcanice (alb., bg., mac., tc. *bilet*, gr. *μυλιέτο*).

**bălgúr** *s.n.* Cap 48; Dms. Grâu decorticat; mâncare preparată din grâu fiert. *Aj lă nuntă să măncom bălgúr.* (Hai la nuntă să mâncăm grâu fiert.) Dms s.v.

*Var.*: **búlgur** (Cap 48).

Et.: tc. *bulgur* (mac. *bolgur*, bg. *bulgur*).

**bălós**, **bălósă**, *pl. bălós, bălósii adj.* Can<sup>1</sup> 186; Cap 32; Dms. Bălos. *Buręati bălós.* (Ciupercă băloasă, cu gust plăcut.) Dms s.v. *buręati*.

♦ *Mucósu ș-báti pěză di bălósu.* (L i t. Mucosul își bate joc de bălos. = Răde ciob de oală spartă.) Cap 32 s.v.; Can T<sup>2</sup> 124/8.

Et.: din *báli* (s.v. *bálŭ*<sup>1</sup>) + *-ós*.

**băltác**, *pl. băltáți s.n.* Cap 32; Cerna A/1742; Dms. Baltag, bardă. *Băltăcu lă purtă sub păngác.* (Purta baltagul sub suman.) Dms s.v.

Et.: mac. *baltak* (tc. *balta*).

**băltiță**, *pl. băltiți s.f.* Can<sup>1</sup> 186; Cap 33 s.v. *băltiță*; Wild h. 348/7. Bardă; toporaș. *Ĭel aș lă sádi ună băltiță.* (El își luă numai un toporaș.) Cap<sup>2</sup> 117/7.

*Var.*: **băltiță** (Cap 33 s.v. *băltiță*).

Et.: din *băltiță* + *-iță(că)*.

**băltie** *vezi băltiță*.

**băltiță**, *pl. băltiți s.f.* Pap<sup>1</sup> 33; Pap<sup>2</sup> 58; Can<sup>1</sup> 186; Cap 32; Wild h. 348/4, h. 366/7; Dms. Secure, topor. *Au lę băltița și Ĭ-u dędi*



*prísti cap.* (Luă securea și îl izbi în cap.) W 73/4; *Ay zãmãncô cu bãltiã țe gurgășcã.* (Izbi cu securea [în] acea scorbura.) Cap<sup>2</sup> 25/4; *Aj bãltiũ, s-la tai! pinu!* (Hai, secure, să tai pinul!) Can T<sup>1</sup> 285/17; *Aș lo dõuã baltij și si dũsi ãn la Dẽfu curiã.* (Își luă două topoare și se duse în pădurea lui Dẽfu.) Cap<sup>2</sup> 97/8; *Țãstã sșrã s-la tãlcóm cu bãltiãli.* (Astă seară o să-l omorâm cu topoarele.) DP 27/37.

*Var.: baltie* (Wild h. 348/4), *baltijã baltie* (Wild h. 366/7.)

Et.: mac., bg. *baltija* (tc. *balta*).

*bãltiãcã, pl. bãltiãki s.f.* Cap 32 s.v. *bãltiãcã*. Bardă, toporaș. *Mullãrça [...] lo cu unã bãltiãcã si dișkicã lãimni.* (Nevasta [...] începu să despice lemne cu un toporaș.) Cap<sup>2</sup> 113/11.

Et.: din *bãltiã* + *-cã*.

*bãlés, bãlãri, bãliã, bãlit vb.* IV. *Intranz.* Can<sup>1</sup> 186; Cap 32. A se umple de bale, a-i curge balele, a face bale la grua.

*Var.: balivés* (Pap<sup>1</sup> 33), *bãlés* (Cap 32 s.v. *bãlã*).

Et.: de la *bãlã*<sup>1</sup>.

*Bãfúr n.pr.* Pap<sup>2</sup> 59; Cap 33. Nume de câine.

*Var.: Biãfúr* (Pap<sup>2</sup> 59).

Et.: din *ba!* + *-úr*.

*bãmbãnisit, bãmbãnisitã, pl. bãmbãnisit, bãmbãnisiti adj.* Cap 33; ALR II, 1, h. 106/012; Dms. Buhãit. F i g. Bosumflat.

*Var.: bumbãnisit* (Dms).

Et.: mac. *babunjosa* (se).

*bãmbúf, pl. bãmbúfã s.n.* Dms. Binoclu. *Cu bãmbúflu vez di dipãrti.* (Cu binoclul vezi de la distanțã.) Dms s.v.

Et. nec.

*bãnãri s.f.* ALR I, 2, h. 283/013. Viațã, trai. *Ãn țe bizirisit cu bãnãriã.* (Mi s-a urât cu viațã.) ALR I, 2, h. 283/013.

Et.: ar. *bãnãri*.

*bãndãrã, pl. bãndãri s.f.* Can<sup>1</sup> 187; Cap 33; Dms. Steag, drapel, stindard.

Et.: it. *bandiera* (gr. *παντιέρα*, mac. *bandera*).

*bãnelã* vezi *bunelã*.

*bãñãr, pl. bãñãr s.m.* Can<sup>1</sup> 186; Cap 33 s.v. *banã*. Bãiaș, slujbaș angajat la baia publicã.

*Var.: bãñãr* (Can<sup>1</sup> 186; Cap 33 s.v. *banã*).

Et.: din *bãñũ* + *-ãr*; cf. și mac., bg. *banjar*. *bãñés* vezi *bãñéz*.

*bãñéz, bãñãri, bãñãi, bãñãt vb.* I. *Refl.* Can<sup>1</sup> 187; Cap 33 s.v. *banã*. A se îmbãia, a se scãlda.

*Var.: bãñés* (Can<sup>1</sup> 187).

Et.: de la *bãñũ*; cf. și mac. *banja*, bg. *banjam*.

*Bãñiști n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 172/30; Cap 33 s.v. *banã*. Nume de loc în *Lúnãrũ*, situat acolo unde, altãdatã, au fost bãi publice.

*Var.: Bãniști* (Pap M<sup>2</sup> 172/30).

Et.: din *bãñũ* + *-iște*.

*bãpcã* vezi *bópcã*.

*bãpnés, bãpnãri, bãpnãi, bãpnit vb.* IV. *Intranz.* și *tranz.* Dms. A cãdea (cu toatã greutatea), a trãnti la pãmãnt. *Cøn bãpnãi stãali vizúji.* (Când am cãzut, am vãzut stele verzi.) Dms s.v. *S-ti bãpnés di sã-ț creãpã iãrça.* (O sã dau cu tine de pãmãnt, de o sã-ți crape firea.) Dms s.v.

Et.: mac. *bapne*.

*bãrãcã, pl. bãrãt s.f.* Cap 33; ALR II s.n., 3, h. 907/012; Dms. 1. Barierã la intrarea în oraș. 2. Baracã din scãnduri.

Et.: la origine, it. *baracca*, împrumutat de toate limbile balcanice (bg., mac., tc. *baraka*, gr. *μαρακά*, alb. *barakë*).

*bãrãjés, bãrãri, bãrãi, bãrãit vb.* IV. *Intranz.* Dms. A hoinãri, a umbla de colo-colo, a umbla bãjbãind. *Cum bãrãjã prin sucãtã si nturnó la unã miãnã.* (Cum hoinãrea el pe strãzi, ajunse din nou la un han.) MP 162/3; *Ca si privizú, fiçúru lo z-bãrãjãscã prin cãtún și la vizú cunãcu lu ampirãtuluji.* (Când se luminã de ziuã, feciorul începu să umble de colo-colo prin sat și vãzu palatul împãratului.) MP 166/19; *Bãrãjã sã aflã úșa.* (Bãjbãia sã gãseascã ușa.) Dms s.v.

Et.: mac. *bara* (*barne*), bg. *barna*.

*bãrbãliț s.m.* Can<sup>1</sup> 187; Cap 33; Dms. Orbalț, brãncã.

*Var.: barbãliț* (Can<sup>1</sup> 187).

Et.: bg. *urbalec* (Can<sup>1</sup> 187; Cap 33).

*bãrbãt, pl. bãrbãt s.m.* Pap<sup>1</sup> 33; Pap<sup>2</sup> 58; Can<sup>1</sup> 187; Cap 33; ALR I, 2, h. 269/013; ALR II, 1, h. 129/012; Cerna A/490; Wild h. 451/1–7; ALDM I, h. 433/1–7, h. 434/1–7; Dms. Bãrbat, soț. *Z-dũsi bãrbãtu cu cãfãlu la viñã.*

(Se duse bărbatul cu cavatul la vie.) W 67/7; *Di țe nu la știu ȳ toȳ bărbăt?* (De ce nu-l cunosc eu pe soțul tău?) Cap<sup>2</sup> 88/10; *Fićóru aș púsi ăn minti ți si lăfǵăȳ țéla bărbăți!* (Băiatul băgă la cap [= reținu] ce vorbeau bărbații aceia.) Cap<sup>2</sup> 84/17; *Toț bărbăți! raȳ dunăț la căvgă.* (Toți bărbații erau adunați [= mobilizați] la război.) AtaM 360/9; *Toț bărbăți! ămnă tunș.* (Toți bărbații umblă tunși.) Can T<sup>1</sup> 262/40.

♦ *Bărbātu u anvărtăști căsa.* (Lit. Bărbatul învârtește casa. = Bărbatul duce greul într-o familie, își asumă toate responsabilitățile în casă.) Cap<sup>2</sup> 165/34; *Bărbātu cu căru si dúcă, mulărǵa cu ǵépu si scǵată, nu l-anvinđi.* (Lit. Bărbatul cu carul să aducă, nevasta cu buzunarul să scoată [din casă], nu biruie [= nu fac față.] = Oricât de vrednic e bărbatul, dacă femeia e risipitoare, nu reușesc să adune avere.) Cap<sup>2</sup> 171/15.

Et.: lat. *barbatus*.

**bărbălășcă** vezi **bărbărășcă**.

**bărbărășcă** vezi **bărbărășcă**.

**bărbărășcă**, pl. **bărbărăști** s.f. Can<sup>1</sup> 187; Cap 33. Căcărează de oi, capre, iepuri. *Țéla di Úmă ancărcǵ barbaróști ăn loc di ăiréș.* (Cel din Úmă încarcă căcăreze în loc de cireșe.) Cap<sup>2</sup> 45/17.

Var.: **barbarașcă**, **bărbălășcă** (Cap 33), **bărbărășcă** (Can<sup>1</sup> 187).

Et. nec.

**bărbăres**, **bărbări**, **bărbări**, **bărbărit** vb. IV. *Intranz.* Cap 33; ALR II, 1, h. 280/012; Cerna A/319; Dms. 1. A vorbi prostii, a trăncăni, a flecări. *Nu pără-ń bărbăriă că, cu ti sfitnés, di ȳocł! si-ț sáră.* (Nu-mi mai trăncăni că, dacă ți-ard una, o să-ți sară ochii.) Cap<sup>2</sup> 202/40; *Dósta bărbăriș.* (Ai trăncănit destul.) Dms s.v.; *Tǵată zúȳa bărbăriă.* (Toată ziua au flecărit.) Dms s.v. 2. A-i chiorăi mațele. ALR II, 1, h. 280/012. 3. (Despre foc) A dudui.

Et.: mac. *brbori*, bg. *bărborja*.

**bărbărlǵc**, pl. **bărbărlǵți** s.n. Can<sup>1</sup> 187. Barbarie. *Din bărbărlǵți di turț fuziră din cătún.* (Din cauza barbariilor turcilor, plecară din sat.) Can T<sup>2</sup> 101/20.

Et.: tc. *barbarlık*.

**bărbătés**, **bărbătéscă**, pl. **bărbătést** adj. Can<sup>1</sup> 187; Cap 33 s.v. *bărbăt*. Bărbătesc.

*Bărbătăasca rúbă ra di șáică nǵágră.* (Haina bărbătească era din postav negru.) AtaM 352/15.

Et.: din *bărbăt* + *-ésc*.

**bărbătéscă** s.f. Pap<sup>2</sup> 58; Cap 33 s.v. *bărbăt*. Zonă din spațiul bisericii rezervată bărbaților.

Et.: vezi **bărbătés**.

**bărbătéști** adv. Can<sup>1</sup> 187; Cap 34 s.v. *bărbăt*; Dms. Bărbătește.

Et.: din *bărbăt* + *-éști*.

**bărbătíc**, pl. **bărbătíc** s.m. Cap 34 s.v. *bărbăt*. Bărbățel.

Et.: din *bărbăt* + *-íc*.

**bărbătími** s.col. Pap<sup>1</sup> 33; Pap<sup>2</sup> 58; Can<sup>1</sup> 187; Cap 34 s.v. *bărbăt*; Dms. Grup de bărbați. *Ca zăcucǵ cămbánǵa, tǵată bărbătímǵa si dunǵ la bășǵarică.* (Când sună clopotul, toți bărbații se adunară la biserică.) Cap 34 s.v. *bărbăt*. *Pișim să cǵntă bărbătímǵa.* (Mai întâi să cânte grupul de bărbați.) Dms s.v.

Var.: **barbatími** (Pap<sup>1</sup> 33).

Et.: din *bărbăt* + *-ími*.

**bărbătłc** s.n. Can<sup>1</sup> 187; Dms. 1. Bărbăție, vitejie. *Ăș la spúsi bărbătłcu.* (Își arată bărbăția.) Dms s.v. 2. Mulțime de bărbați. Can<sup>1</sup> 187.

Et.: din *bărbăt* + *-łc*.

**bărbătǵlă** s.f. Can<sup>1</sup> 187; Dms. Bărbăție, vitejie.

Et.: din *bărbăt* + *-ǵlă* (-ǵlă).

**bărbéc** vezi **bărbéți**.

**bărbícă**, pl. **bărbícți** s.f. Can<sup>1</sup> 187; Cap 33 s.v. *bărbă*; Dms. Bărbuță.

Var.: **bărbícă** (Can<sup>1</sup> 187)

Et.: din *bărbă* + *-íc(că)*.

**bărbórcă**, pl. **bărbórt** s.f. Dms. Persoană care vorbește mult; guraliv, flecar.

Et.: mac. *brborko* (bg. *bărborko*).

**bărbós**, **bărbósă**, pl. **bărbós**, **bărbósi** adj. Pap<sup>2</sup> 58; Can<sup>1</sup> 187; Cap 32 s.v. *bărbă*; Dms. Bărbos. *La vlădica ără bərbéțili să la jungłom, să la gustím țista bărbós.* (Iar o să tăiem berbecul pentru episcop, ca să-l ospătam pe bărbosul acesta.) Pap M<sup>2</sup> 160/12.

Et.: din *bărbă* + *-ós*.

**bărbút** s.n. Dms. Joc de noroc; barbut.

Et.: tc. *barbut* (mac., bg. *barbut*).

**bărbutćijă**, pl. **bărbutćij** s.m. Dms. Jucător de barbut. *Pétri ăj mări bărbutćijă.* (Petre e mare jucător de barbut.) Dms s.v.

Et.: din *bărbút* + *-ćijă*.

**bărcăc**, *pl. bărcăc s.m.* Dms. Persoană care se amestecă în toate; băgăcios.

Et.: mac. *brkač*.

**bărcéd**, *pl. bărcéz s.m.* Dms. Tovarăș de generație; prieten, fărtat. *Bărcédu Váni.* (Fărtatul *Váni.*) Dms s.v.

Et.: mac. *bratučed*.

**bărdác**, *pl. bărdáči s.n.* Pap<sup>1</sup> 33; Pap<sup>2</sup> 58; Can<sup>1</sup> 187; Cap 34. Urcior cu două guri, una mică și alta mai mare, numită *țoță*; bărdac. *Baba ia un bărdác vęrdi glęusit, la ámplă di prăospătă ápu și la stúpă.* (Baba ia un bărdac smălțuit verde, îl umple cu apă proaspătă și îl astupă.) Pap M<sup>2</sup> 117/36.

**La bărdác.** Obicei care are loc la casa viitoarei neveste, la trei săptămâni după *prima tocmă*. Pap M<sup>2</sup> 129.

♦ *Čuș bărdác.* (L i t. [Cu] bărdacul în spinare. = Se spune despre cineva care bea tot timpul.) Cap 34 s.v.

Var.: **bardác** (Cap 34 s.v.).

Et.: tc. *bardak* (mac., bg. *bardak*).

**bărdăviță** vezi **brădăviță**.

**Bărdét** vezi **Brădét**.

**bărdi** și **bărdil** *s.f. pl.* Pap<sup>2</sup> 58; Can<sup>1</sup> 187; Cap 34; Cerna A/2254; Dms. Brâgle.

Et.: mac. *brdila*, bg. *bărdilo*.

**bărdilic**, *pl. bărdilici s.n.* Pap<sup>2</sup> 58; Can<sup>1</sup> 187; Cap 34 s.v. *bărdi*; Dms. Prăjină la războiul de țesut; beldie.

Et.: din *bărdilă* (refăcut după *pl. bărdil*) + *-ic*.

**bărlif** vezi **bărliv**.

**bărliv**, **bărlivă**, *pl. bărliv, bărlivi adj.* Can<sup>1</sup> 187; Cap 34; Cerna A/928; DP 229; Dms. Zăpăcit; nebun; (despre o oaie) capie. *S-fjăsi ca bărlif, z-dúsi la un bunár și vicni cătirón: „Ámpirátu cųárni ári” și fuzi di cųála și áj tricú țjă mónico.* (A ajuns ca un nebun, se duse la o fântână și strigă încet: „Împăratul are coarne”, și plecă de acolo și îi trecu acel chin.) MP 200/5; *Bărliva mulări și cu fără di insanjăsc slac s-fjăsi căil s-la júnglă fičuri!* (Femeia nebună și fără suflet de ființă umană căzu la învoială să-i omoare pe copiii.) MP 148/7; *Uájă bărlivă.* (Oaie capie.) Cap 34 s.v.; Cerna A/928.

♦ *Sta ca vrină uáje bărlivă.* (L i t. Stă ca o oaie capie. = Este zăpăcit, nu știe de unde să înceapă o treabă.) Cap<sup>2</sup> 167/24.

Var.: **bărlif**.

Et.: mac. *brliv*, bg. *bărliv*.

**bărlóc** vezi **bărlóg**.

**bărlóg**, *pl. bărlózi s.n.* Cap 34; Cerna A/976; Dms. Culcuș; cuibar; vizuină, bărlóg. *Si sculó di pri bărlóc și, cęn si ardicó pópa, si pugudí un lępuri.* (Se sculă popa de pe cuibar și, când se ridică, se nimeri [acolo] un iepure.) Cap<sup>2</sup> 133/37; *Că lăgără, lăgără si umăróră și si turnără lă bărlóg.* (Dacă alergară cât alergară, obosiră și se întoarseră la culcuș.) DP 70/24; *Áy scurniră lisíta din bărlóg.* (Scoaseră vulpea din vizuină.) Dms s.v.

♦ *Án bărlógu di cóni ubidész póni.* (L i t. În bărlógul căinelui cauți pâine. = Umbli după cai verzi pe pereți.) Cap<sup>2</sup> 167/11.

Var.: **bărlóc**.

Et.: sl. *brülogü* (mac. *brlog*, bg. *bărlóg*).

**bărnăvec**, *pl. bărnăvét și bărnăveță s.m. și n.* Pap<sup>2</sup> 58; Can<sup>1</sup> 187; Cap 45; ALR II s.n., 4, h. 1176/012; Cerna A/1305, 1491; Dms. Pantalón strâmt pe picior, confecționat din postav alb sau negru; berneveci. *Pristi cămșă púni un gămădán, un palt, un bărnivéc.* (Peste cămașă pune o jiletcă, un paltón și berneveci.) Can T<sup>1</sup> 262/35; *Bărbătęasca rúbă ra di șáicá négră: dulám négri și bărnăveță.* (Portul bărbătesc era din postav negru: dulămuri negre și berneveci.) AtaM 352/15; *Bărnivéc strimt; un čift di bărnivéc.* (Berneveci strâmți; o pereche de berneveci.) ALR II s.n., 4, h. 1176/012.

Var.: **bărnivéc**, **binivrec** (Cap 45 s.v.), **birnivéc** (Cap 45 s.v.), **brinivéc** (Cap 45), **bruinivéc** (Pap<sup>2</sup> 60; Cap 45 s.v.).

Et.: mac., bg. *beneveci*, bg. *breveneci*.

**bărnés** vezi **burnés**.

**bărníc** vezi **bărnită**.

**bărnice** vezi **bărnită**.

**bărniceșă**, *pl. bărniceșă s.f.* Can<sup>1</sup> 187; Cap 35 s.v. *bărnită*; Dms. 1. Pai de dughie. *Un pulóg di bărniceșă.* (Un polog de paie de dughie.) Dms s.v. 2. Loc unde se cultivă dughie.

♦ *Áh căzúș án mőn, s-ti dar ca áj bărniceșă.* (L i t. Mi-ai căzut în mâini, o să te fac ca pe paiete de dughie. = Mi-ai căzut în mână, o să te „toc” ca pe paiete de dughie.) Cap<sup>2</sup> 167/27.

Et.: din *bărnice* (s.v. *brână*) + *-iceșă*.

**bărnită** *s.f.* Pap<sup>2</sup> 58; Can<sup>1</sup> 187; Cap 35; Cerna A/Supl; Dms. Mei păsăresc; dughie. *Ua*

*ári ȳopt cúpiti di ǵipt: únu ǎǵ di mei, lántu ǎǵ di bárnîǵă [...].* (Aici sunt opt grămezi de cereale: una e de mei, cealaltă e de dughie [...].) Cap<sup>2</sup> 27/33; *Píti páști pȳarca prin L'umniǵă c-un cumát di pȳni di bárnîǵă.* (Píti paște scroafa prin L'umniǵă cu o bucată de pâine de dughie.) Pap M<sup>2</sup> 46/8; *ǎǵ fǵási un culác di bárnîǵă și la cȳǵpsi an cǎnúǵă.* (Îi făcu un colac din mei păsăresc și îl coapse în cenușă.) MP 156/24; *Ișó únă fáccă cu puǵ și di pri fáccă curá bárnîǵă și puǵ mǎncáȳ.* (Apăru o cloșcă cu pui și de pe cloșcă curgea mei păsăresc și puii mâncău.) MP 20/24; *ǎǵ pús-ǎȳ și miǵlém la uǵisa pǎnă și ǎǵ dát-ǎȳ siminǵă di bárnîǵă di si mǎncă bilbíflu.* (I-a pus și alifie la aripa rănită și i-a dat și boabe de mei, ca să mănânce privighetoarea.) AtaM 379/14; *Bȳárȳa nă u bátu tȳátă bárnîǵă.* (Vântul ne-a suflat toată dughia.) Dms s.v.

Var.: **bárnîǵă**, **bárníc** (Can<sup>1</sup> 187 s.v.), **bárnîcê** (Can<sup>1</sup> 187).

Et. mac. **brnica**.

**bárnivéc** vezi **bárnávéc**.

**bárnués**, **bárnuiri**, **bárnuí**, **bárnuít** vb. IV Tranz. Cerna A/999; Dms. A boroni, a grăpa. *Ugára si bárnúǵăști sǎ si zdrúmină grúzli și sǎ-ȳ zǎvǎlǵăscă siminǵă.* (Ogorul se grăpează ca să se fărâme bulgării de pământ și să se acopere sămânța.) Dms s.v. F i g. A lăsa lefter. *Lă bárnúiră la cȳrȳ.* (L-au lăsat lefter la [jocul de] cărți.) Dms s.v.

Var.: **brănés** (Dms s.v.)

Et. mac. **branuva**, bg. **branuvam**.

**bárnút** s.m. Cap 34; ALR II s.n., 4, h. 1145/012. Tabac. *Trási unǵác bárnút și cǎȳó si kífěǵǵăscă.* (Trase puțin tabac și începu să strănute.) Cap 34 s.v.

Var.: **burút** (Cap 34 s.v.)

Et. nec. (cf. ar. **bárnúte**).

**bărȳcă**, pl. **bărȳȳ** s.f. Can<sup>1</sup> 187; Cap 33 s.v. *báră*; Wild h. 18/4; Dms. Baltă, băltoacă. *Júnsi lǎngă únă barȳcă și ișó ántru ȳel un kos.* (Ajunse lângă o băltoacă și-i ieși înainte un spân.) Cap<sup>2</sup> 90/27; *Máj ncóla flără lántă bǎrȳcă.* (Mai încolo întâlniră altă baltă.) Can T<sup>1</sup> 278/19; *Fǵáta cu fićóru trásiră ma náinti și-n drum flără únă bǎrȳcă di ápu.* (Fata și băiatul plecară mai departe și pe drum au dat de o baltă cu apă.) Can T<sup>1</sup> 278/16.

Var.: **barȳcă**, **brăcă** (Wild h. 184), **brăc** (Dms s.v.).

Et.: din *báră* + **-ȳcă**; cf. și mac., bg. **baruga**.

**bărȳș** adv. Dms. (La întreceri sportive) Egal; la egalitate. *Lă ǎmburȳri im bǎrȳș.* (La trântă suntem la egalitate.) Dms s.v.

Et.: tc. **barıș**.

**bărȳscă**, pl. **bărȳșt** s.f. Pap<sup>1</sup> 33; Pap<sup>2</sup> 57; Cap 33. s.v. *báră*. Băltoacă, mocirlă. *Ved ȳa únă mică barȳscă di plȳǵǵă, zástóǵi sǎ beȳ unǵác.* (Văd aici o mică băltoacă de [la] ploaie, stai să beau puțin.) Pap M<sup>1</sup> 14/28.

Var.: **barȳscă**, **barȳșcă** (Pap<sup>2</sup> 57).

Et. din *báră* + **-ȳcă**.

**bársnés** vezi **brásnés**.

**bársȳgăr** vezi **bársȳgir**.

**bársȳgir**, pl. **bársȳgir** adj. și s.m. Pap<sup>2</sup> 59; Can<sup>1</sup> 187; Cap 35; Dms. Prost, nătărău. *ȳi staj ca barsȳger?* (Ce stai ca un prost?) Can<sup>1</sup> 187 s.v.; Pap M<sup>2</sup> 63/17; *Cátă ca bársȳgăr.* (Se uită ca prostul.) Cap<sup>2</sup> 167/8.

♦ *ǎn ȳi pruvisi că bársȳgir.* (L i t. S-a agățat de mine ca un prost. = Se ține scai de mine.) Cap<sup>2</sup> 167/9.

Var.: **barsȳger**, **bársȳgăr**, **brásȳgăr** (Pap<sup>2</sup> 59).

Et.: cf. **bursúc** + **\*zȳgir** (cf. gr. **σκαντζόχοιρος**).

**báruǵcǎn**, **báruǵcǎncă**, pl. **báruǵcǎn**, **báruǵcǎnki** adj. Dms. Locuitor din *Báruvița*.

Et. din *Báruvița* + **-án**.

**bárút** s.n. Can<sup>1</sup> 187; Cap 35; Cerna A/1342; Dms. Praf de pușcă, pulbere. *Lȳ un tufȳc și lă ǎmpl'ă cu báruǵ cȳt lă un lȳpur.* (Ia o pușcă și o umple cu pulbere cât pentru un iepure.) Can T<sup>2</sup> 102/14; *Cȳn turí, nu cǎȳȳ, că bǎrútu ra vlájnic.* (Când trase [cu pușca], nu luă foc, pentru că praful de pușcă era umed.) Dms s.v.

Et.: tc. **barut** (mac., bg. **barut**).

**básámác**, pl. **básámát** s.m. Can<sup>1</sup> 187; Cap 35; Cerna A/666; Wild h. 411/2, 4, 7, h. 413/2, 4; Dms. Treaptă, fuscel la scară. *Vȳástră scǎlǎ ári zȳi básámát.* (Scara voastră are zece trepte.) Dms s.v.

Var.: **basámác** (Wild h. 411/4; h. 413/4), **busumárc** (Wild h. 411/2; h. 413/2).

Et.: tc. **basamak** (mac., bg. **basamak**).

**bășărcă** vezi **băserică**.

**Bășărica lu Tanás** *n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 172/22.  
Nume de biserică (aflată în ruină) în *Úmă*.

Et.: **bășărică** (s.v. **băserică**) + *n.pr.*

**Bășărica Mări** *n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 172/17; Cap 35 s.v. **bășărică**. Nume de biserică în *Ósiñ*, cu hramul „Sfântul Nicolae”.

Et.: **bășărică** (s.v. **băserică**) + *mári*.

**Bășărica Mică** *n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 172/15; Cap 35 s.v. **bășărică**. 1. Nume de biserică în *Ósiñ*, cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”. 2. Nume de loc în *Nóti*, unde altădată era o biserică.

Et.: **bășărică** (s.v. **băserică**) + *mică*.

**bășărică** vezi **băserică**.

**băserică** vezi **băserică**.

**băserică**, *pl. băseriț s.f.* Pap<sup>1</sup> 34; Pap<sup>2</sup> 59; Can<sup>1</sup> 189; Cap 35; ALR II s.n., 6, h. 1717/012; Dms. Biserică. *Din Úmă trimitău áber s-mi duc cȳóla s-oȳ cupirés și bășărcă lȳor.* (Din Úmă trimiteau veste să mă duc acolo, să acopăr și biserica lor.) AtaM 389/4; *La púsiră pri nusíli și la dúsiră la biserică.* (Îl puseră pe năsălie și îl duseră la biserică.) Cap<sup>2</sup> 47/7; *Biserica nu l'á tóni di mul'tȳ și vin să si rógă la Dónu.* (Biserica nu-i încapă de mulți ce vin să se roage la Domnul.) Can T<sup>1</sup> 263/2; *Li láră [ȳóli] și li dúsară la bășărică.* (Le luară [oile] și le duseră la biserică.) MP 52/2; *O duțęȳ [nivęasta] la apă di triȳ ȳar si u tręacă pră la pȳarta di băserică.* (O duceau [pe nevestă] la apă de trei ori, ca s-o treacă pe la poarta bisericii.) Cerna T; *Vem dȳăȳă băseriț, úna tu Áyio Niculáo și lánta tu Arhángelu Miháil.* (Avem două biserici, una [cu hramul] „Sfântul Nicolae” și cealaltă [cu hramul] „Arhanghelul Mihail”.) AtaM 390/8; *Cătínu Lúnđhń ári dȳȳ biseriț.* (Satul *Lúnđhń* are două biserici.) Can T<sup>1</sup> 262/10; *Am únă bășărică, pri un diréc sta.* (Am o biserică, stă pe un stâlp. [Ghicitoare: Ciuperca].) Cap<sup>2</sup> 153/15.

♦ *Snága-n bisărică și mîntęa-n tulăriști.* (L i t. Trupul în biserică și mintea în piață. = Se spune despre cei care nu sunt, cu adevărat, credincioși.) Cap<sup>2</sup> 209/28.

*Var.:* **bășărcă**, **bășărică**, **băserică**, **bășercă** (Can<sup>1</sup> 189), **bășărică**, **băserică**, **băserică**, **băserică**.

Et.: lat.: **basilica**.

**bășercă** vezi **băserică**.

**bășărică** vezi **băserică**.

**băstisés**, **băstisiri**, **băstisij**, **băstisit** *vb.* IV. *Tranz.* Dms. A distruge, a prăda. *Fúri! nă-ȳ băstisiră casa.* (Hoții ne prădară casa.) Dms s.v.

Et.: mac. **bastisa**, bg. **bastisam**.

**băstrisés**, **băstrisiri**, **băstrisij**, **băstrisit** *vb.* IV. *Intranz.* Dms. (Despre plante, cereale) A se mâna, a căpăta rugină.

*Var.:* **băstrusés** (Dms s.v.)

Et: tc. **basturmak**.

**băstrusés** vezi **băstrisés**.

**băstún**, *pl. băstúni s.n.* Cap 35. Toiag, baston. *Án breg vę un dęd c-un băstún ăn mȳin.* (Pe deal era un bătrân cu un toiag în mâini.) Cap<sup>2</sup> 23/24; *Și băstúnu i mȳȳ și șápca ȳă mȳă.* (Și toiagul e al meu, și șapca e a mea.) MP 238/9; *La míni si-n cúmpăr un băstún di ȳer ca s-mi pătpărós cu ȳel cȳn si ámnu.* (Mie să-mi cumperi un baston de fier ca să mă sprijin în el când o să merg.) DP 211/6; *Áș lă lȳ băstúnu și-ș fuzi la bășercă.* (Își luă bastonul și plecă la biserică.) Cerna T.

Et.: mac., bg. **bastun** (< it. **bastone**).

**bășcă** vezi **bășcă**.

**Bășcur** vezi **Băhčur**.

**bășibuzúc** vezi **bașibuzúc**.

**bășis** vezi **băcșis**.

**bășlamá** vezi **bășlámá**.

**bășlámá**, *pl. bășlámȳur s.f.* Dms. Amnistie, grațiere.

**Daȳ bășlámá.** A grația. *Páșa, om cântát, ántiȳási cum raȳ lucrili, că nu sa căbátliȳ ȳámiñi!, și lă dęádi bășlamá să si dúcá casă.* (Pașa, om învățat, înțelese cum erau lucrurile, că nu erau vinovați oamenii, și i-a grațiat să se ducă acasă.) DP 153/38.

*Var.:* **bășlamá**.

Et.: tc. **başlama**.

**bătác**, *pl. bătáți s.n.* Dms. Mocirlă, noroi. *Că din bătác scos.* (Scos ca din mocirlă) Dms s.v.

Et.: tc. **batak** (mac., bg. **batak**).

**bătál**, *pl. bătál s.m.* Cerna A/2303; Dms. Batal, berbec castrat. P. e x t. Persoană masivă, diformă. *Di cręástiri mult, bătál áȳ.* (De mare ce a crescut, e ca un batal, masiv, diform.) Dms s.v.

Et.: tc. *battal* (mac., bg. *batal*); cf. și dr. *batal*.

**bătălă** *s.f.* Cerna A/1261. (La firele din războiul de țesut) Băteală, bățatură.

Et.: lat. *batt(u)alia* (DDA 266).

**Bătăna di la Sireanu** *n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 172/29; Cap 36 s.v. *bat*. Nume de loc în *Cupă*, unde se află o dărstă.

Et.: *bătăna*<sup>1</sup> + *n.pr.*

**bătăna**<sup>1</sup>, *pl. bătón* *s.f.* Pap<sup>2</sup> 58; Can<sup>1</sup> 188; Cap 35 s.v. *bat*; Cerna A/1495; Dms. Piuă de bățut abale; dărstă. *Ān sinoru di Ūmă vxa únă bătăná.* (În hotarul Ūmei era o dărstă.) AtaM 350/2.

Et.: bg. *băhtjanie* (Gerov I 91).

**Bătăna**<sup>2</sup> *n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 172/21; Cap 35 s.v. *bat*. Nume de loc în *Băruvița*.

*Var.*: **Bătoána** (Cap 36).

Et.: *bătăna*<sup>1</sup>.

**bătarnés** vezi **ambitárnés**.

**bátá** vezi **bádi**.

**bătăcčíjă**, *pl. bătăcčíj* *s.m.* Dms. Șarlatan, escroc. *S-nu ti púnă ān moņ vrin bătăcčíjă.* (Să nu te păcălească vreun escroc.) Dms s.v.

*Var.*: **batác** (Dms s.v.).

Et.: tc. *batakçi* (mac., bg. *batakčija*).

**bătăcčilóc**, *pl. bătăcčilóti* *s.n.* Dms. Șarlatanie, escrocherie. *Din bătăcčilóc gíjăști.* (Trăiește din escrocherie.) Dms s.v.

Et.: tc. *batakčilik* (mac. *batakčilak*, bg. *batakčilak*).

**bătălăcă**, *pl. bătălăcă* *s.f.* Cap 36; ALR II s.n., 3, h. 830/012. Băltoacă. *Bătălăce di apu.* (Băltoacă de apă.) Cap 36 s.v.

*Var.*: **bătălăce** (Cap 36).

Et.: cf. *báltă*, *bătúc*.

**bătălăce** vezi **bătălăcă**.

**bătălámá**, *pl. bătălámóji* și *bătălámójur* *s.f.* Dms. Dovadă, certificat.

Et.: tc. *battallama* (bg. *batalama* Gerov I 27).

**bătălisés**, **bătălisiri**, **bătălisij**, **bătălisit** *vb.* IV. *Tranz* și *intrans.* Dms. 1. A părăsi, a abandona. *Cása vikim ra bătălisitá di mult.* (Casa, deja, era părăsită de mult.) Dms s.v.; *Ān ágru bătălisit ar și nápcum șámin.* (În ogor părăsit mai întâi ar și apoi seamăn.) Dms s.v.

2. A săraci. *Di cõn li vindú iěștiñ cujirçei!*, *bătălisí.* (De când a vândut ieftin gogoșii de mătase, a săracit.) Dms s.v.; *S-dúsiră să*

*kărujăscă nu să bătălisăscă.* (S-au dus să câștige, nu să sărăcească.) Dms s.v.

Et.: gr. *μπαταλέω* (cf. DDA s.v. *bătăl'iusescu*)

**bătăngǐjă**, *pl. bătăngǐj* *s.m.* Cap 36; Dms. Piuar.

*Var.*: **bătăngǐjă** (Cap 36).

Et.: din *bătăna* + *-gǐjă*.

**bătănisés** vezi **bătănáses**.

**bătănáses**, **bătănásiri**, **bătănásij**, **bătănásit** *vb.* IV. *Tranz.* Can<sup>1</sup> 188; Cap 36 s.v. *bat*; Dms. A bate în piuă. *Lă bătănási șájcu.* (Bătu la piuă și acul.) Dms s.v.

*Var.*: **bătănisés** (Can<sup>1</sup> 188; Cap 36 s.v. *bat*.)

Et.: de la *bătăna*.

**bătărnești** vezi **bitárnéști**.

**bătărneță** vezi **bitárnéță**.

**bătárnés** vezi **ămbitárnés**.

**bătărničós** vezi **bitărničós**.

**bătijúni**, *pl. bătijun* *s.f.* Pap<sup>2</sup> 58; Can<sup>1</sup> 188; Cap 36 s.v. *bătiz*. Botez. *Cum tricúș, lisípu, la bătijúni?* (Cum ai petrecut, vulpeo, la botez?) MP 86/13; *La múltu bătijun, cări la li vę pus mămușu nímili la măxõm, că lă duțeu căsă măxõmu, Fu pripunę nými.* (La multe botezuri, la care nașul pusese nume pruncului, când îl duceau acasă pe prunc, i-l [= îi] puneau [încă] un nume.) Can T<sup>2</sup> 117/17.

♦ *Di la butijuni nu-ı spilát.* (Nu s-a spălat de la botez. = Se spune, în mod ironic, despre cei murdari.) Cap<sup>2</sup> 169/11.

*Var.*: **butijúni**.

Et.: lat. \**baptizjo*, *-onem*.

**bătizári**, *pl. bătizór* *s.f.* Pap<sup>1</sup> 33; Pap<sup>2</sup> 58; Can<sup>1</sup> 188; Cap 36 s.v. *bătiz*; Dms. Botez. *Dupu bătizári lúmęa si gustăști lă căsa lu micu.* (După botez lumea se ospătează la casa copilașului.) Cap 36 s.v. *bătiz*; *Năntinépu, díntru că ra turc, aș punę un criștín cu pári să lă țõnă măxõmu ān brățá și să la bătiză, amă și iel cóla stățę lă bătizáre.* (Locuitorul din *Nõnti*, pentru că era turc, punea un creștin cu bani să țină pruncul în brațe și să-l boteze, dar și el stătea acolo, la botez.) CanT<sup>1</sup> 263/35; *Si dúnă lúmi múltă la bătizáre.* (Se adună lume multă la botez.) Cerna T.

Et.: vezi *bătiz*.

**bătizát**, **bătizátă**, *pl. bătizát*, **bătizáti** *adj.* Pap<sup>1</sup> 33; Pap<sup>2</sup> 57; Can<sup>1</sup> 188; Cap 36 s.v. *bătiz*;

Dms. Botezat, creștin. *Nu ti pot scîndiri, cã la jël mirusești la bătizát uom.* (Nu te pot ascunde, cã lui îi miroase a om botezat.) Cap<sup>2</sup> 128/37.

Et.: vezi *bătiz*.

**bătizátór**, *pl. bătizátór s.m.* Can<sup>1</sup> 188; Cap 36 s.v. *bătiz*; Dms. Cel care îndeplinește ritualul botezului; botezător.

Et: din *bătiz* + *-(ã)tór*.

**Bãtoánã** vezi **Bătánã**<sup>2</sup>.

**Bãtón**, **Ăn** ~ *n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 172/32. Nume de loc în *Óșin*.

Et.: *ăn* + *bãtóni* (*pl. de la bătánã*<sup>1</sup>).

**bãtózã**, *pl. bãtózi s.f.* Cerna A/1034. Batoză. *Dúpã vácót dúsãra și batózã fi lã trijãrã snuópi!* (După un timp aduseră și batoză care treieră snopii.) AtaM 393/18.

Var.: **batózã**.

Et.: bg. *batoza*, dr. *batoză* (pentru meglenoromâna din Dobrogea).

**bãtrãngãtã** vezi **bitãrnëtã**.

**bãtút** *s.n.* Pap M<sup>2</sup> 89/29; Dms. Bãtaia ceasului; orã. *Cãtu-ji bãtútu?* (Cât e ceasul?)

Et.: vezi *bat*.

**bãúlä**, *pl. bãúli s.f.* Dms. Cufăr, ladã. *Dóu bãúli plini cu rúbã.* (Douã cufere pline cu haine.) Dms s.v.

Et.: gr. *μπαούλο*.

**bãvçãvãngîjã** vezi **bãfçãvãngîjã**.

**bça** vezi **bët**.

**bçaaa** *interj.* Cerna A/2299. Cuvânt care imită zbirerul oilor sau al caprelor.

Et.: onomatopee.

**bçal**, **bçalã**, *pl. bçal (bçf), bçali (bçli) adj.* Pap<sup>2</sup> 58; Cap 36; ALDM I, h. 21/7, h. 22/7, h. 24/7; Dms. Alb. *Bělã cusitã.* (Cosiță albă.) ALDM I, h. 24/7.

♦ *Si iãsã pri bçli.* (L i t. O să iasă pe albe. = O să iasă la iveală, la lumină.) Cap<sup>2</sup> 167/36.

Var.: **bel**.

Et.: vsl. *bělŭ*.

**bçalbiț**, **bçalbițã**, *pl. bçalbiț, bçalbiți adj.* Dms. Alb; frumos. *Çirçãși bçalbiți.* (Cireșe albe.) Dms s.v. *çirçãșã*; *Cã vrinã bçalbițã.* [Se spune despre o fatã] Foarte frumoasă. Dms s.v.

Et.: din *bçal* + *-iț* (cu **b** prin contaminare cu *alb*).

**bçalbițã** vezi **bélbițã**.

**bçalçi** vezi **bélçi**.

**bçaluș**, **bçalușã**, *pl. bçaluș, bçaluși adj.* Pap<sup>2</sup> 58; Can<sup>1</sup> 188; Cap 37 s.v. *bçal*; Dms.

**1.** Alb, de culoarea laptelui. *Cãprã bçalușã.* (Caprã albã.) Cap 37 s.v. *bçal*. **2.** Un lucru care nu este bine colorat în roșu sau în alb; alburiu; roz. *Únã zdrãjã vinitã-bçaluș din-zur-ãn-zur.* (Un fulger vânt-alburiu de jur împrejur.) DP 77/23; *Mini mi risçãști cã-ji bçeluș.* (Mie îmi place cã este [de culoare] roz.) Dms s.v.

Var.: **beluș** (Pap<sup>2</sup> 58, Can<sup>1</sup> 188), **bçeluș** (Dms).

Et.: din *bçal* + *-uș*.

**bçãmcã**, *pl. bçãmki și bemț s.f.* ALDM I, h. 94/1, 2, h. 219/1, 2, 5. 1. Pistrui. 2. Aluniță.

Var.: **búmçã** (ALDM I, h. 219/5).

Et.: mac., bg. *benka* (tc. *benek*).

**bçãri** vezi **bçeri**.

**bçát** vezi **bët**.

**bçátã** vezi **bëtã**.

**bçãțiști** *s.f.* Cap 37 s.v. *beát*; Dms. Beție. *Fçãsi únã bçãțiști.* (A făcut o beție.) Dms s.v.

Et.: din *bçat* + *-iști*.

**bçãu** vezi **bçu**.

**bébçi** *s.m.* Dms. Bãdiță, nenicã.

Et.: din *bébi* + *-çi*.

**bébi** *s.m.* Pap<sup>1</sup> 34; Pap<sup>2</sup> 58; Can<sup>1</sup> 188; Cap 37; ALR I, 2, h. 161–162/012; Cerna A/475; Dms. Termen de respect cu care fratele mai mic se adresează unui frate mai mare; nene, nea. *La mini sã-n spuñ bébi.* (Mie sã-mi spui nene.) Dms s.v.; *E gádi, bébi cumuvólçi.* (E, mãi, nea cumetre lupule.) Cap<sup>2</sup> 40/39; *Bébi sã-n mi drubçãscã.* (Nenea o sã mã batã mãr.) Cap<sup>2</sup> 16/6; *Stoij s-ti ancãlic, bébi cumuvólçi, cã nu pot sã amnum.* (Stai sã te încalec, nea cumetre lupule, cã nu pot sã umblu.) Cap<sup>2</sup> 41/11; *Mijlucãnu zisi: „mãrã bjãbi, și Kçãs”.* (Fratele mijlociu zise: „mãi nene, [mai este] și spãn”). MP 182/25.

Var.: **bjãbi**.

Et.: mac. *bebe*.

**becri** *s.m.* Wild h. 228/4. Bețiv.

Et.: tc. *bekri* (cf. și mac., bg. *bekrija*).

**béçfi** *s.f. pl.* Pap<sup>2</sup> 58; Can<sup>1</sup> 188; Cap 38; Dms. Pantaloni de aba.

Et.: mac., bg. *beçvi*.

**beg**, *pl. bej s.m.* Can<sup>1</sup> 188; Cap 37; Dms. Titlu nobiliar turcesc, bei; boier, moșier. *Si*

*dúsi la un beg.* (Se duse la un bei.) Cap<sup>2</sup> 45/32; *Bégu[...]* *puvilit-ău la dwoj izmikár si fáca dwoj buh caj ázór.* (Beiul [...] a poruncit la două slugi să pregătească doi cai buni.) AtaM 380/6; *Bégu ăñ L'umniță vút-ău un fártáti și cu ăl si dúsi-ău la ľuvov.* (Beiul a avut în *L'umniță* un prieten și cu el s-a dus la vânatoare.) AtaM 379/10; *Bégu, ăsta timp, nă l'ártóá di usúr.* (Beiul, anul acesta, ne iertă de bir.) Dms s.v.; *Bégu nu vęa plătít biľicu.* (Boierul nu plătește birul.) Dms s.v.

Et.: tc. *beg* (mac., bg. *beg*).

**begiță** vezi **biđiță**.

**bej** vezi **curcubeaj**.

**Bejlic** *n.pr.* Cap 37. Nume al unei mahalale în *Nónti*.

Et.: *biľic*.

**béjki** vezi **bélki**.

**béjkim** vezi **bélki**.

**beitór** vezi **biđítór**.

**bel** vezi **beal**.

**bélbiță**, *pl. bélbiti* *s.f.* Cap 37; Can<sup>1</sup> 188; Dms. Specie de pește; păstrăv. *Ăñ nóstri vđáľur bélviți cęat si țer.* (În râurile noastre [sunt] păstrăvi cât vrei.) Dms s.v.

*Var.:* **bealbiță** (Dms), **bélviță**, **bélbiță** (Can<sup>1</sup> 188).

Et.: mac. *belvica*.

**bélbiță** vezi **bélbită**.

**bélcă**, *pl. bélki* *s.f.* Cap 37 s.v. *beal*; Wild h. 296/3; ALDM I, h. 66/7. **1.** (La ochi) Albeață. *Bélca di óclu.* (Albul ochiului.) ALDM I, h. 66/7. **2.** Oaie cu lâna de culoare albă. *Lántă sęără ziș cá béľkiľ's-ăl va néľu.* (În cealaltă seară zisei că albele [= oile cu lâna albă] îl vor vrea pe miel.) Can T<sup>2</sup> 128/1. **3.** Nume de cățea. *Bélca-ń látră ăñ dęal.* (*Bélca* latră pe deal.) Cap 37 s.v. *beal*.

*Var.:* **biľalcă** (ALR I, 1, h. 18/013), **bélcă** (Can T<sup>2</sup> 128/1).

Et.: mac. *belka*; eventual și *beal* + *-că* (pentru varianta **biľalcă**).

**béľci** *adj. invar.* Can<sup>1</sup> 188; Cap 37 s.v. *beal*; Dms. (Întrebuințat numai în ghicitori) Alb, albicios. *Sifci fúzi, béľci lágă.* (Surul fuge, albul aleargă. [Ghicitoare: Acul cu ața].) Can T<sup>1</sup> 273/16.

*Var.:* **bealci** (Dms).

Et.: mac. *belce*.

**béldrob** vezi **drob**.

**belič**, **beličcă**, *pl. belič*, **belički** *adj.* Pap<sup>2</sup> 58; Can<sup>1</sup> 188; Cap 37 s.v. *beal*. **1.** Albicios. **2.** Nume de câine.

Et.: mac. *belič*, bg. *beličák* (*belička*) sau din *bel* + *-ič*.

**belijós** vezi **bilijós**.

**bélki** *adv.* Pap<sup>2</sup> 58; Can<sup>1</sup> 188; Cap 37; Dms. Poate (că), probabil. *Lă púniť [cucótu] an áznă, las [s-]sátură di sprički și bélki si ğbărdisęcă di tamakărlęc.* (Puneți-l [pe cocoș] în vistierie, să se sature de bani și poate o să crape de lăcomie.) Pap M<sup>2</sup> 138/20; *Bélkim nu ľarisăști rubili țęsti tıniru.* (Poate că tânărului nu-i plac hainele astea.) Cap<sup>2</sup> 148/16; *Cu dómnu nainti, bélkim la sfărșóm [ľucru].* (Cu Dumnezeu înainte, poate o terminăm [treaba].) Cap<sup>2</sup> 151/2; „*Șarpili, ți bun póti să-ț fácă*”, *zisi yómu*; „*să ti múccă bélki*”. („Șarpele, ce bine poate să-ți facă”, zise omul, „poate că să te muște”). Cap<sup>2</sup> 39/30; *S-la trimętim ăñ vrin loc, di bélki s-nu vină ęa.* (Să-l trimitem undeva, și poate n-o să [mai] vină aici.) Cap<sup>2</sup> 36/30; *Și si ľo dúpă ęa, bélkim si-ę vęďă ăncă únă ęără.* (Și se luă după ea, poate ca s-o vadă încă o dată.) Pap M<sup>2</sup> 163/2; *Bjăľkim s-ti fať mai bun.* (Poate că o să te faci mai bine.) MP 26/26; *Bjăľkim si múăr, si scap și tu di mőncă.* (Poate că o să mor, ca să scapi și tu de chin.) MP 76/13.

*Var.:* **béjki**, **béjkim**, **bélkim**, **biľáľkim**.

Et.: tc. *belki* (mac. *belki*, bg. *belki*, *belkim*).

**Bélița** *n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 172/33; Cap 37. Nume de râu care se varsă în Meglenița.

Et.: sl. *Belica* (*de la bel* 'alb').

**bélkim** vezi **bélki**.

**beloglavă**, *pl. belogłavi* *s.f.* Cap 37. Oaie neagră cu botul alb.

Et.: mac., bg. *beloglav*.

**belonógă**, *pl. belonógi* *s.f.* Can<sup>1</sup> 188; Cap 38. Oaie neagră cu picioare albe.

Et.: mac., bg. *belonog*.

**belúș** vezi **bealuș**.

**bélviță** vezi **bélbită**.

**beľăuă** vezi **biľé**.



**bélcă** vezi **bélcă**.

**berbér** vezi **birbér**.

**berbír** vezi **birbér**.

**bérbir** vezi **birbér**.

**bére** vezi **bárim**.

**bérem** vezi **bárim**.

**béri** vezi **bárim**.

**bérim** vezi **bárim**.

**bes**, **bişóri**, **bişói**, **bişót** vb. IV. *Intranz.* Pap<sup>2</sup> 58; Can<sup>2</sup> 190; Cap 38; ALR II, 1, Supl 7/012; Dms. A se băși. *Si beş trei or ân únă tícfă*. (Să te bășești de trei ori într-un dovleac.) Cap<sup>2</sup> 115/31.

♦ *Ân únă tícvă bes*. (L i t. Se bășesc în același dovleac. = Se înțeleg foarte bine.) Cap 38 s.v.; *Bişóri cu rúdiri nu-í únă*. (L i t. Bășitul și născutul nu sunt același lucru. = Nu poți prezenta o faptă necinstită ca pe una onestă.) Pap M<sup>2</sup> 63/2; *Bişórca-í sănátóasă, áma-í ruşínóasă*. (Bășitul e sănătos, dar e rușinos.) Cap 38 s.v.

*Var.*: **bişós** (Cap 38 s.v. *bes*).

Et.: lat. **bissire**.

**bésă** s.f. Dms. Credință, fidelitate.

**Fac básă**. A jura credință. Dms s.v.

Et.: alb. **besë** (cf. și ar. **bésă**).

**besminítă** s.f. Cap 38; Cerna A/ 950; Dms. Grăsime de pe burta porcului; osânză.

*Var.*: **bisminítă** (Cerna A/ 950).

Et.: cf. mac., bg. **bezmesen**.

**Beşbunár** n.pr. Pap M<sup>2</sup> 172/36; Cap 38. Nume de loc în *Oşiñ*.

Et.: tc. **Beşbunar** ('cinci fântâni').

**Beşic** n.pr. Pap<sup>2</sup> 58. Lac lângă Langada.

♦ *Peşť din Beşic*. (L i t. Peşťi din *Beşic!* = Braşoave!) Pap M<sup>2</sup> 63/1.

Et.: tc. **Beşik** ('leagăn').

**bélci** vezi **bélci**.

**béri** s.f. Can<sup>1</sup> 188; Cap 37; ALR II, s.n., 6, h. 1718/012. Băutură, băut. *Mo ío át las mánćári şi béri la tíni*. (Acum eu îți las ție mánćare și băutură.) Cap<sup>2</sup> 24/18; *Ágru nu va ní di mánćare, ní di béré, ní fúru póti s-la fúrá*. (Ogorul nu vrea nici de mánćare, nici de băut, [și] nici hoțul nu poate să-l fure.) Can T<sup>1</sup> 263/6; *Tu ân dai mánćári, béri şi álti bunátăť*. (Tu îmi dai mánćare, băutură și alte bunătăți.) Cap<sup>2</sup> 24/25.

*Var.*: **beári** (ALR II, s.n. 6, h. 1718/012; DP 29/26).

Et.: vezi **beų**.

**beť**, **bétă**, pl. **beť**, **béti** adj. Pap<sup>2</sup> 58; Can<sup>1</sup> 188; Cap 37; Wild h. 228/1, 2, 4, 5, 7; Cerna A/586, 587; ALDM I, h. 259/1–6, h. 530/1–6, h. 532/1–7, h. 533/1–6; Dms. Beat, băut, bețiv. *Niști fártáť mai beť cáťă si jóćă ân foc cu cóylili*. (Niște fártăți mai beți încep să joace în foc cu ghetete.) Can T<sup>2</sup> 122/25; *Úómu cón ái beť, tárcăști cá-í ámpirát*. (Omul când e beat, gândește că e împărat.) Can T<sup>2</sup> 112/12; *Ĝandramáđi si flără bíăť*. (Jandarmii se pomeniră beți.) MP 214/20; *Cári nu fúzi bea dá la núnťă?* (Cine nu pleacă beat de la nuntă?) Cap 37 s.v.; *Bęat măğár*. (L i t. Măgar beat. = Bețiv.) ALDM I, h. 532/1–7; *Bęată măğróťă*. (L i t. Măgăriță beată. = Bețivă.) ALDM I, h. 533/1–6.

*Var.*: **bea**, **beat** (Cap 37), **bjăt**.

Et.: lat. **bibitus**.

**bétă**, pl. **béti** s.f. Pap<sup>1</sup> 34; Pap<sup>2</sup> 58; Can<sup>1</sup> 188; Cap 37; Dms. Jartieră. *Bétili si léğă dinzúr di picóor pristi đifri sup zinúclł [...], să lunđ di vrin ráşón şi strimti cót curáya*. (Jartierele se leagă în jurul piciorului, peste cioareci, sub genunchi [...], sunt lungi de vreun cot și înguste cât cureaua.) Can T<sup>1</sup> 264/26; *Cupilási! pčártă bęati cu čuť*. (Tinerii poartă jartiere cu ciucuri.) Cap 37 s.v.

*Var.*: **beátă** (Cap 37; Dms).

Et.: lat. **\*bitta**.

**beų**, **bijári**, **bijúi**, **bijút** vb. II. *Tranz.* și *intrans.* Pap<sup>1</sup> 34; Pap<sup>2</sup> 58; Can<sup>1</sup> 188; Cap 37; ALR I, 1, h. 81/012, 013; ALR II s.n., 7, h. 2231/012; Wild h. 227/4, 5, h. 229/1, 4, 7; Cerna A/579–587, 1850; ALDM I, h. 522–527/1–7, h. 534/1–7; Dms. A bea. *Ĵel nu si zácátó ca rásláni! bęa ápu, fuzi şi la pírdú rásláni!* (El nu se uită că leii beau apă, pleacă și îi pierdu pe lei.) Cap<sup>2</sup> 143/30; *Fętu, dísfó-ti di cóla, cá calu nu-ń be ápu*. (Fato, coboară-te de acolo, că nu-mi bea apă calul.) Pap M<sup>1</sup> 14/38; *Ĵęa [ápu], pánă nu néćă únă ĝiĵáťă, nu áu bęa bóij*. (Acea [apă], până nu înecă o ființă, boii nu o beau.) Cap<sup>2</sup> 101/34; *Dódu, nu pot să tráés, să beų di ya*. (Dadă, nu pot să rabd, voi bea de aici.) Can T<sup>1</sup> 278/20; *Cu fişta óclł tíni s-ti beų*. (Cu acești ochi o să te beau [=sorb].) W 65/13; *Şa ân zísi, să nu spun, cá*

*s-mi be tot [sónzili].* (Așa îmi zise, să nu spun, că o să-mi bea tot [sângele].) Cap<sup>2</sup> 26/35; *Ūnă pică di ápu jo biñi și criscú.* (O picătură de apă băui și crescu.) Can T<sup>2</sup> 115/28; *Țéla Jimitáti-di-uom biñi di la mátnița cěșma.* (Acel Jumătate-de-om bău de la fântâna tulbure.) Cap<sup>2</sup> 48/35; *Lámna ál'lu biú sónzili.* (Balaurul îi bău sângele.) Cap<sup>2</sup> 61/37; *Ĵel nu vru să scúltă, biñi și si fěși țerb.* (El nu vru să asculte, bău și se făcu cerb.) Pap M<sup>1</sup> 14/30; *Cári cum aș vru, șa biñi.* (Care cum a vrut, așa a băut.) Kats 71/27; *Na dēdi ápu di biúm.* (Ne dădu apă de băurăm.) Cerna T; *Māncóm, bñum, dāróm gāmbúș tuță nuáptça.* (Mâncărăm, băurăm, făcurăm petrecere toată noaptea.) MP 254/11; *Țéla fićóri'l biñi di la bistra cěșma.* (Feciorii băură de la fântâna limpede.) Cap<sup>2</sup> 48/26; *Nu pot si ánrām jo, ácu poț, ánră di-ț bea.* (Eu nu pot să intru, dacă [tu] poți, intră de bea.) Cap<sup>2</sup> 90/38; *Sóra-sa a'l zisi s-nu be, cã, ácu be, sa si făcú țerb.* (Soră-sa îi zise să nu bea, că, dacă bea, o să se facă cerb.) Pap M<sup>1</sup> 14/29; *Ved ȝa únă mică baróscă di ploáĵă, zastóĵă să beu unčac.* (Văd aici o mică băltoacă de ploaie, stai ca să beau puțin.) Pap M<sup>1</sup> 14/28; *Aĵ, bóuli, să o beĵ vâlça.* (Hai, boule, să bei râul.) W 75/22; *Ūbavă fiĵă, án scáfă s-uu biĵă.* (Frumoasă fată, s-o bei într-un pahar [cu apă].) MP 128/9; *Bun, ma cálu cáta túcu nsus și nu vrę să be ápu.* (Bine, dar calul privește numai în sus și nu voia să bea apă.) Pap M<sup>1</sup> 14/36; *Ĵđiț s-na dúțim z-bĵăm ápu.* (Haideți, să ne ducem să bem apă.) Cap<sup>2</sup> 119/5; *Áđiț, boĵ, si-u beț vâlça.* (Haideți, boi, să beți [= să secăți] râul.) Pap M<sup>2</sup> 35/21; *Fęta la áncălzęști ápu la pu'l și lă da să be.* (Fata le încălzește apă păsărilor și le dă să bea.) Cap<sup>2</sup> 39/14; *Be cã bou.* (Bea ca bou.) Can T<sup>2</sup> 112/11; *Be ca nivizút di biútră.* (Bea ca unul care n-a mai văzut băutură.) Can T<sup>2</sup> 110/17.

**Án si be ápu.** A-i fi sete. Cerna A/591; ALR II, 1, h. 100/012; ALDM I, h. 534/1–7. **Beț tutún (țigără)** A fuma. Wild h. 229/1, 3–7. *Avčá un țigărét, fumá, be tătún.* (Avea un țigaret, fuma, bea tutun.) Cerna T; *Ca la únsi cuárnu, șázú si biĵa un țigár.* (Dacă unse cornul, șezu să fumeze o țigară.) MP 180/28.

*Var.:* **beau** (Cap 37), **biău** (Cap 37 s.v. beau), **biău**.

Et.: lat. *bibere*.

**biălcă** vezi **bélcă**.

**biău** vezi **beu**.

**biălkim** vezi **bélki**.

**biăbi** vezi **bébi**.

**biăt** vezi **beț**.

**biău** vezi **beu**.

**biă**, *pl. bibi s.f.* Pap<sup>1</sup> 34; Pap<sup>2</sup> 58; Can<sup>1</sup> 188; Cap 38; Cerna A/286; ALDM I, h. 229/6; Dms. 1. Bucată de carne. *Țista-ĵ tēla țe na li mǎncó bibili.* (Acesta-i cel care ne-a mâncat bucățile de carne.) Pap M<sup>2</sup> 148/20; *Avčá un mǎcóc; mǎcócú clup! cǎpácu, hop și biba-n gúră.* (Avea un pisoai; pisoaiul, zdrang! capacul, hop și bucata de carne-n gură.) Cerna T; P. e x t. Carne. *Cățără fićóri'l să vină un căti un și să țeră căti únă mućcátă di bibă.* (Începură copiii să vină unul câte unul și să ceară câte o îmbucătură de carne.) Can T<sup>1</sup> 277/22; *Zidurli sa dārāti di bibă di porc.* (Zidurile sunt făcute din carne de porc.) DP 63/15; *Di vițól bibă ou dāróm kófti și turlĵ mǎncátúr.* (Din carne de vițel facem chiftele și fel de fel de mâncăruri.) AtaM 390/22. 2. Rață. Pap M<sup>2</sup> 34/32. 3. Model de broderie. Pap<sup>2</sup> 58.

Et.: bg. *biba*, mac. *bibe*.

**biăică**, *pl. biăički s.f.* Dms. Bucățică de carne gătită.

Et.: din *biă* + *-iĉ(că)*.

**bibilică**, *pl. bibiliki s.f.* Dms. Bibilică.

Et.: cf. dr. *biblică*.

**bic**, *pl. biț s.m.* Pap<sup>1</sup> 34; Pap<sup>2</sup> 58; Can<sup>1</sup> 188; Cap 38; ALR II, 2, h. 298/012; Wild h. 313/1, 3–7, h. 314/7; Cerna A/858; Dms. Taur. *Ca si dúsiră, vizúră toț cucófi'l lui nicát, áră Cúsi-cucóti ca bic.* (Când se duseră, îi văzură pe toți cocoșii lui înecați, iar Cocoșelul-fără-coadă [era] cât un taur.) Pap M<sup>2</sup> 137/40; *Ánróá bicu án vácár.* (A intrat taurul în cireada de vaci.) Dms s.v.; *Ca vrin bic áĵ júni.* (E voinic precum un taur.) Cap<sup>2</sup> 181/43.

♦ *Ca bic cătunés.* (Ca un taur comunal. = Trândav.) Cap<sup>2</sup> 167/38.

Et.: mac., bg. *bik*.

**bicuvát**, *pl. bicuvát s.n.* Can<sup>1</sup> 188; Cap 38; Dms. Râncaci.

Et.: cf. bg. *bikvam* 'a întoarce, a răsturna'.

**Biăc** *n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 173/1; Cap 41. Nume de fântână în *Ūmă*.

Et.: tc. **Biçak** ('cuțit').

**biçés, biçóri, biçóji, biçót** vb. IV. *Tranz.* Wild h. 367/3. A tăia cu fereastrăul.

Et.: mac. **biçi**, bg. **biča**.

**biçim**, pl. **biçimur** s.n. Dms. Formă, model; mostră. *Țela biçim di çóulă lă lçási.* (Modelul acela de pantof l-a ales.) Dms s.v.; *Cu țari biçim s-nu aj lucrú.* (Cu așa mostră [de om] să n-ai de-a face.) Dms s.v.

Et.: tc. **biçim** (mac. **biçim**).

**biçikiã** vezi **biçkiã**.

**biçkiã** vezi **biçkiã**.

**biçkiã**, pl. **biçkiã** s.m. Cap 41; Dms. Tăietor de lemne. *Tru cãli aș flã un biçkiã.* (Pe drum întâlnești un tăietor de lemne.) Cap<sup>2</sup> 113/22.

Var.: **biçkiã**.

Et.: mac., bg. **biçkiã** (tc. **biçkiã**).

**biçkiã**, pl. **biçkiã** s.f. Cerna A/1744; Dms. Ferăstrău mare; beschie, joagăr. *Tãpola lu Vãni aș fçásirã scãndur cu biçkiã.* (Plopul lui Vãni l-au făcut scânduri cu joagărul.) Dms s.v.

Var.: **biçkiã** (Cerna A/1744), **buçkiã** (Cap 51).

Et.: mac., bg. **biçkiã** (tc. **biçkiã**).

**bidel**, pl. **bidelã** s.n. Dms. Impozit. *Ufó sã-ș lã plãtçascã bidelú.* (A uitat să-și plătească impozitul.) Dms s.v.

Et.: tc. **bedel**.

**bidiviã**, pl. **bidiviã** adj. Dms. Puternic. *Ăncãlicó pri un cal bidiviã.* (Încălecă pe un cal puternic.) DP 68/11; *Ócl'il' lu Crãli Mãrca, túcu pri fiçór, çon lã vidçã çóta bidiviã și kíprou.* (Ochii lui Crãli Mãrca [erau] numai pe băiat, când îl vedea atât de puternic și de chipeș.) DP 85/4.

Et.: mac., bg. **bedevija** (tc. **bedevi**).

**bidúcu** vezi **pidúcu**.

**biçeluș** vezi **bealuș**.

**bigloác** vezi **biglóc**.

**biglóc** s.n. Can<sup>1</sup> 188; Cap 37 s.v. *beg*; Dms. Boierie.

Var. **bigloác** (Dms).

Et.: tc. **beçluk**, mac., bg. **beglik**.

**bigór**, pl. **bigórã** s.n. Can<sup>1</sup> 188; Cap 38; Dms. 1. Piatră poroasă, calcaroasă. 2. Mușchi, lichen.

◆ *Rópa cãri si trãculçãsti nu cãtã bigór.* (Piatra care se rostogolește nu prinde mușchi.) Cap 38 s.v.

Var.: **çigór** (Dms).

Et.: mac., bg. **bigor**.

**Bigurlíva** n.pr. Cap 38. s.v. *bigór*. Nume de loc în *Cúpã*.

Et.: mac., bg. **Bigorlivo** (< **bigorliv** 'calcaros').

**bigítã**, pl. **bigíti** s.f. Cap 37 s.v. *beg*; Dms. Soția beifului. *Bigítã ș-ári sultãnat.* (Soția beifului are fastul ei.) Cap<sup>2</sup> 167/34.

Var. **beçitã** (Dms s.v.).

Et.: din **beg** + **-itã**.

**biçãtór** vezi **biçtór**.

**biçãtúrã** vezi **biçtúrã**.

**biçã** vezi **biçã**.

**biçtór**, **biçtórã**, pl. **biçtór**, **biçtóri** adj. și s.m.f. Can<sup>1</sup> 188; Cap 37 s.v. *beay*; Cerna A /589-590; Wild h. 228/3, 6; Dms. Bețiv, băutor.

Var.: **beitór** (Wild h. 228/3, 6), **biçãtór** (Dms), **biçtór** (Can<sup>1</sup> 188), **biçtór** (Cap 37 s.v. *beay*).

Et.: din **beay** + **-tór**.

**biçtúrã**, pl. **biçtúr** s.f. Pap<sup>2</sup> 58; Can<sup>1</sup> 189; Cap 37 s.v. *beay*; Dms. Băutoră. *La țéã i arisçãsti biçtúra.* (Acelora le place băutura.) Kats 70/23.

◆ *Be ca nivizút di biçtúrã.* (Bea ca unul care n-a mai văzut băutoră.) Can T<sup>2</sup> 110/17.

Var.: **biçãtúrã** (Cap 37 s.v. *beay*; Dms), **biçtúrã**, **biçtúrã**, **biçtúrã** (Pap<sup>2</sup> 58; Cap 37 s.v. *beay*; Dms).

Et.: lat. \***bibitura** sau din **beay** + **-túrã**.

**biçtór** vezi **biçtór**.

**biçtúrã** vezi **biçtúrã**.

**biçlic**, pl. **biçliți** și **biçlicur** s.n. Dms.

1. Moșie. *Di cã si floã ân biçlic, n-ári iç gãilé.* (Dacă se pomeni pe moșie, n-are nicio grijă.) Dms s.v. 2. Bir, dare. *Bégu nu vça plãtit biçlicu.* (Beiful nu plătește birul.) Dms s.v.

Et.: tc. **beylik** (mac. **beçlik**).

**biçtór** vezi **biçtór**.

**biçtúrã** vezi **biçtúrã**.

**biçúc** vezi **biçúc**.

**biçút**, **biçútã**, pl. **biçúț**, **biçúți** adj. Dms. Băut, beat. *Tu eș biçút.* (Tu ești beat.) Dms s.v.

Et.: vezi **beu**.  
**biüturã** vezi **biüturã**.  
**biuc** vezi **bilúc**.  
**bij** vezi **biş**.  
**Bijãniã** *n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 173/4; Cap 38.  
 Nume de loc în *Cúpã* și *Óşin*.  
 Et.: sl. *Běžanije* ('loc de bejenie')  
**bijúşcă**, *pl. bijúški* *s.f.* Cap 38; ALR II s.n., 2, h. 523/012; Dms. Ac cu gămălie, bold. *Lã ânţãpõã cu únã bijúşcă*. (Îl întepã cu un ac.) Dms s.v.  
 Et.: mac. *vezačka*.  
**bijuşõs**, **bijuşõri**, **bijuşõi**, **bijuşõt** *vb.* IV.  
 Tranz. Dms. A strãpunge, a gãuri. *Lã bicu cãtunesc l-u vëãu bijuşõat mûţca şi-l vëãu pus singîr*. (Taurului comunal îi gãuriserã botul şi-i puseserã lanţ.) Dms s.v.  
 Et.: mac. *veze*, bg. *veza*.  
**bikár**, *pl. bikár* *s.m.* Can<sup>1</sup> 189; Cap 38; Cerna A /631; Dms. Celibatar; becher.  
 Et.: tc. *bekâr* (mac. *bekar*, bg. *bekjar*).  
**Bila de Vãrnic** *n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 173/8; Cap 38 s.v. *bilã*. Nume de loc în *Umã*.  
 Et.: *bilã* (2.) + *de* + *n.pr.*  
**Bila Lúngã** *n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 173/6; Can<sup>1</sup> 189; Cap 38 s.v. *bilã*. Nume de loc în *Óşin*.  
 Et.: *bilã* (2.) + *lúngã*.  
**Bila Pãnãfã** *n.pr.* Can<sup>1</sup> 189. Nume de loc.  
 Et.: *bilã* (2.) + *n. pr. gen.*  
**bilã**, *pl. bili* *s.f.* Pap<sup>2</sup> 58; Can<sup>1</sup> 189; Cap 38; Dms. 1. Par, prãjinã; bina de construcţie. *Am un dçad cu únã bilã-n cur*. (Am un moş, cu un par în cur. [Ghicitoare: Cãpiţa].) Cap<sup>2</sup> 160/32; *Am un moş, stã pri únã bilã*. (Am un moş, stã pe un par. [Ghicitoare: Cãpiţa].) Cap<sup>2</sup> 161/2; *Am únã bábã, stã pri únã bilã*. (Am o babã, stã pe un par. [Ghicitoare: Cãpiţa].) Cap<sup>2</sup> 161/5; *Bilã di iëlã*. (Prãjinã de brad.) Dms s.v.  
 2. Creastã (de deal).  
 Et.: mac., bg. *bilo*.  
**bilbiçõc**, *pl. bilbiçõţi* *s.n.* Kats 92/21.  
 Coadã-oii (nume de plantã).  
 Et. nec.  
**bilbil** vezi **birbif**.  
**bilbif** vezi **birbif**.  
**bilçug** vezi **bãlçug**.  
**bilé** vezi **bilé**<sup>1</sup>.  
**bilé**<sup>1</sup>, *pl. biléur* *s.f.* Pap<sup>2</sup> 58; Can<sup>1</sup> 189; Cap 39; Dms. Belea, neplãcere; necaz. *Ai sã*

*fuzim, cã s-na púnã ân bilé ţista drac di fiçõr*. (Hai sã plecãm, cã o sã ne bage-n belea dracul ăsta de bãiat.) Cap<sup>2</sup> 30/27; *Cot la nviţã tát-su, iãl ţiriçã s-uş aflã bellãu*. (Oricãt îl învăţa tatã-su, el voia sã dea de necaz.) MP 196/20; *Dçadi di bilçã*. (A dat de belea.) Cap<sup>2</sup> 175/28; *Di bilçã s-ti vçãglã Dõmnu*. (Sã te fereascã Dumnezeu de necaz.) Dms s.v.; *Dõmnu bilãua sã aţ da!* (Sã te batã Dumnezeu!) Pap M<sup>2</sup> 61/4.

*Var.:* **beľauã**, **bilé**, **bilçã**<sup>1</sup>, **bilçauã** (Cap s.v. *bilçã*; Dms s.v.), **bilãuã** (Pap<sup>2</sup> 58).

Et.: tc. *belã* (mac., bg. *belja*).

**bilé**<sup>2</sup> *adv.* Chiar; abia. Pap<sup>2</sup> 58; Can<sup>1</sup> 189; Cap 39; Dms. *Põni bilé aI ra leni sã mãnãncã*. (Chiar şi pâine îi era lene sã mãnãnce.) Can T<sup>1</sup> 281/32; *Niţi ti pucát bilé* (Chiar nici nu mã uit la tine.) Pap M<sup>2</sup> 80/42; *Sãldi noi, cu Tumbuli bej, scãpõm bilçã*. (Numai noi, cu Tumbuli bei, abia scãparãm.) Pap M<sup>2</sup> 150/40; *Nu poţ s-ti puñ bilçã*. (Chiar cã nu poţi sã te sui.) Dms s.v.; *Niţi nu-l ũñõni si ântrã ân cãsã bilçã*. (Nici nu-l ũine [= nu-l împiedicã] sã intre chiar în casã.) Cap 39 s.v.

*Var.:* **bilçã**, **bilçã**<sup>2</sup>, **bili** (Cap 39 s.v. *bilçã*<sup>2</sup>),

**bilim** (Cap 39 s.v. *bilçã*<sup>2</sup>).

Et.: tc. *bile* (mac. *bile*, bg. *bilja*).

**bilçã**<sup>1,2</sup> vezi **bilé**<sup>1,2</sup>.

**bilçã** vezi **bilé**<sup>2</sup>.

**bilçág** vezi **bilég**.

**bilçauã** vezi **bilé**<sup>1</sup>.

**bilçãjnic**<sup>1,2</sup> vezi **biléjnic**<sup>1,2</sup>.

**bilçãscã**, *pl. bilçãşki* *s.f.* Etichetã, însemnare.

*Sfãca cumãt di şãicã vça bilçãscã tri si ştiţã cãri cruţ ai şi ũçãna tri plãtiri*. (Fiecare bucatã de dimie avea etichetã ca sã se ştie care a cui e şi preţul de plãtit.) AtaM 350/8.

Et.: mac. *beleška*, bg. *beleška*.

**biléc** vezi **bilég**.

**bilég**, *pl. bilézi* şi **bilégur** *s.n.* Pap<sup>1</sup> 34; Pap<sup>2</sup> 58; Can<sup>1</sup> 189; Cap 39; ALR II s.n., 4, h. 1222/012; Cerna A/902; Wild h. h. 438/1, 149/1, 5; Dms. 1. Semn, dovadã; ũintã *Te dusëş di bilçág di la ia?* (Ce ai adus ca dovadã de la ea?) Cap<sup>2</sup> 70/30; *ũiãla ũi s-la liçã biliãgu, ũiãla s-mi liçã ân luyãc di mulãri*. (Cel care o sã ia semnul, acela sã mã ia de nevastã.) MP 30/17; *Cãri puãti si juncã mã curõn la biliãgu ũi la*

*viău pus.* (Care poate să ajungă mai repede la semnul pe care îl puseseră.) MP 70/6; *Ári un bilgág ăń frúnti.* (Are un semn în frunte.) Dms s.v. **2.** Inel de logodnă. *Al triméti abér sã vinã cu [...] bilégú.* (Îi trimite veste să vină cu [...] inelul de logodnă.) Can T<sup>1</sup> 274/16; *Minés (day) bilgágurli.* (Schimbă inelele de logodnă.) Cap 39 s.v. **3.** Crestătură la urechea oii. **4.** Vaccin. **5.** Pl. Pistrui. (Cap 39 s.v.; Wild h. 149/5).

**Ies an bilég.** A trage la țintă. Pap<sup>1</sup> 34 s.v.;

**Lęau bilgág.** A trage la țintă. Dms s.v.

*Var.:* **bilgág, biléc** (Wild h. 438/1), **bilgág, biléc** (Wild h. 438/1).

Et.: mac., bg. *beleg*.

**bilégnic<sup>1</sup>, pl. bilégniți** s.n. Cap 39. s.v. *bilgág.* Semn. F i g. Minune.

*Var.:* **bilgágnic<sup>1</sup>** (Cap 39).

Et.: mac., bg. *beležnik*.

**bilégnic<sup>2</sup>, bilégnică, pl. bilégniț, bilégniți** adj. Cap 39 s.v. *bilgág;* Dms. Însemnat, important. *Di pri pucătári si vidgá cá ra bilgágnic.* (După privire se vedea că era [om] important.) Dms s.v.; *Bilgágnic loc.* (Loc însemnat.) Dms s.v. P. e x t. Deosebit, care iese din comun; gogonat. *Di toáti țgáști si spúnim noi dęu mai bilgágniți.* (O să spunem noi două [minciuni] mai gogonate decât toate astea.) Cap 39 s.v.; *Bilgágnică fgátă.* (Fată a căreia frumusețe iese din comun.) Dms s.v.

*Var.:* **bilgágnic<sup>2</sup>.**

Et.: mac., bg. *beležnik*.

**bilés, bilíri, bilíj, bilít vb.** IV. *Tranz.* Pap<sup>2</sup> 58; Can<sup>1</sup> 189; Cap 39; Dms. A jupui. *Lã bilí pórču.* (A jupuit porcul.) Dms; *Cã vinęá Cãrcúnu, si dunáu cumșóii ili zántunúii, áři lã jungláu [pórču], áři lã bilgáú.* (Când venea Crăciunul, se adunau vecinii sau rudele, îl tăiau [porcul], îl jupui.) AtaM 372/13; *La bilí vikí, la fgási azár.* (În fine, îl jupui, îl pregăti.) Cap<sup>2</sup> 81/13. P. e x t. A omorî. *Ca u táléo, u bilí.* (După ce o omorî, o jupui.) MP 228/30; *Giú lã bilírá fákiru.* (De viu l-au jupuit [= l-au omorât], sârmanul.) Dms; *Cári di noi si pișmândisęască, s-la bilím.* (Pe acela dintre noi care se va căi, o să-l omorâm.) Cap<sup>2</sup> 34/13; „*Noi cum vem dărát pázári, délmi cá ti anvirín, sã ti bilés?*” *Și la bilí.* („După cum făcuserăm noi înțelegerea, dacă tu te superi, eu

o să te omor”. Și îl omorî.) Cap<sup>2</sup> 34/23; *Maí micu știá c-a lui fraș sa bilít.* (Cel mai mic știa că frații lui sunt omorâți.) Cap<sup>2</sup> 34/35.

Et.: sl. *beliti* (mac. *beli*, bg. *belja*).

**bilí** vezi **bilég<sup>2</sup>.**

**bilgág** vezi **bilég.**

**bilijíri** vezi **bilijóri.**

**bilijitúra, pl. bilijitúr** s.f. Cerna A/430; ALDM I, h. 373/6. Vaccin.

Et.: din *bilijós* + *-itúră*.

**bilijós** vezi **bilijós.**

**bilijóri, pl. bilijór** s.f. ALDM I, h. 373/2, 3, 5. Vaccin.

*Var.:* **bilijíri** (ALDM I, h. 373/1).

Et.: vezi *bilijós*.

**bilijós, bilijóri, bilijói, bilijót vb.** IV. *Tranz.* Pap<sup>1</sup> 34; Can<sup>1</sup> 189; Cap 39 s.v. *bilgág;* ALR II, s.n., 4, h. 1221/012; Cerna A/430, 901; Dms. **1.** A face semn, a însemna. *Fétili leų căti un busilúc di sfáca om din căsă și lã bilijós (lã légã cu kádin róși) și la pun an ápu.* (Fetele iau câte un fir de busuioc pentru fiecare om din casă, îl însemnează [il leagă cu fir roșu] și-l pun în apă.) Can T<sup>2</sup> 106/35; *Lã bilijáj locu.* (Am însemnat locul.) Dms s.v.; *Con fuzięá, áų bilijó puárta.* (Când pleca, făcu semn pe poartă.) MP 214/28; *Flai căsa cári ári cární și u bilijói.* (Găsii casa unde era carne și o însemnai.) MP 216/3; *Vizú puárta ca i bilijótă.* (Văzu că poarta e însemnată.) MP 214/29; *Și lu ămpirátuluș căsa u vięa bilijót.* (Și casa împăratului o însemnase.) MP 216/1; *Dęádi Dómnú di bilijó.* (A dat Domnul de făcu semn [= a terminat].) Cap<sup>2</sup> 168/4. F i g. A se îndrăgosti, a pune ochii pe cineva sau pe ceva. *Únă fétă bilijó un cupiláš.* (O fată puse ochii pe un tânăr [= se îndrăgosti de un flăcău].) Pap<sup>1</sup> 34 (s.v. *bilijós*). **2.** A cresta urechea oii. **3.** A vaccina. *Víni ikímu s-lã bilijáscă fičóri!* (Vine doctorul să-i vaccineze copiii.) Dms s.v.

*Var.:* **belijós** (Pap<sup>2</sup> 58), **bilijós.**

Et.: mac. *beleži*, bg. *beleža*.

**bilířá, pl. bilíři** s.f. Can<sup>1</sup> 189; Cap 39; Dms. Fard, suliman. *L'umnicánkili punęáu múltă*

*billă*. (Femeile din *L'umnîța* puneau [pe față] mult fard.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *belilo*.

**bilim** vezi **bilé**<sup>2</sup>.

**bilintróc**, pl. **bilintróți** s.n. Cap 39; Dms. Piatră dură; granit. *Ágru nóstru áj sáldi bilintróc*. (Ogorul nostru este numai piatră.) Dms s.v. F i g. (Despre persoane) Sănătos tun. *Că bilintróc*. (L i t. Ca granitul. = [E] sănătos tun.)

Et.: bg. *belotrak* 'calcar'.

**bilíri**, pl. **bilír** s.f. Can<sup>1</sup> 198; Cap 39 s.v. *bilés*; ALR II s.n., 4, h. 1198/012; Dms. 1. Jupuire, jupuit. *El al plătíră pri bilírğa*. (Ei îi plătíră pentru jupuit.) Cap<sup>2</sup> 93/43. 2. Fard, suliman.

Et: vezi *bilés*; cf. și *bilăă*, *bilusés* (pentru sensul 2.).

**bilítă**, pl. **bilítı** adj. Can<sup>1</sup> 189; Cap 39. (Despre oi) Cu bot alb; cu lână de culoare albă. *Țéști sa uóǎli méli: toáti bilítı și rúsi*. (Astea sunt oile mele: toate albe și roșcate.) Cap<sup>2</sup> 149/21.

Et.: din *bgal* + *-ítă*; cf. și mac., bg. *belica*.

**bilusés**, **bilusíri**, **bilusí**, **bilusít** vb. IV. *Refl.* Cap 37 s.v. *bgal*, 39; Dms. A se farda. *I zıuă si biluscăști*. (În fiecare zi se fardează.) Dms s.v.; *Fgátılı úbavi nu si bilusés*. (Fetele frumoase nu se fardează.) Dms s.v.

Et.: mac. *beli*, bg. *beleja*.

**Bífa** vezi **Bíă**.

**bilăuă** vezi **bilé**<sup>1</sup>.

**Bíă** n.pr. Pap M<sup>2</sup> 173/25; Can<sup>1</sup> 189. Nume de loc în *Cúpă*.

Var.: **Bífa** (Can<sup>1</sup> 189).

Et.: mac. *Bilje* ('buruieni').

**bilcă**, pl. **bilț** și **bilcur** s.f. Pap<sup>2</sup> 58; Can<sup>1</sup> 189; Cap 38; ALR I, 1, h. 109/013; Cerna A/1011; ALDM I, h. 378/2; Dms. Buruiană (de leac); plantă medicinală. P. e x t. Medicament, doctorie, leac. *K'inisíră sá-u cıră gárdina di bilț*. (Au început să curețe grădina de buruieni.) Dms s.v.; *Cqn si culcă, puncă niști bilț la piçqári și doş lumbórz*. (Când se culca, pune niște buruieni de leac la picioare și două lumânări mari.) Cap<sup>2</sup> 87/43; *Si ámbítára, cá viçă puápa pus bilcă*. (Se îmbătară, că popa pusese o buruienă.) MP 216/19; *Íuă si dun niác biț și z-vin cuála s-la*

*fricóm fiçúru*. (Eu o să adun câteva buruieni de leac și o să vin acolo să-l frecăm pe fecior.) MP 38/13; *La fricára cu biçca*. (Îl frecară cu buruiena de leac.) MP 38/17; *Dú-ti lă ikímu sá-ț da bilț*. (Du-te la doctor să-ți dea medicamente.) Dms s.v.; *Cáti únă lingură di bilcă lęau án zıuă*. (Iau câte o lingură de medicament pe zi.) Dms s.v.; *Cu bilca din șiş s-lă zăúnă*. (Să-i ungă cu doctoria din sticlă.) DP 66/5; *[Púlu] al stinză lămbórzli și al bja bilțili*. ([Pasărea] îi stinge lumânările mari și îi bea leacurile.) Cap<sup>2</sup> 88/2; *Biçă bună di duóru di dinț*. (Doctorie bună pentru durerea de dinți.) Kats 78/3.

**Bilcă di buríc**. Plantă medicinală pentru [boli de] inimă. Pap<sup>2</sup> 58 s.v., Cap 38 s.v. *Bilca di buríc áj licuvită*. (*Bilca di buríc* e bună de leac.) Cap 38 s.v. **Bilcă furğscă**. Numele unei plante de leac. Pap<sup>2</sup> 58; Cap 38 s.v. *Cu bilca furğscă si licués tălătúră*. (Cu *bilca furğscă* se vindecă tăieturi[le].) Cap 38 s.v.

Var.: **biçă**.

Et.: mac., bg. *bilka*.

**bilcutină**, pl. **bilcutín** s.f. Can<sup>1</sup> 189; Cap 39 s.v. *bilcă*; Dms. Teren năpădit de buruieni, buruieniș; *Nu vęam vizút cqáta bilcutină*. (Nu mai văzusem atâta buruieniș.) Dms s.v.; *Cátunu ra plin di bilcutín*. (Satul era plin de buruieniș.) DP 108/39.

Et.: vezi *bilcă*.

**biléc** vezi **bilég**.

**bilúc**, pl. **bilúți** s.n. Pap<sup>2</sup> 59; Can<sup>1</sup> 189; Cap 39; ALR II s.n., 2, h. 319/012, 3, h. 718/012; Cerna A/2303; Wild h. 324/1-7, h. 343/5; Dms. Turmă, cireadă, cârd; stol; roi; mulțime, grămadă. *Pri lă noastră poártă tricúră múlti bilúți di oi*. (Pe la poarta noastră trecură multe turme de oi.) Dms s.v.; *Dindinăuáră si fęsiră un bilúc di uoi*. (Dintr-odată se transformară într-o turmă de oi.) Cap<sup>2</sup> 53/14; *Bilúc di păpi*. (Cârd de rațe.) ALR II, s.n., 3, h. 718/012; *Vıău mári biúuc, múlti uoi și íal ra picurár la biúucu lęăr*. (Aveau o turmă mare, oi multe, și el era cioban la turma lor.) MP 54/2; *Si dúsi tuğáru sá-ș lă priubidğască bilúcu*. (Se duse negstorul să-și caute turma.)

DP 32/13; *Am un bilúc di porț, túcu ân urmán pasc.* (Am o turmă de porci, numai în pădure pasc. [Ghicitoare: Păduchii].) Cap<sup>2</sup> 159/7; *Vițóalu ái ân bilúcu di vaț.* (Vițelul este în cireada de vaci.) Dms s.v.; *Tu cum să-ț laș bulúcu și raátu di ȝa?* (Cum să-ți lași tu cârdul [de găini] și liniștea de aici?) Pap M<sup>2</sup> 160/26; *Vizú ân triúșă un bilúc di úamiñ junglăț.* (Văzu în bătătură o mulțime de oameni uciși.) Cap<sup>2</sup> 33/37; *Din bilúc.* (Din grămadă.) Cap<sup>2</sup> 218/9.

♦ *Bilúc fără picurár nu si fáți.* (Turmă fără păstor nu se [poate] face.) Cap<sup>2</sup> 167/41.

Var.: **biúuc**, **bjuc** (Wild h. 324/1, 2), **buúuc** (DP 153/27).

Et.: tc. *bölük* (bg. *biljuk*).

**Biľucă** *n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 173/26; Cap 39 s.v. *biľuc*. Nume de loc în *Cónjsco*.

Et.: *biľuc*.

**Biľur** *vezi Băľur*.

**bimbășiiă**, *pl. bimbășii* *s.m.* Cerna A/1704; Dms. Comandant în armata turcă; bimbașa. *Bimbășiiă cu áškéri! dúpu el si pruká di cătún.* (Comandantul cu soldații după el se apropia de sat.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *bimbășija* (tc. *binbașt*).

**biná** *vezi bináiiă*.

**bináiiă**, *pl. binójur* *s.n.* Dms. Clădire în construcție; bina. *Sirbğám lă únă biná.* (Lucram la o clădire în construcție.) Dms s.v.

Var.: **biná**.

Et.: tc. *biná* (mac., bg. *bina*).

**bindisés**, **bindisiri**, **bindisii**, **bindisít** *vb.* IV. *Tranz.și intranz.* Can<sup>1</sup> 189; Cap 39; ALR II, s.n., 6, h. 1697/012; Dms. A plăcea, a agreea, a prefera. *Puguzéli! [...] lă jócă cáľi! lănga jéli [fėti] ca s-lă bindiséscă.* (Vorniceii [...] își joacă caii lângă ele [fete] ca să-i placă [pe vorniceii].) Can T<sup>2</sup> 121/1; *Bindisí să sta cu noi.* (Îi plăcu să stea cu noi.) Dms s.v.; *Mi bindisğáști.* (Îmi place.) ALR II, s.n., 6, h. 1697/012.

Et.: mac. *bendisuva*, bg. *bendisvam* (tc. *beğenmek*).

**bine** *vezi bini*.

**binéc**, *pl. binéț* *s.m.* Dms. Cal de călărie. *Dȝa-ń- lă binécu toȝ s-mi dúcă ân Nȝánti.* (Dă-mi calul tău să mă ducă la Nȝnti.) Dms s.v.

Et.: tc. *binek* (mac., bg. *binek*).

**bini** *adv.* Pap<sup>2</sup> 59; Can<sup>1</sup> 189; Cap 39; Wild h. 248/1, 2, 4-6; Cerna A/Supl; Dms. Bine. *Bini, ma mȝárte nu ubidéști.* (Bine, dar moartea nu alege.) Cap<sup>2</sup> 23/6; *Șa-ı bini.* (Așa e bine.) Dms s.v.; *Cȝn túnă, nu-ı bini să mánánt pȝni, ca trisnéști-n tını.* (Când tună, nu e bine să mănânci, că te trăsnește.) Can T<sup>1</sup> 269/16; *Bini va flȝm!* (Bine v-am găsit!) Pap M<sup>2</sup> 55/1; *Bini viniș.* (Bine ai venit.) Cap<sup>2</sup> 117/23, Dms s.v.; *Bini viniț!* (Bine ați venit!) Cerna A/ Supl.

Var.: **bine** (Wild h. 248/1, 2, 5, 6).

Et.: lat. *bene*.

**biniflȝm** *s.m.* Dms. Poreclă dată celui care vine des și nepoftit în casă și care, ca să preîntâmpine refuzul, se adresează cu „Bine v-am găsit!”

Et.: *bini va flȝm*.

**binivrec** *vezi bărnăvec*.

**binlí** *adv.* Cap 39 s.v. *bini*; Dms. Cu adevărat. *Di túntȝa nıľğásiră că ra binlí dȝmnu.* (De atunci înțeleseră că era cu adevărat Dumnezeu.) Cap<sup>2</sup> 99/12.

Et.: tc. *benli*.

**birbát** *adj. invar.* Dms. Murdar. *Birbát si fğási.* (Se murdări.) Dms s.v.

Et.: tc. *berbat* (mac., bg. *berbat*).

**birbátlȝc** *vezi birbátlȝc*.

**birbátlȝc**, *pl. birbátlȝți* *s.n.* Dms. Murdărie.

*Birbátlȝc că lă gupț.* (Murdărie ca la țigani.)

Dms s.v. F i g. Corupție.

Var.: **birbátlȝc**.

Et.: din *birbát* + *-lȝc*.

**birbéc** *vezi birbėti*.

**birbéc** *vezi birbėti*.

**birbér**, *pl. birbér* *s.m.* Pap<sup>1</sup> 34; Pap<sup>2</sup> 58; Can<sup>1</sup> 189; Cap 40; ALR II, s.n., 2, h. 511/012; Cerna A/262; ALDM I, h. 205/1–7; Dms. Bărbier, frizer. *Cása lor ra carși cu căsa la un birbér.* (Casa lor era peste drum de casa unui frizer.) Cap<sup>2</sup> 69/39; *Birbėru aȝ vizú fğáta și aȝ arisí mult.* (Bărbierul văzu fata și o plăcu mult.) Cap<sup>2</sup> 69/39; *Únă zúuă la lo birbėřu s-lă bričáscă.* (Într-o zi începu bărbierul să-l bărbierească.) MP 198/31.

Var.: **berbér** (ALDM I, h. 205/7), **berbír** (Pap<sup>2</sup> 58), **bėrbir** (Pap<sup>1</sup> 34), **birbėř**, **birbėř** (ALDM I, h. 205/2, 3).

Et.: tc. *berber* (mac., bg. *berber*).

**birbérniță**, pl. **birbérniți** s.f. Cap 40 s.v. *birbér*; Dms. Frizerie.

Var.: **birbérniță** (Cap 40 s.v. *birbér*).

Et.: mac., bg. *berbernica*.

**birbėți**, pl. **birbėți** s.m. Pap<sup>1</sup> 34; Pap<sup>2</sup> 59; Can<sup>1</sup> 189; Cap 39; Wild h. 320/3-7; Cerna A/899, 2290; Dms. Berbec. *Țăstă fătă [...] va si la júngfım Țista birbėțili*. (Fata asta [...] vrea ca eu să înjunghii berbecul acesta.) Cap<sup>2</sup> 81/3; *Dú-ti să lej un birbėți și dő-la-u țéstă cárti la picurár*. (Du-te să iei un berbec și dă-le scrisoarea asta ciobanilor.) Cap<sup>2</sup> 51/13; *Am un birbéc mári cári áj licuitór*. (Am un berbec mare care e vindecător.) Cap<sup>2</sup> 141/21; *Frigúrça la lăső birbécú*. (Gerilă dădu drumul berbecului.) Cap<sup>2</sup> 69/3; *Birbėți čucáit*. (Berbec întors, batal.) Can<sup>1</sup> 189 s.v.

Var.: **bărbéc** (Wild h. 320/5), **birbėți**, **birbéc**, **birbéc** (Wild h. 320/6), **birbėți** (Kats 96/33).

Et.: lat. *berbex*, *-ecem*.

**birbiăr** vezi **birbér**.

**birbiăți** vezi **birbėți**.

**birbicár**, pl. **birbicár** s.m. Can<sup>1</sup> 189; Cap 40 s.v. *birbėți*; Dms. Cioban care paște berbecii.

Et.: din *birbéc* + *-ár* sau lat. *\*berbecarius*.

**birbičóc**, pl. **birbičót** s.m. Can<sup>1</sup> 189; Cap 40 s.v. *birbėți*; Dms. Berbecuț. *Fičóru s-duțcă lá páštiri cu coáțva birbičót*. (Băiatul se ducea la păscut cu câțiva berbecuți.) Dms s.v.

Et.: din *\*berbėce* (forma anterioară a lui *birbėți*) + *-óc*.

**birbiér** vezi **birbér**.

**birbíl** vezi **birbił**.

**birbił**, pl. **birbił** s.m. Pap<sup>1</sup> 34; Pap<sup>2</sup> 59; Can<sup>1</sup> 189; Cap 40; Dms. Privighetoare. *Am un birbił cári sári toátă zúya, di pri un múnti pri țéla lant*. (Am o privighetoare care sare toată ziua, de pe un munte pe altul. [Ghicitoare: Briciul].) Pap M<sup>2</sup> 49/6; *Bilbilu işót-ău din căfěz năfără, zăstătút-ău pri únă vğájčă di prun án triușă*. (Privighetoarea a ieșit afară din colivie și stătea pe o ramură de prun în curte.) AtaM 380/7.

Var.: **bilbil** (Cap 40), **bilbił**, **birbíl** (Cap 40).

Et.: tc. *bilbil* (mac. *bilbil*).

**birbérniță** vezi **birbérniță**.

**birbițoncă**, pl. **birbițonki** s.f. Cerna A/1152. Bărbuță. P. e x t. Mustăți ale mărului.

Et.: din *\*birbúță* (dim. de la *bárbă*) + *-țoncă*.

**bir carár** vezi **bir cărár**.

**bir cărár** adv. Can<sup>1</sup> 189; Dms. Mereu, întruna. *Și bir carár lúmeș prindéu și lánti [luminór] pri la șomț*. (Și oamenii aprindeau mereu și alte [lumânări] pe la icoane.) Can T<sup>1</sup> 280/5.

Var.: **bir carár**.

Et.: tc. *bir karar* 'invariabil' (turcism).

**bircuješ**, **bircuiri**, **bircuji**, **bircuít** vb. IV. *Tranz.* Dms. (Despre cereale, fructe) A aduna, a culege (spic cu spic, bob cu bob etc.) ceea ce a mai rămas după strângerea recoltei; a lua. *Si dúsiră lá bircuiri spiți*. (Se duseră să adune spice.) Dms s.v.; *Puimqáini s-nă dúțim să bircuím căstqánă*. (Poimăine o să ne ducem să adunăm castane.) Dms s.v.; *Nu prijúnsim să bircuím úyă*. (N-am ajuns la timp ca să culegem struguri.) Dms s.v.; *Țcăstă gărnińă ái bircuítă*. (Miriștea aceasta este culesă spic cu spic.) Dms s.v.; *Lă bircuíră din bilúcu di oi*. (Îl luară din turma de oi.) Dms s.v.; *Din drum lá bircuí*. (L-a luat [l-a «cules»] de pe drum.) Dms s.v.

Et.: bg. *berkuvam*; cf. și mac. *paberkuva*.

**birđa** adv. Cap 40; Dms. Iar, din nou. *E săptămónă vinğă căsă și birđa fuğă lántă zúyă*. (În fiecare săptămână venea acasă și iar pleca în ziua următoare.) Cap<sup>2</sup> 78/28; *Ișő áńtru țel birđa*. (Ieși din nou în fața lor.) Cap<sup>2</sup> 35/35; *Támán ardicát și caz birđa*. (Abia te-ai ridicat și cazi iar.) Cap<sup>2</sup> 68/15; *Birđa să viń*. (Să vii din nou.) Dms s.v.; *Birđa lá spársi lúcrú*. (Iar a stricat treaba.) Dms s.v.

Et.: tc. *birđa* (Cap 40); cf. și tc. *birđen*, mac. *birđen*.

**birikát** adv. Dms. Noroc (cu), mulțumesc; slavă. *Nu vğau cu ți s-lă prindă [cándilú], birikát lá mai micu fráti, că flő án ġep șpirit*. (Nu aveau cu ce să aprindă [candela], noroc cu fratele mai mic, că găsi în buzunar chibrit.) DP 46/34; *Birikát că scăpái*. (Noroc că scăpai.) Dms s.v.; *Birikát și di coáta*. (Mulțumesc și



pentru atât.) Dms s.v.; *Birikát la dómnu.* (Slavă Domnului.) Dms s.v.; *Cum scâpáj nu antribáj, birikét la țela cu crívili coárni!* (Nu mă întrebați cum am scăpat, noroc cu cel cu coarnele strâmbe!) Pap M<sup>2</sup> 162/1.

Var.: **birikét**<sup>1</sup>.

Et.: tc. **bereket** (mac. **beriket**, bg. **bereket**).

**birikátvirsin** *invar.* Dms. Bogdaproste.

Et.: tc. **bereket versin** (turcism).

**birikét**<sup>1</sup> vezi **birikát**.

**birikét**<sup>2</sup>, *pl. birikétur s.n.* Pap<sup>2</sup> 59; Can<sup>1</sup> 189; Cap 40; Dms. Câștig, belșug; recoltă. *Lámna la mánăncă birikétu.* (Balaurul mănăncă câștigul.) Can T<sup>1</sup> 269/14; *Lq táti unéc birkét di còla.* (Tata a luat ceva câștig de acolo.) Cerna T; *Și Dómnu nu da mo birikét cum dădê năinti.* (Și Dumnezeu nu mai dă acum belșug așa cum dădea înainte.) Can T<sup>1</sup> 276/26; *Ágrili din coméuc cári sa mult bun catáti [...] dau mult bun birikét.* (Ogoarele din câmp care sunt foarte bine îngrijite [...] dau recoltă foarte bună.) Can T<sup>1</sup> 262/21; *Știptám s-lă dunóm birikétu di vğara și să cățóm áră si áróm.* (Așteptam să adunăm recolta de vară și să începem iar să arăm.) AtaM 371/9; *Niți ágru nu si áră, niți birikétu nu si fáti.* (Nici ogorul nu se ară, nici recolta nu se face.) DP 45/2.

Var.: **birkét**.

Et.: vezi **birikát**.

**birikitliiă**, *pl. birikitlii adj.* Dms. (Despre terenuri de cultură) Fertil, roditor. *Birikitliia pimínt ái năntinésu.* (Terenul din Nonti este roditor.) Dms s.v.; *Báfca di čárnit tribuájăsti să-ú sâpóm ántru iárnă, díntru că nğăua și plóli s-la făcă locu birikitliiă.* (Grădina de duzi trebuie să o sâpăm înainte de iarnă, pentru ca zăpada și ploile să facă locul roditor.) Cap<sup>1</sup> 52/40; *Lócur birikitlii.* (Terenuri fertile.) Dms s.v.

Et.: tc. **bereketli** (mac. **beriketlija**, bg. **bereketlija**).

**birinđi** vezi **birinđiia**.

**birinđiia**, *pl. birinđi adj.* Dms. Cel dintâi; de frunte; de calitate. *Birinđiia ra el.* (El era cel dintâi.) Dms s.v.; *Birinđi áskér.* (Ostaș de

frunte.) Dms s.v.; *Birinđi rúbă.* (Haine de calitate.) Dms s.v.; *Birinđi tăcoám.* (Costum de calitate.) Dms s.v.

Var.: **birinđi**.

Et.: tc. **birinci** (mac. **birinđija**).

**Birislav** vezi **Birislăv**.

**Birislăv** *n.pr.* Can<sup>1</sup> 189; Cap 40; Dms. Numele uneia dintre cele opt comune locuite de meglenoromâni.

Var.: **Birislav** (Cap 40).

Et.: sl. **Borislav** *n.pr.* (cf. *Bolislav*, BER I 65)

**birkét** vezi **birikét**<sup>2</sup>.

**birnivéc** vezi **bărnăvéc**.

**biru** *interj.* Cap 40; Dms. Exclamație admirativă cu sensul „voinicule!” *O, bra biru, bra!* (Ei, măi voinicule, măi!) Dms s.v.; *De, biru, de!* (De, măi voinicule, de!) Cap<sup>2</sup> 167/43.

Et.: mac. **biro**.

**bisăliiă**, *pl. bisălii adj.* Dms. De încredere, de cuvânt. *Virués că sam uom bisăliiă.* (Cred că sunt un om de încredere.) DP 77/29; *S-ti viruêș án țela că-i bisăliiă.* (Să ai încredere în acela fiindcă este [om] de cuvânt.) Dms s.v.

Et.: mac. **besalija**.

**bisărică** vezi **băsărică**.

**biser**, *pl. biser s.m.* Perlă, mărgăritar, nestemată. *Fîăta con zărăđiğă, ái căđiău trindăfi'l din ruăst, áră con plănđiğă, ái curău bisăăr din uócfl.* (Când fata râdea, îi cădeau trandafiri din gură, iar când plângea, îi curgeau mărgăritare din ochi.) MP 122/24; *Aș fóst-au vrină fğătă cári con plănđiğă, an loc di lócrum, ai căđiğău biser din ócfl.* (Era odată o fată căreia, când plângea, în loc de lacrimi, îi cădeau nestemate din ochi.) DP 208/14.

Var.: **bisjăr**.

Et.: mac., bg. **biser**.

**bisărică** vezi **băsărică**.

**bisărică** vezi **băsărică**.

**bisjăr** vezi **biser**.

**bisimjăt-cămin** vezi **bisinét-cămen**.

**bisinét-cămen** *s.f.* Cap 40; Dms. Piatră prețioasă, mărgăritar. *Duăuă cuálbi di bisimjăt-cămin.* (Două brățări de mărgăritar.) MP 34/17.

Var.: **bisimjăt-cămin**.

Et.: mac. **bescenet kamen**.

**bisiricós, bisiricósă, pl. bisiricós, bisiricósi**  
*adj.* Can<sup>1</sup> 189; Cap 35 s.v. *bășărică*; Dms. Bisericos, evlavios. *Lunđnéř! sã ři mult bisiricós.* (Locuitorii din *Lunđň* sunt ři foarte bisericoři.) Can T<sup>1</sup> 263/1.

Et.: din *bisřicã* + *-ós*.

**bismãki** *s.pl.* Boabe de strugure; ciorchine.

[*Fićóru*] *antręazi bismãkili li ăngľtũ.* ([Feciorul] ینگھتے boabele de struguri ینگتے.) DP 212/10.

Et.nec.

**bisminitã** vezi *besminitã*.

**Bisriřa** *n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 173/27; Cap 40. Nume de râu în *Nřnti*.

Et.: sl. *Bisrica*.

**bistru, bistrã, pl. biřtri, biřtri** *adj.* Pap<sup>1</sup> 32; Pap<sup>2</sup> 59; Can<sup>1</sup> 189; Cap 40; ALR II, s.n., 3, h. 834/012; Cerna A/2164; Dms. Limpede; senin. *Tãri úbavã ápu, bistrã ři ráři.* (Apã atãt de bunã, limpede ři rece.) Cap<sup>2</sup> 101/27; *řéřa fićóriř biřũrã di la bistra čěsmã.* (Feciorii bãurã de la fãntãna cea limpede.) Cap<sup>2</sup> 48/26; *řo beř ápã ráři din izvõrã bistri.* (Eu beau apã rece din izvoare limpezi.) Cerna T; *řéru ra bistru ři plin di stęãli.* (Cerule era senin ři plin de stele.) DP 84/26; *Óclři biřtri.* (Ochi limpezi.) Dms s.v.; *Vin bistru.* (Vin limpede, ravac.) Cerna A/2164.

Et.: mac. *bistar (bistra)*, bg. *bistãr (bistra)*.

**biř, pl. biř s.m.** Cap 40; Dms. Insectã de culoare albastru ینگھis; gãndac, bondar. *Biř vęãrdi.* (Gãndac verde; cãțelul frasinilor.) Cap 40 s.v.; Kats 99/15; *Biř din bãligã.* (Gãndac de balegã.) Cap 40 s.v.; *Biř ămpuřót.* (Gãndac puturos.) Cap 40 s.v.; *Mãř ăncõla řlõ únã bubãřcã ři un biř.* (Mãi ینگھcolo ینگھtãlni un gãndac de balegã ři un bondar.) Cap<sup>2</sup> 91/37; *Mřntiza, ca li urdinõ ýõmu řęãtili, vini ři biřu.* (Dimineãta, cãnd puse omul fetele ینگھ rãnd, veni ři bondarul.) Cap<sup>2</sup> 92/43.

Var.: *biř*.

Et. cf. alb. *bishë*.

**biřãnos, biřãnosã, pl. biřãnoř, biřãnoři**  
*adj.* Pap<sup>2</sup> 59; Can<sup>1</sup> 189; Cap 40; Dms. Bãřinos. F i g. Obraznic. *Biřãnos mãgãr!* (Mãgar bãřinos! [= despre un copil] Obraznic.) Dms s.v.

Var.: *biřãnos*.

Et.: din *biřõnã* + *ós*.

**biřãtũrã, pl. biřãtũr s.f.** Can<sup>1</sup> 189; Cap 38 s.v. *bes*, 40; Dms. Bãřinã.

Et.: din *biřõř* (s.v. *bes*) + *-ãtũrã*.

**biřcã, pl. biřki** *s.f.* Cap 40; Dms. 1. Con de brad sau de pin. 2. Minge fãcutã din conuri de brad sau coceni de porumb care se folosește la jocul de copii numit *poarca*.

Et.: mac., bg. *biřka*.

**biřicã** vezi *biřõcã*.

**biřicós, biřicósã, pl. biřicós, biřicósi** *adj.*

Can<sup>1</sup> 189; Cap 40 s.v. *biřõcã*; Dms. Plin de bãřici, bãřicat.

Et.: din *biřõcã* + *-ós*.

**biřikićcã, pl. biřikićki** *s.f.* Can<sup>1</sup> 189; Cap 40 s.v. *biřõcã*; Dms. Bãřicuțã.

Var.: *biřikićcã* (Cap 40 s.v. *biřõcã*).

Et.: din *biřõcã* + *-ř(cã)*.

**biřikićcã** vezi *biřikićcã*.

**biřinã** vezi *biřõnã*.

**biřinós** vezi *biřãnos*.

**biřõnã** vezi *biřõnã*.

**biřõcã** vezi *biřõcã*.

**biřõnã** vezi *biřõnã*.

**biřõcã, pl. biřõř și biřõki** *s.f.* Pap<sup>1</sup> 34; Pap<sup>2</sup> 59; Can<sup>1</sup> 189; Cap 40; ALR II, 1, Supl 5 /012; ALR II, s.n., 3, h. 833/012; Dms. Bãřicã. *Șęõãti biřõř.* ([Apa] face bãřici.) ALR II, s.n., 3, h. 833/012; *Biřõcã di piřãt.* (Bãřica udului.) ALR II, 1, Supl 5 /012; *Biřicã di porc.* (Bãřica porcului.) Dms s.v.; *Biřicã di pęãřti.* (Bãřica peștelui.) Dms s.v.; *Biřiř di plõãřã.* (Bãřici de ploaie.) Dms s.v.

Var.: *biřicã, biřõcã*.

Et.: lat. *ves(s)ica*.

**biřõćcã, pl. biřõćki** *s.f.* Dms. Bãřicuțã.

Et.: din *biřõcã*, prin substituția finalei *-õcã* cu *-õćcã*.

**biřõnã, pl. biřõň** *s.f.* Pap<sup>2</sup> 59; Can<sup>1</sup> 189; Cap 40; Dms. Bãřinã. *Biřõňli ca rãzvrãřõřã, ři řęřirã řõãriř.* (Bãřinile dacã se vorbirã, se fãcurã řõãreci.) Pap M<sup>2</sup> 139/4. F i g. *pl.* Palavre, baliverne. *Biřõň goãli.* (Simple palavre, minciuni.) Cap<sup>2</sup> 218/11.

**Biřõna liřitãřã.** Bãřina vulpii [= un fel de ciupercã otrãvitoare]. Can<sup>1</sup> 190 s.v.

♦ *Cu bișoîn nu si âmplă stómna.* (L i t. Cu bășini nu se umple ulciorul. = Nu se realizează nimic cu baliverne.) Dms s.v.

*Var.:* **bișină** (Can<sup>1</sup> 189), **bișonă**.

*Et.:* lat \**bissina*.

**bișós** vezi **bes**.

**bitárnác**, **bitárnácă**, *pl.* **bitárnăț**, **bitárnácĕi** *adj.* și *s.m.f.* Pap<sup>1</sup> 34; Dms. Bătrâior; bătrânel. F i g. Flăcău tomnatic.

*Et.:* din **bitórn** + **-ác**.

**bitárnęąsti** vezi **bitárnęsti**.

**bitárnęătă** vezi **bitárnętă**.

**bitárnés**, **bitárnescă**, *pl.* **bitárnęst** *adj.* Can<sup>1</sup> 190; Cap 40 s.v. **bitórn**; Dms. Bătrânesc; vechi.

*Var.:* **bitárnesc** (Can<sup>1</sup> 190; Cap 40 s.v. **bitórn**; Dms).

*Et.:* din **bitórn** + **-esc**.

**bitárnęsti** *adv.* Can<sup>1</sup> 190; Cap 36, 40 s.v. **bitórn**; Dms. Bătrânește.

*Var.:* **bătrânęąsti** (Cap 36, 40 s.v. **bitórn**).

*Et.:* din **bitórn** + **-ęsti**.

**bitárnętă**, *pl.* **bitárnęt** *s.f.* Can<sup>1</sup> 190; Cap 36, 40 s.v. **bitórn**; Cerna A/508; ALDM I, h. 451/1,3,7; Dms. Bătrânețe. *La vięa fat mým-sa ân bitárnętă.* (Îl născuse mamă-sa la bătrânețe.) MP 12/3; *Bitárnętă-i mănćósă.* (Bătrânețea este grea.) Cap<sup>2</sup> 187/16; *Çon ver si trăjęș rău, ân tinirętă ili âm bitrânętă?* (Când vrei s-o duci rău, la tinerete sau la bătrânețe?) Cerna T; *Mi júnsi bitárnęta.* (Mă ajunsese bătrânețea.) Cerna A/508.

♦ *Dună ân tinirętă ca si-ț ți úflă la bătrânętă.* (Adună la tinerete ca să ai ce găsi la bătrânețe.) Cap<sup>2</sup> 167/22.

*Var.:* **bătrânęătă** (Cap 40 s.v. **bitórn**), **bitárnęătă**, **bitárnięătă**, **bătrânęătă**, **bitrânęătă** (ALDM I, h. 451/1, 7), **bitrânętă**, **bitrânięătă** (ALDM I, h. 451/1), **bitrinęătă** (ALDM I, h. 451/3).

*Et.:* din **bitórn** + **-ętă**.

**bitárnięătă** vezi **bitárnętă**.

**bitárnięac** vezi **bitárnięác**.

**bitárnięác**, *pl.* **bitárnięát** *adj.* Can<sup>1</sup> 190; Cap 41 s.v. **bitórn**; Dms. Bătrâior.

*Var.:* **bitárnięac** (Cap 41 s.v. **bitórn**).

*Et.:* din **bitórn** + **-ięác**.

**bitárnięós**, **bitárnięósă**, *pl.* **bitárnięós**, **bitárnięósi** *adj.* Dms. Bătrânicos, cu înfățișare de om bătrân. *Bitárnięósa noastră múmă [ári ócĕ lu dęádu].* (Mama noastră cea bătrână [are ochii bunicului].) DP 65/28; *Ah! bătrânięós vâmpír, tu la făsęș țista lucrú.* (Ah! vampir bătrân, tu făcuși lucrul acesta.) Cap<sup>2</sup> 136/43.

*Var.:* **bătrânięós**.

*Et.:* din **bitórn** + **-ięós**.

**bitárnimi** *s.f.* Can<sup>1</sup> 190. Bătrânețe.

*Et.:* din **bitórn** + **-imi**.

**bitér** *adv.* Dms. Rău. *Cum si trăęc! Di bitjár maj bitjár.* (Cum s-o duc! Din rău în mai rău.) MP 234/21.

♦ *Bitér pri albă vidęálă.* (L i t. [Să-ți fie] rău pe lumina zilei. = De rău să ai parte în viață.) Dms s.v.

*Var.:* **bitjár**.

*Et.:* tc. **beter** (mac., bg. **beter**).

**bitjár** vezi **bitér**.

**bitligán** vezi **pitligán**.

**bitórn** vezi **bitórn**.

**bitórn**, **bitórnă**, *pl.* **bitórní**, **bitórní** *adj.* Pap<sup>1</sup> 34; Pap<sup>2</sup> 59; Can<sup>1</sup> 190; Cap 40; ALR I, 2, h. 201/012, 013; ALR II, s.n., 4, h. 1084/012; Cerna A/506, 507; ALDM I, h. 449/1–7, h. 450/1–7; Dms. Bătrân. *Să spunim noi că im román, mic cu mári, tinir, bitórn.* (Să spunem noi că suntem români, cu mic cu mare, tineri, bătrâni.) Pap M<sup>1</sup> 29/21; *Júnsi la únă căsă júndi ra únă bábă bitórnă.* (Ajunse la o casă unde era o babă bătrână.) Pap M<sup>2</sup> 149/40; *La prind fócú fićóri!*, *jes la foc și ómiñ bitórní și si ncresc la foc tótă nóptę.* (Tinerii aprind focul, ies la foc și oameni bătrâni și se încălzesc la foc toată noaptea.) Can T<sup>1</sup> 268/11; *Górnițu la flaj și jó, áma ra mult bitórn.* (Părul sălbatic l-am apucat și eu, dar era foarte bătrân.) DP 223/32.

*Var.:* **bitórn**, **bitrán** (ALDM I, h. 449/1, 7, h. 450/1, 7).

*Et.:* lat. **betranus** (=veteranus).

**bitrán** vezi **bitórn**.

**bitrănegață** vezi **bitărnéță**.

**bitrănéță** vezi **bitărnéță**.

**bitrăniăță** vezi **bitărnéță**.

**bitrineață** vezi **bitărnéță**.

**Bituľă** *n.pr.* Can<sup>1</sup> 190. Orașul Bitolia.

Et.: sl. *Bitola*.

**bjuć** vezi **biľuc**.

**bivol** vezi **bivul**.

**bivul**<sup>1</sup>, *pl. bivul* *s.m.* Pap<sup>2</sup> 59; Can<sup>1</sup> 190; Cap 40; Cerna A/861; Dms. Bivol. *Tăľără trei bivul*. (Tăiară trei bivoli.) Cap<sup>2</sup> 110/41; *Upinľli aș li dără ôminiľ di cõã di boy, di cal și di bivul*. (Oamenii își fac opincile din piele de bou, de cal și de bivol.) Can T<sup>1</sup> 265/11; *Bun, jo s-ti duc an disupra ľumi, amă să aflis doj fõjľur di bivul*. (Bine, eu o să te duc în lumea de sus [= în lumea celor vii], dar să găsești [= să faci rost de] două burdufuri de bivoli.) Pap M<sup>2</sup> 149/10; *Noj putem s-ti scoțim di ȳa țupră, ama si aflĩ carni di nuău bivoľ*. (Noi putem să te scoatem de aici [în lumea de] deasupra, dar să faci rost de carne de la nouă bivoli.) DP 213/1.

♦ *Mănăncă cõt un bivol*. (L i t. Mănăncă cât un bivol. = Mănăncă fără măsură.) Cap<sup>2</sup> 168/7.

*Var.*: **bivol**.

Et.: mac., bg. **bivol**.

**Bivul**<sup>2</sup> *n. pr.* Pap M<sup>2</sup> 173/28; Cap 41 s.v. *bivul*. Nume de loc în *Cupă*.

Et.: **bivul**<sup>1</sup>.

**bivulćac**, *pl. bivulćat* *s.m.* Pap<sup>2</sup> 59; Can<sup>1</sup> 190; Cap 40 s.v. *bivul*; Dms. Bivol tânăr.

Et.: din **bivul** + **-ćac**; cf. și mac., bg. *bivolće*).

**bivuliță**, *pl. bivuliți* *s.f.* Pap<sup>2</sup> 59; Can<sup>1</sup> 190; Cap 41 s.v. *bivul*; Cerna A/862; Dms. Bivoliță.

*Var.*: **bivul'țiă** (Pap<sup>2</sup> 59).

Et.: mac., bg. **bivolica**.

**bivul'țiă** vezi **bivuliță**.

**bizés**, **bizéscă**, *pl. bizéșt* *adj.* Dms. Care aparține beifului, boieresc. *Di ágrili bizéșt nițicări nu si čăpnčă*. (De ogoarele boierești nu se atingea nimeni.) Dms s.v.

*Var.*: **bizésc** (Dms).

Et.: din **beg** + **-ésc**.

**bizésc** vezi **bizés**.

**bizirisés**, **bizirisiri**, **bizirisij**, **bizirisit** *vb.* IV. *Intranz.* ALR I, 2, h. 283/013. A i se urí, a se sătura. *Áň ři bizirisí cu bñárja*. (Mi s-a urât cu viața.) ALR I, 2, h. 283/012.

Et.: tc. *bezirmek*.

**blagoslovés** vezi **bluguisés**.

**blagoslovít** vezi **blugusuvít**.

**blagusluvés** vezi **bluguisés**.

**blagusuvés** vezi **bluguisés**.

**blagusuvít** vezi **blugusuvít**.

**Blaguvét** *s.m.* ALR II, 1, h. 202/012. Sărbătoare religioasă creștină; Buna Vestire, Blagoveștenie.

Et.: mac., bg. *Blagovec*.

**blaguvisés** vezi **bluguisés**.

**blánă**, *pl. blon* *s.f.* Pap<sup>2</sup> 59; Can<sup>1</sup> 190; Cap 41. 1. Scândură groasă, blană de lemn. 2. *Pl.* Baliverne; minciuni. *Că cu foărřitili táľă blon*. (L i t. Taie scânduri de parcă le-ar tăia cu foarfecel. = Îndrugă minciuni; îndrugă verzi și uscate.) Cap<sup>2</sup> 168/11; *N'turéști blon*. (Îmi toarnă baliverne.) Pap M<sup>2</sup> 63/7.

Et.: bg. *blana*.

**blánăv**, **blánăvă**, *pl. blánăv*, **blánăvi** *adj.* și *s.m.f.* Cap 41 s.v. *blánă*; ALR II, s.n., 4, h. 1129/012. 1. Fără gust. *Mánğă blánăvă*. (Măncare fără gust.) Dms s.v.; *Apu blánăvă*. (Apă fără gust, sălcie.) ALR II, s.n., 4, h. 1129/012. 2. (Despre mâncare) Grasă, grea. Cap 41 s.v. *blánă*. 3. (Substantivat) Mincinos. *Blánăvu blon spuni*. (Mincinosul spune minciuni.) Dms s.v.

*Var.*: **blánăv** (Cap 41 s.v. *blánă*).

Et.: bg. *blanav*.

**blăstim**, **blăstimări**, **blăstimăi**, **blăstimát** *vb.* I. *Tranz.* Pap<sup>1</sup> 34; Pap<sup>2</sup> 59; Can<sup>1</sup> 190; Cap 41; ALR II, s.n., 7, h. 1881/012, h. 1882/012, h. 2046/012; Cerna A/1882; Dms. A blestema. *Lámňa [...] si anvirinó și ľa blăstimó*. (Balaurul [...] se supără și îi blestemă.) Cap<sup>2</sup> 151/9; *Ĵa ľa blăstimó*. (Ea îi blestemă.) Cap<sup>2</sup> 100/14.

Et.: lat. *blastemare*.

**Blăța** *n.pr.* Cap 41. Nume de loc în *Nõnti*.

Et.: sl. *Blaca* (der. de la *blato* ‘baltă’)

**Blăța Mări** *n.pr.* Cap 41 s.v. *Blăța*. Nume de loc în *Óșiñ*.

Et.: din *Blăța* + *mári*.

**Blăța Mică** *n.pr.* Cap 41 s.v. *Blăța*. Nume de loc în *Óșiñ*.

Et.: din *Blăța* + *mică*.

**blazéi** *adv.* Pap<sup>2</sup> 59; Cap 41; Dms. Ferice. *Blazéi-I la ȕista ȕom.* (Ferice de acest om.) Cap 41 s.v.; *Bra, fártáti, búnă zúyă! Țe-ȕ ȕista raát tȕu? Blázéȕ áȕ bra!* (Măi, frate, bună ziua! Ce-i cu liniștea asta pe tine? Ferice de tine, măi!) Pap M<sup>2</sup> 160/18.

Var.: **blázéȕ**.

Et.: mac., bg. *blaze*.

**blazéinít** vezi **blázéiníc**.

**Blădítă** *n.pr.* Cap 41. Nume de loc în *Úmă*.

Et.: cf. bg. *Bledica* (der. de la *bled* ‘palid, spălăcit’) (BER I 55).

**blágúnă**, *pl. blágúná* s.f. Kats 89/9. Ghindă.

Et.: mac., bg. *blagun*.

**blágusóf** vezi **blugusóv**.

**blánáv** vezi **blánáv**.

**blánés**, **bláníri**, **bláníȕ**, **blánít** *vb.* IV. *Tranz.* Can<sup>1</sup> 190; Cap 41 s.v. *blánă*; Dms. A minți, a spune minciuni.

Et.: de la *blánă* (2).

**blásnés**, **blásnéri**, **blásnítȕ**, **blásnít** *vb.* IV. *Intranz.* Dms. (Despre soare) A răsări, a lumina.

Et.: mac. *blesne*, bg. *blesna*.

**blásnéri**, *pl. blásnér* s.f. Cerna A/1589. Răsărit. *Áltáru cútru blásnérȕa lu sȕárlí áȕ zánvártít.* (Altarul întotdeauna e orientat spre răsărit.) Dms s.v. *altár*; *La blásnérȕe sȕrli.* (La răsăritul soarelui.) Cerna A/1589.

Et.: vezi **blásnés**.

**blástém**, *pl. blástémi* s.n. Pap<sup>1</sup> 34; Pap<sup>2</sup> 59; Can<sup>1</sup> 190; Cap 41 s.v. *blástim*; Dms. Blestem. *Si pugudí blástému cá Ștefán, cu ra fȕtă, si fȕși fičȕr.* (Se nimeri blestemul, ca Ștefan, dacă era fată, se făcu băiat.) Cap<sup>2</sup> 151/11.

**Fac blástém.** A blestema. *Cáru, an drúmu ȕista cȕa, pri múnti, si spársi și țéla túntȕa fȕși blástém.* (Carul, pe drumul dincoace, pe munte, se rupse și atunci acela a blestemat.) Pap M<sup>2</sup> 156/39.

◆ *Blástémili lu fakíru pri uscát nu cad.* (L i t.

Blestemele săracului nu cad pe uscat. = Blestemele săracului nu se duc în vânt.) Pap M<sup>2</sup> 63/5.

Et.: der. postverbal de la *blástim* (**blástimári**).

**blástimát**, **blástimátă**, *pl. blástimátȕ, **blástimáti** *adj.* și *s.m.f.* Pap<sup>2</sup> 59; Cap 41 s.v. *blástim*; Dms. Blestemat. *Blástimátă di lúmi și di Dȕómnu, L'umníȕa cátilín, cátilín áș mȕári.* (Blestemată de lume și de Domnul, L'umníȕa încet, încet se stinge.) AtaM 378/2; *Blástimát sat.* (Ceas rău.) Dms s.v. (Substantivat) Rău, neliniștit; blestemat. *Taȕ, bre blástimátuli, dósta plȕnsiș!* (Taci, măi blestematule, destul ai plâns!) Pap M<sup>2</sup> 61/8.*

Et.: vezi *blástim*.

**blázéȕ** vezi **blazéȕ**.

**blázéiníc**, **blázéinică**, *pl. blázéinítȕ, **blázéiníti** *adj.* Cap 41 s.v. *blazéȕ*; Dms. Fericit. *Blázéáȕinít sa tătȕhí!* *cu fičȕr pricupsít.* (Fericiți sunt părinții cu copiii pricopsiți.) Cap<sup>2</sup> 207/16.*

Var.: **blazéinít** (Cap 41 s.v. *blazéȕ*).

Et.: din *blazéȕ* + *-nic*.

**blicnés**, **blicnéri**, **blicnítȕ**, **blicnít** *vb.* IV. *Tranz. și intranz.* Can<sup>1</sup> 190; Cap 41; Wild 437/4, 6, 7; Dms. 1. A zvâcni, a țâșni, a izbucni. *Lisíȕa cá blicní și aȕ vizú [gúva], op, di pri lup áș si nápicái án gúvă.* (Vulpea când zvâcni și o văzu [gaura], hop, de pe lup [= sări de pe lup] și se băgă în gaură.) Cap<sup>2</sup> 118/28; *Blicní lă vumári.* (A izbucnit în vomat.) Dms s.v.; *Blicní gnoj din čirgáȕ.* (A țâșnit puroi din furuncul.) Dms s.v. 2. (Despre apă) A inunda. *Éza dúpu plȕájă gárdina áȕ blicnítă.* (Întotdeauna după ploaie grădina e inundată de apă.) Dms s.v.

Var.: **plecnés** (Wild h. 437/ 4, 6, 7).

Et.: mac. *blikne*, bg. *blikna*.

**bliznác**, **bliznácă**, *pl. bliznátȕ, **bliznáȕi** *adj.* și *s.m.f.* Pap<sup>2</sup> 59, 196; Can<sup>1</sup> 190; Cap 42; ALR I, 2, h. 210/012, 013; Cerna A/544; Wild h. 462; ALDM I, h. 487/ 1-7; Dms. 1. Geamăn.*

*Cumșijca săldi bliznăț rudcăști.* (Vecina naște numai gemeni.) Dms s.v.; *Fraț bliznăț.* (Frați gemeni.) Cap 42 s.v.; *Prună bliznăcă.* (Prună care crește lipită de altă prună.) Cap 42 s.v.

2. Model de broderie care se face pe mânecile cămașilor.

*Var.:* **pliznăc** (Pap<sup>2</sup> 196).

Et.: mac., bg. **bliznak**.

**bliznă** s.f. Pap<sup>2</sup> 59; Can<sup>1</sup> 190; Cap 42; Cerna A/1856; Dms. Oțel, fier. *Dără un cunac di er și cu ușa di bliznă.* (Face un palat de fier și cu ușa de oțel.) DP 59/23; *Čóru bóru, do-ń un [dinti] di blizna, na-ť un di os.* (*Čóru bóru* [= tu cioară și tu vântule], dă-mi un [dinte] de fier, na-ți un [dinte] de os.) Pap M<sup>2</sup> 47/18; *Om júni ca blizna.* (Om voinic ca oțelul.) Cap 42 s.v.

Et.: mac. **blizna**, bg. **blizná**.

**bliznés, blizniri, blizni, bliznit** vb. IV. *Tranz.* Cerna A/544. A naște gemeni. *Mulfăre blizni.* (Femeia a născut gemeni.) Cerna A/544.

Et.: mac. **blizni**.

**blǎndă** vezi **blǎndă**.

**blǎndă** s.f. Can<sup>1</sup> 190; Cap 42; Dms. Blândă, urticarie.

*Var.:* **blǎndă** (Dms).

Et.: lat. **blanda**.

**blor**, pl. **blor** s.m. Pap<sup>2</sup> 59; Cap 42; Dms. Nume de plantă erbacee.

Et.: mac. **blor** (Cap 42).

**bluguslovés** vezi **bluguisés**.

**bluguslúvít** vezi **blugusúvít**.

**blugusóv**, pl. **blugusóvi** s.n. Can<sup>1</sup> 190; Cap 42 s.v. *bluguisés*; Dms. Binecuvântare. „*Ţivá nu voĵ*”, *zisi uómu*, „*túcu un blugusóv sá-ń dai*”. („Nimic nu vreau”, zise omul, „numai o binecuvântare să-mi dai”) DP 30/7; *Si dúsi árá la téla dědu ťi ve sirbít anaínti s-aĵ da blugusóv.* (Se duse iar la bătrânul pe care îl slujise înainte ca să-i dea binecuvântarea.) Cap<sup>2</sup> 26/7; *Dúpu blǎgusóf, la sǎrútǎ tǎniru an frúnti.* (După binecuvântare, îl sărută pe tânăr pe frunte.) Can T<sup>2</sup> 122/6.

*Var.:* **blǎgusóf**.

Et.: mac. **blagoslov**.

**blugusúvés** vezi **bluguisés**.

**blugusúvít, blugusúvítǎ**, pl. **blugusúvít, blugusúvítǎ** adj. Pap<sup>2</sup> 59; Cap 42 s.v.

*bluguisés*; Dms. Blagoslovit, binecuvântat. *Blagusúvít si ieş.* (Binecuvântat să fii.) Cap<sup>2</sup> 102/29; *Bluguslúvítǎ si ieş di Dómnu.* (Binecuvântată să fii de Dumnezeu.) Cap<sup>2</sup> 38/29; *An blugusúvít.* (An blagoslovit.) Cap 42 s.v. *bluguisés*; *Cuťitáşu ra blagoslovít.* (Cuťitaşul era blagoslovit.) Pap M<sup>2</sup> 166/7.

*Var.:* **blagoslovít, blagusúvít** (Pap<sup>2</sup> 59), **bluguslúvít, blugusúvít** (Cap 42 s.v. *bluguisés*).

Et.: vezi **blugusúvés** (s.v. **bluguisés**).

**bluguisés, blugusúviri, blugusúvít, blugusúvít** vb. IV. *Tranz.* Pap<sup>2</sup> 59; Can<sup>1</sup> 190; Cap 42; Wild h. 243; Dms. A blagoslovi, a binecuvânta. *Au blugusúvǎ apa și unǎúǎrá si fěsi apa blugusúvítǎ rakǎĵǎ.* (Binecuvântă apa și deodată apa binecuvântată se făcu rachiu.) Cap<sup>2</sup> 53/3; *Nápcum la blagoslovi și la zisi: creştiť și iť mulĵ [și va fáĵiť mulĵ].* (Apoi îi blagoslovi și le zise: creșteți și vă înmulțiți [și vă faceți mulți].) Pap M<sup>2</sup> 147/34; *Ţista děǎdu ra Dómnu și, cǎ-ŭ bluguslovi apa, diŭnǎǎǎrá prucuró čěşma rákǎĵǎ.* (Bătrânul acesta era Dumnezeu și, dacă binecuvântă apa, dintr-o dată începu să curgă rachiu din fântână.) DP 39/6.

*Var.:* **blagoslovés, blagusúvés** (Cap 42 s.v.), **blagusúvés** (Cap 42), **bluguisés** (Cap 42 s.v.), **bluguslovés, blugusúvés** (Cap 42 s.v.).

Et.: sl. **blagosloviti**.

**blugusúvít** vezi **blugusúvít**.

**bluzéj** s. Pap<sup>1</sup> 34. Mac; floare asemănătoare macului.

Et.: cf. mac., bg. **blazé**.

**bo** interj. Exclamație prin care se exprimă mirarea; măi, ei. Dms. *Bo, cáfcu lucrú!* (Măi, ce mai treabă!) Dms s.v.

Et.: onomatopee (cf. gr. **μπο**, alb. **bobó** DDA 280 s.v. **bobó**).

**bǎdnic** vezi **bǎdnic**.

**bǎns**, pl. **bǎns** s.m. Dms. Bucată de pământ. *S-nǎ dúĵim s-lǎ dǎrǎm iǎzu și sǎ purtǎm bǎns.* (Să mergem să facem iazul și să cărăm bucăți de pământ.) Dms s.v.

Et. nec.

**boár** vezi **buaré**.

**bǎrǎ** vezi **bǎri**.

**bğári<sup>1</sup>** vezi **bğri**.

**Bğári<sup>2</sup>** *n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 173/36. Nume de munte în Meglenia.

Et.: **bğri**.

**bğășă** vezi **boș**.

**bob** *s.m.* Pap<sup>2</sup> 59; Can<sup>1</sup> 190; Cap 42; Cerna A/1130; Dms. **1.** Bob, grăunte. **2.** Fasole. *Bob di minútu, bob cãmpunesc.* (Fasole măruntă, fasole de câmp). Can<sup>1</sup> 190; *Áfi la leu trei cãrbún, trei gãrnúță di bob și trei cãțól di al.* (Apoi se iau trei cãrbuni, trei boabe de fasole și trei cãței de usturoi.) Pap M<sup>2</sup> 106/6; *Bob si ziti la fãsulije.* (Bob se zice la fasole.) Cerna T; *Cã ișã bóbu, ál prãșãm priúnã cu gãrnișóru.* (Când rãsãrea fasolea, o prãșeam împreună cu porumbul.) AtaM 358/12; *La prima prãșiri [...] si sãdés bóbu și tícflí.* (La primul prãșit [...] se sãdesc fasolea și dovleci.) AtaM 350/24; *An am únã bábã, bob sémínã.* (Am o babã, seamãná fasole. [Ghicitoare: Capra].) Can T<sup>1</sup> 273/15; *Bob róși.* (Fasole roșie.) Pap<sup>2</sup> 59 s.v.; *Bob șarót.* (Fasole pestríță.) Pap<sup>2</sup> 59 s.v.; *Bob div.* (Fasole sãlbaticã.) Pap<sup>2</sup> 59 s.v. *Bob di mãccãtu.* (Bob, plantã leguminoasã cu pãstãi și boabe mari. (Can<sup>1</sup> 190.)

♦ *Anviát pojã la iert bob.* (L i t. Popã învãtat la fasole fiartã. = S-a obișnuit ca ursul la miere.) Pap M<sup>2</sup> 80/8.

Et.: mac., bg. **bob**.

**Bóba** *n.pr.* Cap 42. Nume de caprã.

Et.: vezi **bob**.

**bobãrec** vezi **búbric**.

**bóbcã** vezi **bópcã**.

**bócfã**, *pl. bócfi* *s.f.* Cap 43; Dms. Butoi.

*Var.:* **bócvã** (Cap 43).

Et.: mac. **bočva** (bg. **bãčva**).

**bócvã** vezi **bócfã**.

**bod**, *pl. bódur* și **bódi** *s.n.* Pap<sup>2</sup> 59; Can<sup>1</sup> 190; Cap 42; ALR II, 2, h. 284/012; ALR II, s.n., 4, h. 1173; Wild h. 36/1; Cerna A/1336; ALDM I, h. 109/3. Ac; ghimpe; țepușã. *Bod di albinã.* (Ac de albinã.) Cap 42 s.v.; *Bod la Kir-kél.* (Ac de cataramã.) Cap 42; *La lo picúru și cu suflãrça, cu suflãrça aj la scúasi cu ácu búãdu.* (Îi apucã piciorul și, ușurel-ușurel, îi scoase ghimpele cu acul.) MP 92/24; *Mãgãru*

*si nãpã cu bódu.* (Pe mãgar îl împungi [= îl îmboldești] cu țepușã.) Cap 42 s.v.

**Bódu din gãrtlãn.** Omușor. ALDM I, h. 109/3.

♦ *Am un bod lã buríc.* (A avea un ghimpe la inimã.) DP 229/15; *Anviátúra nu si nșãrã cu bódu-n cap.* (Învãtãtura nu o înșiri [= nu o vãri] cu acul în cap.) Cap<sup>2</sup> 192/18.

*Var.:* **but<sup>1</sup>** (Wild h. 36/1).

Et.: mac., bg. **bod**.

**bodés** vezi **budéj**.

**bóerã** vezi **bğri**.

**bogát, bogátã**, *pl. bogát, bogáti* *adj.* Cap 43. Bogat.

Et.: mac., bg. **bogat**.

**bogãtíľã** *s.f.* Cap 43 s.v. **bogát**. Bogãție. *Júnili cu fãta tricúrã vçacu cu bogãtíľã.* (Tãnãrul și fata au trãit în bogãție.) Cap<sup>2</sup> 132/34.

Et.: din **bogát** + - **íľã**.

**Bogoródiță** vezi **Buguródiță**.

**bói** *s.f.* Staturã. *Mult unizés cu Crãli Márca lã kept[...] túcu și lã bói.* (Mult semeni cu Crãli Márca la piept [...] precum și la staturã.) DP 81/30.

Et.: tc. **boy**.

**bójerã** vezi **bğri**.

**Bója** *n.pr.* Cap 43. Nume de loc în *Nçnti*.

Et.: bg. **Boža** ('mac sãlbatic').

**Bójigrob** *s.n.* Mormãntul Domnului, Sfãntul Mormãnt. *Fçãta [...] vçã țirút izin di la tát-su sã si dúcã la Bójigrob.* (Fata [...] ceruse permisiune de la tatã-su sã se ducã la Sfãntul Mormãnt.) DP 134/11.

Et.: bg. **Bož grob**.

**bólen, bólnã**, *pl. bólnã, bólni* *adj.* Cap 43; ALDM I, h. 368/7, 369/7. Bolnav.

*Var.:* **bólno** (ALDM I, h. 368/7).

Et.: mac., bg. **bolen**.

**Bóliglav** *n.pr.* Can<sup>1</sup> 190; Can T<sup>2</sup> 107/17. Nume de loc între *Lumnãã* și *Cúpã*.

Et.: mac. **Boliglav** (cf., ca tip de formație, bg. *Boli vrãh* 'vãrful cel mai de sus', BER I 65).

**bólno** vezi **bólen**.

**bólniță**, *pl. bólniți* *s.f.* Cerna A/432, 433; ALDM I, h. 375/1, 4. Spital. *Si pugudi sã si ânłoășã Crãli Márcu și sã zácã prin bólniți.*

(Se nimeri să se îmbolnăvească *Cráli Mărcu* și să zacă prin spitale.) DP 80/1; *Și căzúj luoș și ram la nusucumú, la buólniță, și mi feș inhiriși.* (Și am căzut bolnav și eram la nusucumú, la spital, și mi-au făcut operație.) AtaM 392/7.

Var.: **buólniță**.

Et.: mac., bg. **bolnica**.

**Bolován** *n.pr.* Cap 43. Nume de loc în *Óșiń*.

Et.: bg. **Bolovan** ('stâncă') (BER I 29).

**bólčă**, *pl. bółki* *s.f.* Pap<sup>2</sup> 59; Can<sup>1</sup> 190; Cap 43; Dms. Durere, suferință; supărare, necaz, păs. *Și di țestă ti plonč, ampiráti? Saldi țesta să-ț ă bółčă!* (Și de asta te plângi, împărate? Numai acesta să-ți fie necazul!) Pap M<sup>2</sup> 165/29.

Et.: mac., bg. **bolka**.

**bombărés** vezi **bumbărés**.

**bópcă**, *pl. bółki* *s.f.* Pap<sup>2</sup> 59, 60; Can<sup>1</sup> 190; Cap 42 s.v. *bob*; Cerna A/1385, 1483; ALDM I, h. 67/1, h. 382/2, 3; Dms. 1. Bob, grăunte. *Bábki álbi.* (Boabe albe de porumb.) ALR II, s.n., 4, h. 1115/012. F i g. Prichindel. 2. Boboc (de floare) Cap 241; fruct al unor arbuști. *Ișó lúpu an urmán și mánco vrină jărbă și vrină buápcă di căzbin.* (Ieși lupul în pădure și mănca ceva iarba și ceva boabe de ienupăr.) MP 86/21; *Bóbkí di smărčácă.* (Fructe de ienupăr.) Cap 42 s.v. *bob*. 3. Nasture. *Li cusúj bółkili lá cămčășă.* (Am cusut nasturii la cămașă.) Dms s.v. 4. Pastilă. 5. Model de broderie. 6. Numele unei flori de culoare violetă.

**Bópcă di vidčală**. Pupila ochiului. ALDM I, h. 67/1.

Var.: **bóbcă** (Cap 42 s.v. *bob*), **buápcă**, **buópcă** (Cerna A/1483, ALDM I, h. 382/2, 6).

Et.: din **bob** (1.) + **-că**.

**Bórcă** *n.pr.* Cap 43. Nume de loc în *Óșiń*.

Et.: sl. **Borka** (cf. bg. *borika* 'pin alb', BER I 67).

**bór** *s.* Wild h. 49/3. Pin.

Et.: mac., bg. **bor**.

**boré** vezi **buaré**.

**borğ**, *pl. bórğur* *s.n.* Pap<sup>2</sup> 59; Can<sup>1</sup> 190; Cap 43; Cerna A/1835. Datorie (în bani).

*Spričca [...] jö-ü ded la ämpirátu pri borğ.* (Bănuțul [...] îl dădui împăratului pentru datorie.) DP 130/29; *Bába-ș ve borğ la ampirátu.* (Baba avea datorie la împărat.) Pap M<sup>2</sup> 136/11; *Na, jüă si-ț la plătjăs buárğü jčála.* (Na, eu o să-ți plătesc acea datorie.) MP 170/14.

♦ *Bórğü äj miti!* *la uom.* (Datoria e ca gălbeaza [= boală] la om.) Can T<sup>2</sup> 110/20.

Var.: **buärğ**.

Et.: tc. **borç**.

**borğiliă** vezi **burğliă**.

**borğliă** vezi **burğliă**.

**borğiliu** vezi **burğliă**.

**boș**<sup>1</sup>, *pl. bóșă și bóși* *s.n.* Pap<sup>1</sup> 34, Pap<sup>2</sup> 59; Can<sup>1</sup> 190; Cap 43; ALR II, 1, MN 4874; Dms.

1. Testicul. 2. Nume de floare.

**Bóșu cucótolui**. Varietate de struguri, razachie. Cap 43 s.v.

♦ *Al' dēdi bčășili.* (L i t. I-a dat boășele. = Nu i-a dat nimic.) Pap M<sup>2</sup> 63/17; *Ștētă la réti să-l cădă bčășili.* (L i t. Așteaptă să-i cadă boășele berbecului castrat. = La paștele cailor, niciodată.) Pap M<sup>2</sup> 63/14; *Ca cön la cățó Dömnü di bčășă.* (L i t. Ca și când l-a apucat pe Dumnezeu de testicule. = Ca și când l-a apucat pe Dumnezeu de un picior.) Cap<sup>2</sup> 178/24.

Et.: formă de sg. refăcută de la *pl. bčșă (bčși)* < lat. *bursa* (DLRM).

**boș**<sup>2</sup> *s.m.* Cap 43. Cetină. *Boș di pin.* (Cetină de brad.) Cap 43 s.v.

Et.: **boș**<sup>1</sup>.

**bóșnic**, *pl. bóșniț* *s.m.* Cap 43; ALR II, s.n., 4, h. 1168/012; Cerna A/1515; Dms. Pliu la fustă; clin la mâneca de cămașă. *Bóșnic di cămčășă.* (Clin la mâneca de cămașă.) ALR II, s.n. 4, h. 1168/012.

Et.: bg. **bočnik**.

**Bóță** *n.pr.* Cap 43. Nume de fântână în *Óșiń*.

Et.: mac., bg. **Boca** ('vadră, găleată').

**Bóțăla** *n.pr.* Cap 43 s.v. *Bóță*. Nume de loc în *Óșiń*.

Et.: **Bóță**, *gen.*

**bóțcă**, *pl. bółki* *s.f.* Dms. Excrescență; vârș, țepă. *Brúca ári bółcă.* (Buba are vârș.) Dms. s.v.; *Čičócu ári bółki.* (Spinul are țepi.) Dms s.v.



Et.: mac., bg. *bocka*.

**boṽ**, pl. **boṽi** s.m. Pap<sup>2</sup> 59; Can<sup>1</sup> 190; Cap 43; Cerna A/857; Wild h. 314/1-7; Dms. 1. Bou. *Upinṽli aṣ li dāră ômiñi'l di cõṽã di boṽ, di cal ṣi di bîvul.* (Oamenii își fac opincile din piele de bou, de cal și de bivol.) Can T<sup>1</sup> 265/11; *G'iîám cu neç ágrî, cu neç stuócã, veṽ câpri, veṽ uoṽ, buoṽ, vaṽ.* (Trăiam din puțin pământ, cu puține vite, aveam capre, oi, boi, vaci.) AtaM 398/4; *Âñ toámna si árãṽ ágrili cu bóil' ṣi cu árãt.* (Toamna se arau ogoarele cu boii și cu plugul.) AtaM 350/16; *Doṽ fur fṣirã laf ca sã fúrã bóil.* (Doi hoți se înțeleseră ca să fure boii.) Pap M<sup>1</sup> 26/3; *Ámi bóil' ṽndi ṽ-a?* (Dar unde-ți sunt boii?) Cap<sup>2</sup> 55/6; *Am un boṽ roṣ, ṽndi si cúlçã ṽrbã vṽárdi nu ṽási.* (Am un bou roșu, unde se culcă iarbă verde nu răsare. [Ghicitoare: Focul.]) Cap<sup>2</sup> 155/12; *Viṽõl vinî la míni, boṽ sã fúgã, ṽivã nu nviṽõ, cã ári cap fãrã criél.* (Vițel a venit la mine, bou o să plece, nimic nu a învățat, că are cap fără minte.) Pap M<sup>1</sup> 20/35; *Aṽ, bóuli, sã o beṽ vâlça.* (Hai, boue, să bei râul.) W 75/22; 2. **Boṽi**, pl. art. **Bóil'** Pap<sup>2</sup> 59; Cap 43 s.v.; Dms. Constelația Carul-Mare. *Bóil' ies lã dârça zórfl.* (Carul-Mare răsărea la ivirea zorilor.) Cap 43 s.v. *boṽ*; *Dḡádirã Bóil' únã struminári.* (A răsărit Carul-Mare la [o înălțime de] o strămurare [=prăjină].) Dms s.v.

**Bóu Dómnului.** Taurul lui Dumnezeu, specie de gândac. Cap 43 s.v. *boṽ*; **Boṽ-di-báltã.** Zimbru, bour. Cap 43 s.v. *boṽ*; **Cu uóc'lu bóuluṽ.** Joc de copii. Pap M<sup>2</sup> 91/1.

♦ *Di cõárnili bóṽlor.* (L i t. De coarnele boilor [se țin]. = Se ocupă cu agricultura.) Cap<sup>2</sup> 185/9; *Di fînça bóuluṽ.* (L i t. De funia boului [trage]. = Se ocupă cu agricultura.) Cap<sup>2</sup> 185/9; *Óclu stãpónului ṽ-angrãṣã bóil.* (Ochiul stăpânului îngrașă boii.) Can T<sup>2</sup> 112/23; *Axénu boṽ túcu maṽ gras áṽ.* (Boul străin întotdeauna este mai gras.) Cap<sup>2</sup> 168/18; *Cári fúrã un uoṽ fúrã ṣ-un boṽ.* (Cine fură un ou, fură și un bou.) Can T<sup>2</sup> 111/26; *A'l si fitó bóu.* (L i t. Îi nascu boul. = Se spune despre cineva care se bucură fără motiv.) Pap M<sup>2</sup>

63/11; *Cu boṽl' nu si tráçfi.* (L i t. [Nici] cu boii nu-l tragi. = Nu-l scoți nicicum dintr-ale lui.) Cap<sup>2</sup> 168/21.

Var.: **buṽãṽ** (Cap 43 s.v. *boṽ*).

Et.: lat. *bovus*.

**boṽćác** vezi **boṽćúc**.

**boṽćúc**, pl. **boṽćút** s.m. Can<sup>1</sup> 190; Cap 43 s.v. *boṽ*; Dms. Boulean; bou tânăr.

Var.: **boṽćác** (Dms).

Et.: din *boṽ* + *-ćúc*.

**boṽjés** vezi **bunãjés**.

**boṽréṽ** vezi **buaré**.

**boz<sup>1</sup>**, pl. **boṽ** și **bózi** s.m. și n. Cap 43.

1. Soc. 2. Fructul platanului. *Ancãrcõ boṽ di ṽávur ân loc di cãstõñã.* (Încărcă fructe de platan în loc de castane.) Cap<sup>2</sup> 45/19. 3. Os de pește. *Con aṽ ardicãra mṽãsa, buṽzili di pṽṣṽti ṽa turirã dúpu cãsã.* (Când strânsesă masa, oasele de pește le aruncară după casă.) MP 124/11; *An cõtîṽã s-nu ti pucãṽ, cã ári buṽz ṣi s-nu-ṽ cãdã ân uóc'fl'.* (În tavan să nu te uiți, că sunt oase de pește și să nu-ți cadă în ochi.) MP 82/21.

Var.: **buṽz**.

Et.: mac., bg. *boz*.

**Boz<sup>2</sup>** n.pr. Cap 44. Numele unei mahalale în *Nõnti*.

Et.: vezi **boz<sup>1</sup>**.

**bózã** s.f. Can<sup>1</sup> 190; Cap 44; Dms. 1. Bragă.

*Biṽiṽ únã bózá.* (Băui o bragă.) Dms s.v. 2. Târâțe opărite care se dau la animale, mai ales la porci; uruia. *Bóza li ângrãṣã vitili.* (Uruiala îngrașă animalele.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *boza* (tc. *boza*).

**bódnic**, pl. **bódnit** s.m. Pap<sup>2</sup> 59; Can<sup>1</sup> 190; Cap 42; Dms. 1. Buștean care se pune pe foc în ajunul Crăciunului. *Barbãtu [...] le trei lémni, dóṽã supṽõr ṣi un gros, cãri li zîṽim bódnic, li púni pri foc.* (Bărbatul [...] ia trei lemne, două subțiri și unul gros, căruia îi zicem *bódnic*, le pune pe foc.) Can T<sup>2</sup> 105/27. 2. Ajunul Crăciunului. *La noṽ vem adét dirép Cãrcún, la Bódnic, fac mul'érli un puclón.* (Noi avem un obicei înainte de Crăciun, în ajunul Crăciunului femeile fac un plocon.) Can T<sup>2</sup> 105/20.

Var.: **bõádnic** (Cap 42; Dms).

Et.: bg. *bãdnik*, mac. *badnik*.

**bóri**, *pl. bor s.f.* Pap<sup>1</sup> 34; Pap<sup>2</sup> 59; Can<sup>1</sup> 190; Cap 42; ALR II, s.n., 3, h. 792/012, h. 793/012; Wild h. 11/1, 2, 4-7; Cerna A/Supl; Dms. Vânt puternic care bate dinspre nord; vijelie, viscol; vânt. *Cən mi zasúflă bǫárǵa, pimintu nu mi ancápi și jo sirumá mi fac di nivizút.* (Când începe să mă sufle vântul, nu mă mai ține pământul și eu, sârmanul, mă fac nevăzut.) Pap M<sup>2</sup> 139/24; *Ácu nu na cálisjǵš [la nuntǎ], si zǎbutim únǎ buári silnicǎ.* (Dacă nu ne poțesteți [la nuntǎ], vom isca un vânt puternic.) MP 36/11; *Áj nǎ vrǵami cu bǫári.* (E o vreme cu vânt.) ALR II, s.n. 3 h. 792/012; *Bǫári nǵǵrǎ.* (Vijelie.) Cap 42 s.v.; *Bǫári cu nǵǵú.* (Vânt cu zăpadă; viscol.) Cap 42 s.v.; *Bǫárǵa cu nǵǵú bǎti di cútru Cujúc.* (Viscolul bate dinspre [muntele] Cujúc.) Cap 42 s.v.; *Bǫári di Zǫna.* (Vânt care bate dinspre [muntele] Zǫna.) Cap 42 s.v. P. e x t. Punct cardinal; nord. *Di cútru bóri di cǎtún áj un múnti.* (În partea dinspre nord a satului e un munte.) Can T<sup>1</sup> 261/25; *Ampirátu bórilor.* (Împăratul vânturilor [se numește vântul puternic care suflă vara, în Lúnđń și Birislǎv, dinspre muntele Zǫna.] Pap M<sup>2</sup> 40/9.

♦ *Pri bǫári-I zif.* (L i t. În vânt îi spui. = Vorbești în vânt.) Cap<sup>2</sup> 168/16; *Cum ti turí bǫárǵa?* (L i t. Cum te-a trântit vijelia? = Ce vânt te-a adus?) Cap<sup>2</sup> 70/12.

*Var.:* **bǫără** (Pap<sup>2</sup> 59), **bǫári**, **bóerǎ** (Wild h. 11/1), **bóierǎ** (Wild h. 11/1), **buári**.

Et.: lat. *boreas* (DLRM); cf. gr. *μπόρα* (pentru forma **bǫără**, **bǫrǎ**).

**bra** vezi **bre**.

**bra-bíc** *adv.* Nici una, nici două; iute, repede. *Márca, cǎ si ǎnvirinǒ, bra-bíc, di la lo di urǵǵ di cǎ la tutcǎi, tutcǎi cap ǎn cap, șlósca lǎ fǵási.* (Márca, dacă se supǎrǎ, nici una nici două, îi luǎ de urechi, îi pocni zdrǎvǎn cap în cap, chisǎlițǎ îi făcu.) DP 76/29.

Et.: onomatopee.

**bracazúm** vezi **brǎcǎzúm**.

**brǎdǎvítǎ** vezi **brǎdǎvítǎ**.

**bradivítǎ** vezi **brǎdǎvítǎ**.

**brǎduvítǎ** vezi **brǎdǎvítǎ**.

**brǎdvǎ**, *pl. brǎdvi s.f.* Cap 44; Dms. Bardǎ.

*Var.:* **brǎvdǎ** (Cap 44 s.v.)

Et.: mac., bg. *bradva*.

**brad**, *pl. brađ s.m.* Cap 44. Brad.

Et.: cf. alb. *bredh*.

**Brađ di čirés** *n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 173/39; Cap 44. Nume de loc în Lúnđń.

Et.: *brađ + di + čirés*.

**brǎnǎ**, *pl. bráni s.f.* Cap 44. Grapǎ, boroanǎ.

Et.: mac., bg. *brana*.

**brǎsliveț** vezi **brǎslǎvét**.

**braț**, *pl. brǎțǎ și brǎți s.n.* Pap<sup>1</sup> 34; Pap<sup>2</sup> 59; Can<sup>1</sup> 191; Cap 44; ALR II, 1, h. 48/012; ALR II s.n., 2, h. 592/012; Cerna A/323, 2326; Wild h. 165/1, 3, 5. **1.** Braț. *Áș punǵ un criștin cu pári sǎ lǎ țǫnǎ máxǒmu ǎn brǎțǎ și sǎ lǎ bǎtizǎ.* (Punea un creștin cu bani să țină pruncul în brațe și să-l boteze.) Can T<sup>1</sup> 263/35; *ǵel, zǎngonisít, lu lo máxǒmu ǎn brǎțǎ.* (El, foarte grǎbit, luǎ pruncul în brațe.) Cap<sup>2</sup> 77/14; **2.** Cantitate de obiecte care poate fi cuprinsǎ cu cele două brațe; unitate de măsurǎ de lungimea unui braț. *La flǎrǎ fičǒru, di ǵúndi ra ca di treǵ ǎn, la flǎrǎ ca di șǎpti ǎn, ǎn fúrnǎ și cu un braț di cǫrț ǎntru ǵel.* (Gǎsirǎ feciorul, de unde era de vreo trei ani, îl gǎsirǎ ca de șapte ani, în cuptor, și cu un braț de cǎrți înaintea lui.) Cap<sup>2</sup> 99/8; *Un braț di ǵǎmni.* (Un braț de lemne.) ALR II s.n., 2, h. 592/012; *Tǵórtu nǵoǵ lǎ mirím cu brǎțu.* (Noi măsurǎm tortul cu brațul.) AtaM 387/13.

Et.: lat. *brachium*.

**Brǎțe** *n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 173/40; Cap 44 s.v. *braț*. Nume de loc în Úmǎ.

Et.: *braț*.

**brǎvdǎ** vezi **brǎdvǎ**.

**brǎvu** *interj.* Dms. Bravo.

Et.: mac., bg. tc. *bravo*, gr. *μπράβο*.

**brǎzdǎ**, *pl. brǒjd, brǒjđur (brǎjđur) și brǎzđi s.f.* Can<sup>1</sup> 191; Cap 44; ALR II s.n., 3, h. 865/012; Cerna A/997, 1626; Wild h. 22/1, 4-6, h. 24/1, h. 408/1, 2, 4-6; Dms. **1.** Brazdǎ, fǎșie de pǎmǎnt rǎsturnatǎ de plug. *Lúdi [...] trǎgni únǎ brǎzdǎ.* (Lúdi [...] trase o brazdǎ.) MP 232/13; *Rǎstupǵǎ-ti-n brǎzdǎ!* (Ascunde-te în brazdǎ!) Cap<sup>2</sup> 19/2; *Rǎrița, pri ǵúndi trǵǎți, brǎzdǎ dǎrǎ.* (Plugul, pe unde trece, face brazdǎ.) Dms s.v. P. e x t. Bucatǎ micǎ de pǎmǎnt. *Cu únǎ brǎzdǎ di loc va si ǵǎiscǎ.* (Cu o bucatǎ micǎ de pǎmǎnt vrea să trǎiascǎ.) Dms s.v. **2.** Jgheab; pǎrǎiaș; șanț de irigație;

ogaș. *Pișim brázda să uy dărôm și nápcum să vädím.* (Mai întâi să facem șanțul de irigație și apoi să udăm.) Dms s.v.; *Brázdă di car.* Ogaș de car [= care rămâne în urma carului.] ALR II s.n., 3, h. 865/012.

♦ *Lă púsiră ân brázdă.* (L-au dat pe brazdă.) Dms s.v.; *Ca s-ti lęa válęa, și brázda ti pőártă.* (L i t. Dacă te ia râul la vale, te duce și părăiașul. = Când îți pierzi considerația la cei mari, te iau peste picior și cei mici.) Cap<sup>2</sup> 215/15; *Nu ștíă nîți únă brázdă.* (L i t. Nu știe nici o brazdă [să tragă]. = Nu e bun de nimic.) Cap<sup>2</sup> 168/34.

Et.: sl. *brazda* (mac., bg. *brazda*).

**bră** vezi **bre**.

**brăc** vezi **bărőcă**.

**brăcă** vezi **bărőcă**.

**brăcăjés**, **brăcăiri**, **brăcăii**, **brăcăit** *vb.*

IV. *Tranz.* și *refl.* Dms. 1. A (se) băga, a pune; a (se) înfige. *Uy lę lingura, ăy brăcni ân cőrbă și a' la púsi ân rost cum țerę.* (Luă lingura, o băgă în ciorbă și i-o puse în gură cum trebuia.) DP 115/19; *Disúpră di căpu luę, ân zid, ăj brăcnită cälőcca luę până lă mánér.* (Deasupra capului lui, în zid, e înfipt paloșul lui până la mâner.) DP 89/21; *Măjă și si brăcņă ân mulțimi.* (Lovea și se băga în mulțime.) DP 68/17; *Ăș li brăcni mőnli ân lőtu din căpistęari.* (Își înfipte mâinile în aluatul din căpistere.) Dms s.v.; *Ă' la brăcni zęăjstu ân očl.* (Îi băgă degetul în ochi.) Dms s.v.; *Li brăcni cāmșli.* (A băgat cămășile [= le-a pus la înmuat.]) Dms s.v.; *Brățņă-la șticu!* (Înfige baioneta!) Dms s.v. *brățnės.* F i g. A se amesteca (unde nu este nevoie). *Nu ti brăcņă ân țor lucrí.* (Nu te amesteca în astfel de lucruri.) Dms s.v. 2. A se murdări, a se mânji. *Fičóri' sa că pőři'l, mult si brăculės.* (Copiii sunt ca porcii, mult se murdăresc.) Dms s.v.

*Var.:* **brăcnės**, **brăculės** (Dms s.v.), **brățăjés** (Dms s.v. *brățnės*), **brățnės** (Dms), **bruculės** (Wild h. 441/5).

Et.: mac. *brknuva*, bg. *brăkvam*.

**brăcăzúm**, *pl. brăcăzúmur s.n.* Pap<sup>1</sup> 34; Pap<sup>2</sup> 59; Can<sup>1</sup> 191; Cap 44; ALR II s.n., 4, h. 1172/012, h. 1174/012, h. 1175/012; Dms. Sfoară sau șiret cu care se strâng izmenele în jurul mijlocului; brăcinar. *Brăcuzúnu [...]* *tręti*

*prin șáya di izmęni, alíz pri crúți.* (Brăcinarul [...] trece prin betelia izmenelor, chiar pe șale.) Can T<sup>1</sup> 264/18; *Izmęnili [...]* *si lęęă cu brăcuzúnu.* (Izmenele [...] se leagă cu brăcinarul.) Can T<sup>1</sup> 264/17; *Túnțę la scősi brăcăzúnu și a' la púsi la mręă și cătő un pęști.* (Atunci scoase brăcinarul, îl puse la mreață și prinse un pește.) Cap<sup>2</sup> 55/15; *Șáya di izmęni ân cări ântră brăcăzúnu.* (Betelia izmenelor în care intră șiretul.) ALR II s.n., 4, h. 1175/012; *Brăcăzúnu di brănivęc.* (Cureaua bernevecilor.) ALR II s.n., 4, h. 1172/012.

*Var.:* **bracazúm** (Pap<sup>1</sup> 34; Pap<sup>2</sup> 59), **brăcăzún**, **brăcuzúm** (Can<sup>1</sup> 191), **brăcuzún**, **brucuzúm** (Dms s.v.).

Et.: gr. *μπρακαζούνι* (Cap 44), *βρακαζώνι* (DDA 1007, s.v. *prăcăzon*).

**brăcăzún** vezi **brăcăzúm**.

**brăcnės** vezi **brăcăjés**.

**brăculės** vezi **brăcăjés**.

**brăcuzúm** vezi **brăcăzúm**.

**brăcuzún** vezi **brăcăzúm**.

**brăčcă**, *pl. brăčķi s.f.* Can<sup>1</sup> 191; Cap 44. Zbărcitură; cută.

Et.: mac. *brčka*, bg. *brăčka*.

**brăčcăv**, **brăčcăvă**, *pl. brăčcăv*, **brăčcăvi** *adj.* Cerna A/95, 152; Dms. Zbărcit; cutat.

*Var.:* **zbrăčcăv** (Dms s.v.).

Et.: mac. *brčkav*, bg. *brăčkav*.

**brădăvítă**, *pl. brădăvítur* și **brădăvítı s.f.** Can<sup>1</sup> 191; Cap 44; ALR I, 1, h. 51/012, 013; Wild h. 149/4; ALDM I, h. 220/1, 6, 7; Dms. 1. Neg. 2. Pistrui.

*Var.:* **bărdăvítă** (ALR I, 1, h. 51/013), **brădăvítă** (Can<sup>1</sup> 191), **bradivítă** (Dms s.v.), **brăduvítă** (Can<sup>1</sup> 191), **brăduvítă** (Cap 44 s.v.), **părăduvítă** (Wild h. 149/4).

Et.: mac., bg. *bradavica*.

**Brădét** *n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 172/12; Can<sup>1</sup> 191; Cap 44 s.v. *brad*. Nume de loc în Úmă.

*Var.:* **Bărdét** (Pap M<sup>2</sup> 172/12).

Et.: din *brad* + *-ét*.

**brăduvítă** vezi **brădăvítă**.

**brăjdár** vezi **brăzdár**.

**brăn** vezi **brőn**.

**brână** vezi **brőnă**.

**brănđă** vezi **brőnză**.

**brănės** vezi **bărnujės**.

**brăncél**, *pl. brăncălă* *s.n.* Pap<sup>1</sup> 34; Can<sup>1</sup> 191; Cap 44, 72 *s.v. clóput*; Dms. Clopoțel de aramă care se atarnă la gâtul caprelor, cailor etc. *Zăsunăy călil, cări cu brăncălă, cări cu clópuț.* (Începeau să sune [= să se audă] caili, care cu clopoței, care că tălăngi.) Can T<sup>1</sup> 276/2; *Uzám brăncălăli cum dăngărgăy pri dúpú cása nõastră.* (Auzeam clopoței cum sunau în spatele casei noastre.) Dms *s.v.*

Et.: bg. *brăncilo* (BER I 83); cf. și mac. *brmči* 'a răsuna'.

**brăscăjés** vezi **prăscăjés**.

**brăslăvét**, **brăslăvétă** *pl. brăslăvét*, **brăslăvétí** *adj.* și *s.m.f.* Cerna A/7. Locuitor al comunei *Birislăv*. *Nõoj, cõn ram fiçúor, lă păștēm byóil și nă burvēm cu brăslăvétí!* (Noi, când eram copii, pășteam boii și ne amestecam cu cei din *Birislăv*.) Ata M 398/12.

*Var.*: **brăslivēț** (Cerna A/7), **brislivēț** (Cerna T).

Et.: din *Birislăv* + *-ēț*.

**brăsnés**, **brăsniri**, **brăsnii**, **brăsnít** *vb.* IV. *Refl.* Pap<sup>2</sup> 59; Can<sup>1</sup> 191; Cap 44. A se repezi, a se opinti. *L'-u deđadi birbētili la lup cu cõarnili pri spõț, lúpu s-brăsní sã ișă [din cásă].* (Îl lovi berbecul pe lup cu coarnele în spate, lupul se repezi să iasă [din casa].) Pap M<sup>2</sup> 161/31.

*Var.*: **bărsnés** (Cap 44 *s.v.*).

Et.: mac. *pr̥sne*, bg. *pr̥sna* (cf. Cap 44 *s.v.*).

**brășógăr** vezi **bărsógăr**.

**brășleán**<sup>1</sup>, *pl. brășlén* *s.m.* Pap<sup>2</sup> 59; Can<sup>1</sup> 191; Cap 44; Dms. Arbust asemănător iederei, din ale cărui frunze, permanent verzi, se împletesc cununi de mireasă.

Et.: bg. *brășljan* (mac. *bršlan*).

**Brășleán**<sup>2</sup> *n.pr.* Dms. Nume de loc în *Lúnqñ*.

Et.: **brășleán**<sup>1</sup>.

**brățăjés** vezi **brăcăjés**.

**brățișor**, *pl. brățișóri* *s.n.* Can<sup>1</sup> 191; Cap 44 *s.v. braț*; Dms. Brățișor, braț mic.

Et.: din *braț* + *-ișór*.

**brătnés** vezi **brăcnés**.

**brăzdár**, *pl. brăzdár* *s.m.* Dms. Persoană care sapă șanțuri de irigație. *Brăjdáru si punğá sãldi ăñ vęára, cãn ra vácátu di vądtręa, undó meș.* (Brăzdáru era angajat numai vara, când era vremea de udat, câteva luni.) AtaM

355/201. *Brăjdáru n-u tălõ ápa.* (Brăzdáru mi-a oprit apa.) Dms *s.v.*

*Var.*: **brăjdár**.

Et.: din *brăzdă* + *-ár*.

**brăzdes**, **brăzdíri**, **brăzdíj**, **brăzdít** *vb.* IV. *Tranz.* Can<sup>1</sup> 191; Cap 44 *s.v. brăzdă*; Dms. A parcela. *Ăy brăzdím gárdina ăñ leș.* (Am parcelat grădina în sferturi de pogon.) Dms *s.v.*

Et.: mac. *brăzdi* sau de la *brăzdă*.

**bre** *interj.* Pap M<sup>1</sup> 26/5; Pap<sup>2</sup> 59; Can<sup>1</sup> 191; Cap 44; ALR I, 2, h. 198/013; Cerna A/1994; Dms. Bre, măi, mă. *Bre, și dũlți cãrni!* (Bre, ce carne dulce!) W 73/16; *Catõ ansús cõtru țer și zię:* „bre! și mári čúd”! (Se uita în sus, spre cer, și zicea: „măi, ce mare minune!”) Pap M<sup>1</sup> 26/5; *Árdiț, bra, fúrna, árdiț di nõu or sã ižă bun ársă!* (Aprindeți măi, cuptorul, aprindeți-l de nouă ori, ca să fie bine încins!) Pap M<sup>2</sup> 138/9; *Bri, ómuli, nu n-u spárzi cása!* (Mă omule, nu-mi strica casa!) Cap<sup>2</sup> 25/5; *Bră, yámiñ, cõn ram ăñ cãvgă, vini un fiçúăr ca ăngál.* (Măi, oameni buni, când eram în război, veni un tânăr ca [un] inger.) MP 28/20; *İăl an yă, bra!* (Vino încoace, măi!) ALR I, 2, h. 198/013; *Nu vidēț, bra, cã țęăstă mulári aј lúdă și nu știžă țe zburăști!* (Nu vedeți, măi, că femeia asta e ne bună și nu știe ce vorbește!) DP 182/32.

*Var.*: **bra**, **bră**, **brej** (Cerna A/1994), **bri**.

Et.: tc. *bre* (mac., bg., sb., alb. *bre*, gr. *μπρε*).

**bręag**, *pl. bręagur* *s.n.* Pap<sup>1</sup> 34; Pap<sup>2</sup> 60; Can<sup>1</sup> 191; Cap 44; Dms. 1. Deal, pantă, coastă. *Si púsi pri bręg și ay flo põárta di raj dișc lřsă.* (Se sui pe deal și găsi poarta raiului deschisă.) Cap<sup>2</sup> 23/27; *Tricú dițndęa di bręag.* (Trecu dincolo de deal.) Dms *s.v.*; *La bręg púsiră grăňşór sirumáși.* (Pe coastă puseră [= semănară] porumb cei săraci.) Cerna/T; *Rápili li truculăy pri bręag.* (Pietrele le rostogoleau pe deal [= din deal].) AtaM 351/27. 2. Raft pe care se păstrează obiecte de menaj. Pap<sup>1</sup> 34.

**La scot bręágu.** A o scoate la capăt [= A depăși impasul] Dms *s.v. scot*. **Lęađ di bręag.** A o lua la sănătoasa. *Țęla cu birbētili isfris ișõ diñ cásă și-u lõ di bręag.* (Cel cu berbecul fript ieși din casă și o luă la sănătoasa.) DP 54/12.

◆ *Si upărõști di zort ca măgaru la bręg.* (L i t. Se opintește din greu ca măgarul la

deal. = Se străduiește din greu.) Pap M<sup>2</sup> 75/9 (cf. și Cap<sup>2</sup> 212/9).

Var.: **breg**, **bręg**.

Et.: bg. *brjag*, mac. *breg* (pentru varianta **breg**).

**bręas** vezi **bręaz**.

**bręast** vezi **bręst**.

**bręaz**, **bręază**, *pl. brej*, **bręazi** *adj.* Can<sup>1</sup> 191; Cap 44; ALR I, 1, h. 65/013; Dms. (Despre un animal) Breaz, cu un smoc de păr alb în frunte; (despre un om) cărunt. *Ăn am un boy bręaz ăn frúnti.* (Am un bou breaz în frunte.) Cap<sup>2</sup> 159/2; *La bitrăni lă ăn algi pėrlu; bręas.* (La bătrânețe mi-a albit părul; cărunt.) ALR I, 1, h. 65/013.

♦ *Bręaz măgár.* (L i t. Măgar breaz. = Om prost.) Dms s.v.

Var.: **bręas**.

Et.: bg. *brjaz* (cf. și mac. *brez*).

**Bręaznic** *n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 173/41; Cap 44 s.v. *bręaz*. Nume de loc în *Úmă*.

Var.: **Brjáznic** (Pap M<sup>2</sup> 173/41).

Et.: sl. *Brjaznik* ('mestecăniș', BER I 76).

**breg** vezi **bręag**.

**bręg** vezi **bręag**.

**brej** vezi **bre**.

**brem** vezi **bárim**.

**brest** vezi **bręst**.

**bręst**, *pl. bręst s.m.* Pap<sup>1</sup> 34; Pap<sup>2</sup> 60; Can<sup>1</sup> 191; Cap 44; Dms. Ulm. *Ţista bręast ra ăn únă cęastă.* (Acest ulm era pe o coastă [de deal].) Cap<sup>2</sup> 77/39; *Si púsi pri un bręst.* (Se sui într-un ulm.) Cap<sup>2</sup> 44/40; *Să ti duř pri țela bręstu să vez.* (Să te sui în ulmul acela ca să vezi.) Cap<sup>2</sup> 45/5; *Seęasi fúni di la măgár, li ligó di vrău bręastuluj.* (Scoase funiile de pe măgar, le legă de vârful ulmului.) Cap<sup>2</sup> 77/41.

Var.: **bręast**, **brest**.

Et.: mac. *brešt*, bg. *brjast*.

**bri** vezi **bre**.

**Brjáznic** vezi **Bręaznic**.

**brič**, *pl. bričur s.n.* Pap<sup>1</sup> 34; Pap<sup>2</sup> 60; Can<sup>1</sup> 191; Cap 45; ALDM I, h. 206/1-7; Dms. Brici. *Briču si feęsi un múnti di rop tălătęsi.* (Briciul se făcu un munte de pietre ascuțite.) Pap M<sup>1</sup> 14/23; *Dú-ti si fur di căsă un káptin și un brič.* (Du-te să furi din casă un pieptene și un brici.) Cap<sup>2</sup> 105/7; *Fičórlu lăsă dúpú jel bričlu.*

(Feciorul lăsă [= aruncă] briciul în urma lui.) Cap<sup>2</sup> 105/17.

♦ *Pri brič călcă.* (L i t. Calcă pe brici. = Se spune despre cineva care merge țanțoș.) Cap<sup>2</sup> 168/28.

Et.: mac., bg. *brič*.

**bričės** vezi **bričęs**.

**bričęri** *s.f.* Can<sup>1</sup> 191. Bărbierit. *Dúpu bričęre tınirluj fac unęc gęmbúș.* (După bărbieritul mirelui fac o mică petrecere.) Can T<sup>2</sup> 118/19.

Et.: vezi **bričęs**.

**bričęs**, **bričęri**, **bričęj**, **bričęt** *vb.* IV. *Tranz. și refl.* Pap<sup>1</sup> 34; Can<sup>1</sup> 191; Cap 45; ALDM I, h. 203/1-7, h. 204/1-7; Dms. A (se) bărbieri. *Si dúnă toř fărtaři! că s-lă bričęscă tıniru.* (Se adună toți fărtaři să-l bărbierească pe mire.) Can T<sup>2</sup> 118/17; *Únă zúyă la lo birbįřru s-la bričęscă și s-la túndă.* (Într-o zi îl luă bărbierul să-l radă și să-l tundă.) MP 198/30.

♦ *S-ń-u bričęș!* (L i t. Să mi-o razi [bărba]! = Nu-mi pasă!) Dms s.v.

Var.: **bričės** (Cap 45 s.v. *brič*).

Et.: mac. *briči*, bg. *briča* sau de la *brič*.

**Bri-mjěl** *n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 173/2. Nume de loc în *Cúpă*.

Et.: din *bri* (s.v. *bre*) + *mjěl* (s.v. *jel*).

**brinivéc** vezi **bárnávéc**.

**Bri-purári** *n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 173/3. Nume de loc în *Cúpă*.

Et.: din *bri* (s.v. *bre*) + *burári* (s.v. *buręri*, cu disimulare *b-b > b-p*).

**brislivét** vezi **brăslávét**.

**bręanză** vezi **bręnză**.

**bręască**, *pl. bręăști* și **bręășki** *s.f.* Pap<sup>2</sup> 60; Cap 45; ALR I, 1, h. 41/013, h. 113/013; ALR II s.n., 1, h. 116/012; Wild h. 132/1, 6; Dms. 1. Broască. *Si dúsi cęála și flo únă bręască și u lo.* (Se duse acolo și găsi o broască și o luă.) MP 152/6; *Ĭa nu ra bręască, că ra únă feță din toāti maj úbăvă.* (Ea nu era broască, era o fată din toate mai frumoasă.) Cerna T; *Bręască cu samár.* (Broască țestoasă.) Pap<sup>2</sup> 60 s.v.; *Bręască din apu.* (Broască de apă.) Pap<sup>2</sup> 60 s.v., Kats 95/8; *Bręască din uscát.* (Broască de uscat.) Pap<sup>2</sup> 60 s.v.; *Bręască din țără.* (Broască de uscat.)

Kats 95/7; *Brqáscă vęrdi*. (Broască verde, care trăiește în iarbă.) Pap<sup>2</sup> 60 s.v. **2**. (La roata morii) Bucată de lemn scobit pe care se învârtește capul grindeiului; broască. ALR II s.n., 1, h. 116/012. **3**. Inflamație a ganglionilor limfatici la gât și subsuoară; uimă. ALR I, 1, h. 113/013. **4**. Coccoasă. ALR I, 1, h. 41/013. **5**. Un model de broderie la ciorapi. Pap M<sup>2</sup> 35/12.

♦ *Brqásca-n uscát nu (s)crăcăjăști*. (L i t. Broasca pe uscat nu orăcăie. = Fiecare [individ] se manifestă, se realizează în mediul său natural.) Pap M<sup>2</sup> 63/18; Can T<sup>2</sup> 110/20.

*Var.*: **brqcă** (Wild h.132/6), **brqscă** (Wild h. 132/1), **brqzgă** (Wild h. 132/1), **brqáscă**.

Et.: lat. \**brosca*.

**brqátăc** vezi **brqátic**.

**brqátic**, *pl. brqátitș* s.m. Pap<sup>2</sup> 60; Cap 45; Wild h. 132/6; Dms. **1**. Brotac. P. e x t. Copil mic. **2**. Broască.

*Var.*: **brqátăc** (Cap 45 s.v.), **brqtec** (Wild h. 132/6), **brqtică** (Wild h.137/7).

Et.: lat. *brotachus*.

**broj**, *pl. brojúr* s.n. Dms. Număr, măsură. *Ţea cămęșă ra toj broj*. (Cămașa aceea era măsura ta.) Dms s.v.

♦ *Nu ti púsiră ăn broj*. (L i t. Nu te-au pus la număr. = Nu te-au luat în considerare.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *broj*.

**brok** s.n. Dms. Plantă din a cărei rădăcină de culoare roșie se extrage o substanță folosită la vopsitul lânii, bumbacului.

Et.: bg. dial. *brokj* (BER I 80).

**brombés**, **brombíri**, **brombíj**, **brombít** vb. IV. *Tranz.* Cap 45. (La croitorie) A tiví.

Et.nec.

**bron** vezi **brqon**.

**brqcă** vezi **brqscă**.

**brqon**, *pl. brqoni* s.n. Pap<sup>1</sup> 34; Pap<sup>2</sup> 60; Can<sup>1</sup> 191; Cap 45; Cerna A/700; Dms. **1**. Brâu; cingătoare. *Unqác mai dipárti flără un om tamán ăn vrăstă cu tuféc și cu piștól an brqon*. (Puțin mai departe întâlniră un om în vârstă, cu pușcă și cu pistol în brâu.) Pap M<sup>1</sup> 18/19; *Nu na minčúnă că s-ti ăngftă pimintu păn di bron*. (Nu ne minți că o să te înghită pământul până la brâu.) MP 150/18; *Bárba [ăIra] pănă la bron*. (Barba [îi era] până la brâu.) MP

14/29; *Ca ănrq ăn bunár, ăj la tălără brónu și jél căzú ăn lúmęa di sub pimint*. (Când intră în fântână, îi tăiară cingătoarea și el căzu în lumea de sub pământ.) DP 212/30; *Ūnă sūtă di fraș, ăn un brqon ănciș*. (O sută de frați, legați într-un brâu [Ghiculoare: Gardul].) Cap<sup>2</sup> 156/3. **2**. Talie, mijloc. *Ári supțóri brqon*. (Are talie subțire.) Dms s.v. **3**. (La casă) Dungă, brâu. *Zidu di la udăjă ári brqon*. (Zidul camerei are dungă.) Dms s.v.

♦ *Di brqon ti port tını*. (L i t. De brâu te duc. = A juca pe cineva pe degete.) Cap<sup>2</sup> 168/32.

*Var.*: **brăn** (Can<sup>1</sup> 191), **bron**.

Et.: cf. alb. *brez*.

**brqună**, *pl. brqoni* s.f. Can<sup>1</sup> 191; Cap 45; Cerna A/700; Dms. Bărnă.

*Var.*: **brănă** (Can<sup>1</sup> 191).

Et.: sl. *brúvino*.

**brqndă** vezi **brqnză**.

**brqnză** s.f. Pap<sup>1</sup> 34; Can<sup>1</sup> 191; Cap 45; Cerna A/911, 2345, 2366; Dms. Brânză. *Că si dustricurá [strigla], ăn jădilă rămăngă brqnză*. (Când se termina de strecurat [străgheța], în strecurătoare rămânea brânza.) AtaM 399/22; *Si nvărtoșăști brqnda*. (Se întărește brânza.) Can T<sup>2</sup> 126/19; *La toj sa lă dau lápti și brqanză*. (La toți o să le dau lapte și brânză.) DP 39/15; *Brqnză mqli*. (Caș.) Pap<sup>1</sup> 34 s.v., Can<sup>1</sup> 191 s.v.; *Áji al'făși și únă túrtă cu brqnză mqli*. (Și făcu și o turtă cu caș.) Cap<sup>2</sup> 82/24; *Brqnză bătútă*. (Brânză fermentată.) Pap<sup>1</sup> 34 s.v., Can<sup>1</sup> 191 s.v., Cerna A/912; *Brqnză tumnátică*. (Telemea.) Pap<sup>1</sup> 34 s.v., Can<sup>1</sup> 191 s.v.; *Brqndă mai slábă*. (Brânză mai puțin grasă.) Cerna A/2366; *Brqndă prqspătă*. (Caș proaspăt.) Cerna A/911, 2345; *Brqndă sărátă*. (Telemea.) Cerna A/911.

**Săptămóna di brqnză**. Săptămâna brânzei, prima săptămână din postul Paștelui. Cap 45 s.v.

*Var.*: **brqndă**, **brqanză**, **brqndă**.

Et. nec.

**brqscă** vezi **brqáscă**.

**brqscu** vezi **brqáscă**.

**brqtec** vezi **brqátic**.

**brqtică** vezi **brqátic**.

**brqzgă** vezi **brqáscă**.

**brqáscă** vezi **brqáscă**.

**brășleș** *s.f. art.* Cap 45. Barba ursului. (Nume de plantă).

Et.: cf. **brășleșin**<sup>1</sup>.

**brucă**, *pl. bruț s.f.* Cap 45; ALR II, 1, h. 39/012; ALR II s.n., 6, h. 1629/012; ALDM I, h. 93/1, 5, 7; h. 199/1, 7; Dms. 1. Bubă, bubuliță. *Ăț işó únă brucă la zăist.* (Ți-a ieșit o bubă la deget.) ALR II s.n., 6, h. 1629/012; *Bruca ăj di mülți turlî: bruca vinătă, bruca năgră, bruca dulți.* (Buba e de mai multe feluri: buba rea, buba neagră, buba dulce.) Dms s.v. 2. *Pl. Zăbale (la gură). Brumki álbi la gúra.* (Zăbale albe la gură.) ALDM I, h. 199/1, 7.

♦ *Bruca pri limbă!* (Pușchea pe limbă!) ALR II, 1, h. 39/012.

*Var.:* **brúcă** (*pl. brúmki*).

Et.: mac. **bruka** (*bronka*).

**brucăvliv**, **brucăvlivă**, *pl. brucăvliv, brucăvlivi adj.* Bubos. *Ăncălicó pri un cal brucăvliv.* (Încălecă pe un cal bubos.) DP 68/7; *Rădeu di kelêșu cări ăncă clincăiă pri brucăvliv cal.* (Rădeau de chelul care încă galopa pe calul bubos.) DP 68/15.

*Var.:* **brucălv.**

Et.: din **brucă** (cf. mac. **bronkav**).

**brucălv** vezi **brucăvliv**.

**bruculés** vezi **brăcăiés**.

**brucuzúm** vezi **brăcăzúm**.

**brudés**, **brudiri**, **brudî**, **brudít vb.** IV. *Tranz și refl.* Dms. A (se) nimeri, a (se) brodi. *Lă brudíră locu.* (Nimeriră locul.) Dms s.v.; *Si brudí còla să iă.* (Se nimeri să fie acolo.) Dms s.v.

Et.: mac. **brodi**, bg. **brodja**.

**bruiniță** și **bruiniți s.f. pl.** Cap 45; Dms. Mătănii. *Si-! țer di la táti únă cutiă, únă zăgiă di bruiniță și únă călăcă.* (Să ceri de la tata o cutie, o pereche de mătănii și un paloș.) Cap<sup>2</sup> 125/3; *Con si videt că cúră sônđi din bruiniță [...] iò si sam mort.* (Când o să vedeți că din mătănii curge sânge [...] eu o să fiu mort.) Cap<sup>2</sup> 125/33.

Et.: mac. **brojnici** (*pl.*), bg. **brojnica**.

**Brumár s.m.** Dms. Numele lunii noiembrie.

Et.: lat. **\*brumarius** (atestat **brumaria**).

**brumă s.f.** Pap<sup>2</sup> 60; Can<sup>1</sup> 191; Cap 45; Cerna A/1614; Dms. 1. Brumă. *Niști or brumă*

*cádi și lă ávgust.* (Uneori cade brună și în august.) Cap 45 s.v.; *Brúma nă li spársi gárdinurli.* (Bruma ne-a stricat grădinile.) Dms s.v. 2. Chiciură. Cerna A/1614.

♦ *Sta cõt brúma ăntru sqári.* (L i t. Stă [= ține, durează] cât bruma în fața soarelui. = Totul e trecător.) Pap M<sup>2</sup> 63/20.

Et.: lat. **bruma**.

**brumcă** vezi **brucă**.

**brumós**, **brumósă**, *pl. brumós, brumósi adj.* Can<sup>1</sup> 191; Cap 45 s.v. *brumă*; Dms. Brumat, acoperit de brumă.

Et.: lat. **brumosus**.

**brus** vezi **bruz**.

**brusác** vezi **brusnác**.

**brusnác s.n.** Pap<sup>1</sup> 34; Pap<sup>2</sup> 60; Can<sup>1</sup> 191; Cap 45; Dms. Pădure mică de pini; loc unde a fost o pădure de pini.

*Var.:* **brusác** (Pap<sup>1</sup> 34; Pap<sup>2</sup> 60; Can<sup>1</sup> 191; Cap 45 s.v.).

Et.: mac., bg. **brusnak**.

**brust** vezi **bruz**.

**brușliă** vezi **burgliă**.

**bruinéc** vezi **bărnăvéc**.

**bruz, pl. brúzur s.n.** Cap 45; Wild h. 350/2. Gresie de ascuțit coasa; cute.

*Var.:* **brus** (Wild h. 350/2); **brust** (Cap 45 s.v.).

Et.: mac., bg. **brus**.

**buaré, pl. buaréjur s.n.** Pap<sup>2</sup> 60; Can<sup>1</sup> 191; Cap 43; Wild h. 409/1, 3; Dms. Partea inferioară a hornului, care captează fumul din cămin. P. e x t. Horn, coș la casă.

*Var.:* **boár** (Wild h. 409/3), **boré** (Cap 43), **bouréj** (Cap 43 s.v. *boré*), **buréj** (Wild h. 409/1).

Et.: tc. **buhar**.

**buăiés** vezi **bunăiés**.

**buăpcă** vezi **bópcă**.

**buărg** vezi **borg**.

**buári** vezi **bóri**.

**buăj** vezi **boj**.

**buăz** vezi **boz**.

**bubálcă, pl. bubólț s.f.** Pap<sup>2</sup> 60; Can<sup>1</sup> 191; Cap 45 s.v. *bubă*; Dms. Gândac de băligar. *Mai ăncòla flo únă bubálcă și un bij.* (Mai încolo întâlni un gândac de băligar și un cărăbuș.) Cap<sup>2</sup> 91/37; *Bubálca Dómnului.*

(Nume de insectă, vaca Domnului.) Pap<sup>2</sup> 60 s.v., Can<sup>1</sup> 191, Cap 45 s.v.

♦ *Îel ăi bubălca lu Dómnu.* (L i t. El e vaca Domnului. = E un om blând, mielul lui Dumnezeu.) Pap M<sup>2</sup> 68/28.

Et.: mac., bg. *bubalka*; cf. și bg. *bubalka božija* (Gerov I 80), mac. *božja bubalka*, pentru *Bubálca Dómnulu*.

**bubár**, pl. **bubár** s.m. Can<sup>1</sup> 192; Cap 45; s.v. *bubă*; Dms. Persoană care se ocupă cu creșterea viermilor de mătase; sericicultor. *Îel să toț čifč și bubár.* (Ei sunt toți plugari și crescători de viermi de mătase.) Can T<sup>1</sup> 262/5.

Et.: din *búbă* + *-ár* (cf. și mac., bg. *bubar*).

**búbă**, pl. **búbi** s.f. Pap<sup>2</sup> 60; Can<sup>1</sup> 191; Cap 45; Dms. Vierme de mătase. *Lq únă frónčã di čarníc plínã cu búbi și-ŭ dúsi qa.* (Luă o frunză de dud plină cu viermi de mătase și o aduse aici.) Pap M<sup>2</sup> 152/8; *Búbili li dúš-ay un nântén din askér.* (Viermii de mătase i-a adus un locuitor din *Nónti* din armată.) Pap M<sup>2</sup> 152/7; *Lumničãni! sirbés [...] maj mult cu búbili.* (Locuitorii din *Lumniță* se ocupă [...] mai mult cu viermii de mătase.) Can T<sup>2</sup> 113/13; *Búba si fáti pipirúgã.* (Viermele de mătase se face fluture.) Dms s.v.; *Noj cu búbili ni ránim.* (Noi cu viermii de mătase [= de pe urma lor] ne hrănim.) Dms s.v.; *Samár ári, cal nu-ŭ; çoárni ári, boŭ nu-ŭ; ca búba lãžęsti și búbã nu-ŭ.* (Samar are, nu e cal; coarne are, nu e bou; ca viermele de mătase se târăște și nu e vierme de mătase. [Ghicitoare = Melcul.] Pap M<sup>2</sup> 52/11.

♦ *Ca búba mçártã.* (L i t. Ca viermele de mătase mort. = Galben, palid ca un mort.) Pap M<sup>2</sup> 63/23.

Et.: mac., bg. *buba*.

**bubăliță** vezi **bubulică**.

**bubătárnic**, pl. **bubătárniți** s.n. Dms. Flacăra mare, vălvătaie. *Nç-am vizút tári bubătárnic.* (N-am văzut asemenea vălvătaie.) Dms s.v.

Var.: **bubutárnic** (Dms s.v.).

Et.: cf. mac. *bubotenje*, bg. *bubotenie* (Gerov I 81).

**bubiliță** vezi **bubulică**.

**bubótã**, pl. **bubóti** s.f. Cerna A/Supl; Dms. Turtă de mălai, cu grăsime și zahăr, coaptă în cupot; mălai.

Et.: mac. *bubota*, gr. *μυμποτότα* (cf. și ar. *bubótã*).

**bubręác** vezi **búbric**.

**bubréc** vezi **búbric**.

**búbric**, pl. **búbric** s.m. W 49; Pap<sup>1</sup> 34; Pap<sup>2</sup> 60; Can<sup>1</sup> 192; Cap 46; Cerna A/322; ALDM I, h. 265/1–7. 1. Rinichi. 2. Plămân.

Var.: **băbręác** (ALDM I, h. 265/3), **bobăréc** (ALR I, h. 48/012), **bubręác** (ALDM I, h. 265/4), **bubréc** (Pap<sup>2</sup> 60; Cap 46 s.v. *bubric*; ALR I, 1, h. 48/012; Wild h. 178/2), **búbric** (Pap<sup>1</sup> 34), **búbrig** (ALDM I, h. 265/1, 6), **buburéc**<sup>1</sup> (W 49; Pap<sup>2</sup> 60; Cap 46 s.v. *bubric*; ALR I, 1, h. 48/012; Wild h. 178/2), **buburjác** (ALDM I, h. 265/2).

Et.: mac. *bubreg*, bg. *bubreg (bubrek)*.

**búbric** vezi **búbric**.

**búbrig** vezi **búbric**.

**bubučés** vezi **bubutés**.

**bubúkã** vezi **băbúkã**.

**bubuléc** s.m. Dms. Ființă imaginară, de care se sperie copiii mici; baubau. *Taț cã vini bubulécu.* (Taci că vine baubau.) Dms s.v.

Et.: cf. bg. *buboleča*.

**bubulică**, pl. **bubuliți** s.f. Pap<sup>2</sup> 60; Cap 46 s.v. *bubă*; Cerna A/ 2058; ALDM I, h. 93/1; Dms. 1. Gândac, gânanganie. *Nu putúj sã zãdorm di bubuliți.* (N-am putut să adorm din cauza gândacilor.) Dms s.v. 2. Coș pe obraz sau pe piele. 3. Vierme de mătase.

Var.: **bubăliță** (Dms s.v.), **bubiliță** (Cerna T), **bubuligã** (Can<sup>1</sup> 192; Cap 46 s.v. *bubă*), **bubuliță (neagrã)** (Cap 46 ‘gărgăriță de pâine’; Cerna A/2058; Dms).

Et.: bg. *bubolika* (Can<sup>1</sup> 192), cf. bg. *bubolečka, bubulečka* (Gerov I 80; BER I 85).

**bubuligã** vezi **bubulică**.

**bubuliță** vezi **bubulică**.

**buburéc** vezi **búbric**.

**buburjác** vezi **búbric**.

**bubușárcã**, pl. **bubușórt** s.f. Cerna A/119. Ardei gras.

Et.: *búbă* + *-úș* + *-ár(cã)* (cf. dr. *gogoșar*).

**bubutárnic** vezi **bubătárnic**.

**bubutés**, **bubutíri**, **bubutíj**, **bubutít** vb. IV. *Intranz.* Cap 46; ALR II s.n., 5, h. 1466/012; Wild h. 16/1; Dms. 1. A bubui. *Tópu bubutgãști.* (Tunul bubuie.) ALR II s.n., 5, h. 1466/012. 2. A urla. F i g. A alerga, a



umbla grăbit; *Bubutcă ăcu nu ti dor piciorli.* (Aleargă dacă nu te dor picioarele.) Dms s.v.

Var.: **bubučės** (Wild h. 16/1).

Et.: mac. **buboti** (*baboti*), bg. **bubotja** (Gerov I 81).

**búcă**, pl. **buț** și **búki** s.f. Pap<sup>2</sup> 60; Can<sup>1</sup> 192; Cap 46; Dms. (La moara de apă) Jgheab de scânduri prin care curge apa pentru a pune în mișcare roata morii; scoc, uluc. *S-dúsi la búca di mčără și al slumni sácu ăn búcă.* (Se duse la scocul mării și azvărli [= goli] sacul în scoc.) Cap<sup>2</sup> 114/11; *Luvij țiște peșt di lă mčră, di sub búcă.* (Prinsei peștii ăștia de la moară, de sub uluc.) Can T<sup>1</sup> 281/1; *Ápa prin iaz vinčá la bátánă si prin búcă cădeá pri lóstu.* (Apa venea la vâltoare prin iaz și prin uluc cădea pe bară.) AtaM 350/6; *Búli raș distupáti și vinu curá că din búcă.* (Butoaiete erau destupate și vinul curgea ca din scocul morii.) DP 87/3.

Et.: mac., bg. **buka** (Gerov I 82).

**bucădărníc** vezi **băcădărníc**.

**bucăjės**, **bucăiri**, **bucăii**, **bucăit** vb. IV. *Refl.* Pap<sup>1</sup> 34; Pap<sup>2</sup> 60; Can<sup>1</sup> 192; Cap 38 s.v. *bic*, 46; Cerna A/2161; Dms. (Despre porci) A se împerechea. *Pórți!* si *bucăjės.* (Porcii se împerechează.) Pap<sup>2</sup> 60 s.v.; *Pčárca aș duș lă bucăiri.* (Am dus scroafa la împerecheat.) Dms s.v.; *Pčárca ra bucăită, vęa și purčel, ără noi știtám Cărcúnu sã uș junglčm.* (Scroafa era împerecheată, avea și porci, însă noi așteptam Crăciunul ca să o tăiem.) Dms s.v.

Et.: bg. **băkvam**.

**búčfă** vezi **búčfă**.

**búclă**, pl. **búcli** s.f. Pap<sup>1</sup> 34; Pap<sup>2</sup> 60; Can<sup>1</sup> 192; Cap 46; Cerna A/801; Dms. Vas de lemn în care se păstrează apă sau vin; fedeleș. *Búcla țóni ápa ráți.* (Fedeleșul păstrează apa rece.) Dms s.v.

Var.: **bucliță** (Can<sup>1</sup> 192).

Et.: bg. **bukla**, mac. **buklija** (pentru varianta **bucliță**).

**bucliță** vezi **búclă**.

**bucloc**, pl. **bucloți** s.n. Dms. Obiect neînsemnat, fără valoare.

Et.: tc. **bokluk** (*bukluk*), mac., bg. **bokluk**.

**buclic** vezi **bucliță**.

**bucliccă**, pl. **buclicci** s.f. Dms. Fedeleș mic.

Et.: din **búclă** + **-č(că)**.

**bucliță**, pl. **bucliți** s.f. Pap<sup>1</sup> 34; Pap<sup>2</sup> 60; Can<sup>1</sup> 192; Cap 46 s.v. **búclă**; Dms. Fedeleș mic.

Var.: **buclic** (Pap<sup>2</sup> 60; Cap 46 s.v. **búclă**).

Et.: din **búclă** + **-ță**.

**bucți** s. pl. Can<sup>1</sup> 192; Cap 46; Dms. Piedică de fier care se pune la picioarele din față ale calului, pentru a-l imobiliza. P. e x t. Lanțuri la picioare; cătușe. *Ăn ăptănă, cu bucți stățgă.* (În închisoare stătea cu lanțuri la picioare.) Dms s.v.

Et.: bg. **bukai** (cf. mac. **bukagii**, tc. **bukați**).

**búcur**, **bucurări**, **bucurări**, **bucurát** vb. I. *Refl.* Pap<sup>1</sup> 34; Pap<sup>2</sup> 60; Can<sup>1</sup> 192; Cap 46; ALR II s.n., 7, h. 2027/012; Dms. A se bucura. *Măma ăn făță mi cătá și si bucurá.* (Mama mă privea în față și se bucura.) AtaM 377/13; *Cčn vinčră frėnčl, noi nă bucurám.* (Când au venit francezii, noi ne bucuram.) Can T<sup>1</sup> 276/6; *Fičóri!, ca-u vizură pčmęa și cărnęa, si bucurără.* (Copiii, când văzură pâinea și carnea, se bucurară.) W 68/7; *Con la vizură [fičóru], lálđi múmă-sa si bucurără mult.* (Când îl văzură [pe băiat], neamurile mamei se bucurară mult.) Cap<sup>2</sup> 120/44.

Et.: cf. alb. **bukur**.

**bucuriță** vezi **bucuriță**.

**bucuriță**, pl. **bucuriți** s.f. Pap<sup>1</sup> 34; Pap<sup>2</sup> 60; Can<sup>1</sup> 192; Cap 46 s.v. **búcur**; ALDM I, h. 555/2–6; Dms. Bucurie; petrecere. *Si amplără di bucuriță.* (Se umplură de bucurie.) W 68/7; *Cčn si fęși núnța, șčărli răđčá, nóri!* plănčęáș și bčáręa căntá di mări bucuriță. (Când se făcu nunta, soarele râdea, norii plângeau și vântul cânta de mare bucurie.) Pap M<sup>2</sup> 139/38; *Fęta, di bucuriță, si dúsi și a! spúsi țę și fęși picuráru lor.* (Fata, de bucurie, se duse și îi spuse ceea ce a făcut ciobanul lor.) Cap<sup>2</sup> 149/43; *Di bucuriță, cálu din nșăr scutiță fum.* (De bucurie, calul scotea fum din nări.) MP 42/16; *Lámăa vini lagčndără și-l lč din múnți ápu di múltă bucuriță.* (Balaurul veni alergând și, de mare bucurie, îi luă [= aduse] apă din munte.) Cap<sup>2</sup> 91/29; *Si dărčm únă bucuriță ástăz.* (Astăzi o să facem o petrecere.) MP 18/24.

◆ *S-pișđ di bucuriță.* (L i t. S-a pișat de bucurie. = Se spune când cineva e cuprins de o bucurie de nedescris.) Cap<sup>2</sup> 195/37.

Var.: **bucuriță**.

Et.: din *búcur* + *-lîi*.

**bucurós**, **bucurósă**, *pl.* **bucurós**, **bucurósi** *adj.* Pap<sup>1</sup> 34; Pap<sup>2</sup> 60; Can<sup>1</sup> 192; Cap 46 s.v. *búcur*; Dms. Bucuros. *Fičóru*, *bucurós*, *bucurós*, *únăşjună s-dúsi di Ia lq*. (Băiatul, bucuros nevoie mare, imediat se duse de-i luă.) DP 65/40; *Tată-su*, *bucurúş*, *dăşclsi dúnăyară púarta*. (Tată-su, bucuros, deschise îndată poarta.) Cap<sup>2</sup> 120/6; *Ţea bábă*, *bucuróasă*, *si dusi di Ia căsă-căsă*. (Baba, bucuroasă, se duse din casă în casă.) Cap<sup>2</sup> 87/1; *Fuziră bucurúş că scăpară di jel*. (Plecară bucuroşi că au scăpat de el.) Cap<sup>2</sup> 119/17.

*Var.*: **bucurúş**.

Et.: din *búcur* + *-ós*.

**bucurúş** vezi **bucurós**.

**bucuválcă**, *pl.* **bucuvólŧ** şi **bucuválki** *s.f.* Can<sup>1</sup> 192; Cap 46; Dms. Băţ cu care se bate laptele închegat pentru extragerea untului; mătca. *Con si-ŷ čucnéş [męsa] cu únă bucuvalcă, ŧi ver si-ŧ iúsă*. (Când o să o atingi [masa] cu o mătca, o să apară ceea ce vrei.) Cap<sup>2</sup> 89/28.

Et.: cf. bg. *bărkalka* (BER I 103), alb. *bukëvale*.

**bučálă**, *pl.* **bučólŧ** şi **bučáli** *s.f.* Pap<sup>1</sup> 34; Pap<sup>2</sup> 60; Can<sup>1</sup> 192; Cap 51 s.v. *bučós*; Dms. Parte a cimpoiului care ţine hangul; burduf.

*Var.*: **bučóŧŧ** (Cap 43 s.v. *bučós*).

Et.: mac., bg. *bučalo*.

**bučáŷă** vezi **búţăŷă**.

**Bučáva** *n.pr.* PapM<sup>2</sup> 173/4; Cap 51. Nume de loc în *Báruviţa*.

Et.: mac. *Bučava* ('vacarm, tumult').

**búčăm** vezi **búčum**.

**búčăn** vezi **búčum**.

**búčés** vezi **búčós**.

**bučfár**, *pl.* **bučfár** *s.m.* Pap<sup>2</sup> 60; Can<sup>1</sup> 192; Cap 43 s.v. *bóčvă*; Cerna A/1751; Wild h. 371/4, 6, 7; Dms. Dogar. *Bučfáru I-u dăró pútina*. (Dogarul îi făcu putina.) Dms s.v.

*Var.*: **bučfár** (Cerna A/1751).

Et.: mac. *bočvar* (bg. *băčvar*).

**bučfárníc**, *pl.* **bučfárnitŧ** *s.m.* Wild h. 371/5. Dogar.

Et.: din *bučfár* + *-nic*.

**bučfárlóc**, *pl.* **bučfárlóŧi** *s.n.* Dms. Dogărit, dogărie.

Et.: din *bučfár* + *-lóc*.

**bučkijă** vezi **bičkijă**.

**búčimi** vezi **búčum**.

**bučimigă** vezi **bučumigă**.

**bučólă** vezi **băčólă**.

**bučónă** vezi **bučálă**.

**bučóri**, *pl.* **bučór** *s.f.* Pap<sup>2</sup> 60; Can<sup>1</sup> 192; Dms. Zgomot. *Cápu án lă ânfláš di bučóri*. (Mi-ai umflat [= mi-ai împuiat] capul de [atâta] zgomot.) Dms s.v.

Et.: vezi *bučós*.

**bučós**, **bučóri**, **bučóŧi**, **bučót** *vb.* IV. *Intranz.* Pap<sup>2</sup> 60; Can<sup>1</sup> 192; Cap 51; ALR II s.n., 5, h. 1460/012, h. 1461/012; ALDM I, h. 262/7; Dms. A face zgomot, a vâjâi, a vui, a bubui, a răsuna; [despre şarpe] a sâsâi; [despre burduful cimpoiului] a ţine hangul; [despre maţe] a chiorâi. *Úná că si prukŧ di múnŧi, uzŧ iúndi bučáşti ca vint*. (Cum se apropie de munte, auzi că vâjâie ca vântul.) Cap<sup>2</sup> 91/27; *Túnŧe-ŷ vidęŷ Túna; cŧon bučá, toŧ si zătrimuráŷ*. (Atunci vedeau Dunărea; când via, toŧi se cutremurau.) Can T<sup>1</sup> 275/11; *Pădurea bučáşti di furtúnă*. (Pădurea vuisseşte de furtună.) ALR II s.n., 5, h. 1461/012; *Am un cupiláš răsidiŧ dinzúr-ân-zur tot cu rávól ŧi tot bučáşti*. (Am un flăcău împodobit de jur împrejur numai cu revolvere şi tot bubuie. [Ghiculoare: Roata morii.]) Cap<sup>2</sup> 154/11; *Úná tămbură an bučŧ ŧi cmo si uzŧ*. (O tambură a răsunat anul trecut şi acum s-a auzit. [Ghiculoare: Naşterea.]) Pap M<sup>2</sup> 53/6; *Si ud cum bučŧ tŧopur*. (Se aude cum bubuie tunuri.) Dms. s.v.; *Cŧon vini búra, válŷa bučáşti*. (Când vine puhoiul, valea vuisseşte.) Dms s.v.; *Şárpi bučáşti, calamárŷa scŧacă*. (Şarpe[le] sâsâie, sepie sare [=joacă]. [Ghiculoare = Rodanul; roată de depănat firele de pe scul pe ŧevie sau pe mosor].) Pap M<sup>2</sup> 53/2; *Bučála bučáşti*. (Burduful cimpoiului ţine hangul.) Dms s.v.

*Var.*: **bučés** (ALDM I, h. 262/7).

Et.: mac. *buči*, bg. *buča*.

**bučót**, *pl.* **bučótur** *s.n.* Dms. Vuiet, bubuitură. *Di ŷa njos si uzŧ un bučót*. (De din jos se auzi un vuiet.) Dms s.v.

Et.: vezi *bučós*.

**búčum**, *pl.* **búčumi** *s.n.* şi **búčum** *s.m.* Pap<sup>2</sup> 60; Can<sup>1</sup> 192; Cap 51; Dms. I. Buştean,

butuc. *Lȃ un búcum, la zăviș cu pucróvu și fuzi jel.* (Luă un buștean, îl înveli cu velința și se duse.) Cap<sup>2</sup> 140/34; *Cóla am un búcimi.* (Acolo am un buștean.) MP 92/4; *Lă nămistí árá búčámu pri pat.* (Iarăși așeză bușteanul pe pat.) Can T<sup>1</sup> 283/13. **2.** Instrument cu piepteni cu care se scarmână lâna; ragilă. *Búčámu ári doǐ káptiñ [= palamóř] cu cári si trupăști lóna.* (Ragila are doi piepteni cu care se scarmână lâna.) Cap 52 s.v. **3.** Scaun de cioplit, bedreag.

Var.: **búčám, búčân** (Cap 52 s.v.), **búčimi.**

Et.: lat. *bucinum*.

**búčumigă**, pl. **búčumíz** s.f. Pap<sup>2</sup> 60; Can<sup>1</sup> 192; Cap 52; Dms. Buciniș, cucută. *Búčumiga mirusăști úbăv și crăști pri locur căpinóasi.* (Cucuta miroase frumos și crește prin locuri cu mărăcini.) Cap 52 s.v.

Var.: **búčimigă** (Can<sup>1</sup> 192); **búčunigă** (Cap 52 s.v.)

Et.: din *búcum* + *-igă* (cf. dr. *buciniș*).

**búčunigă** vezi **búčumigă**.

**bud** s.m. Pap<sup>2</sup> 60; Can<sup>1</sup> 192; Cap 46; Dms. Floare de câmp, de culoare galbenă, cu miros plăcut. *Búdu-ǐ gálbin și mirusăști úbăv.* (*Búdu* e galben și miroase frumos.) Cap 46 s.v.

Et.: mac. *bud*; vezi și **budimegâncă, budlâncă**.

**budalá** vezi **budălá**.

**budaláj** vezi **budălá**.

**budalá** vezi **budălá**.

**budaló** vezi **budălá**.

**budamíǎ**, pl. **budamíǐ** s.f. Pap<sup>1</sup> 35; Pap<sup>2</sup> 60. Cuvertură subțire, folosită, de obicei, în timpul verii.

Et.: cf. bg. *báhtjanie*; cf. și ar. *bátanie*.

**budăjés, budăiri, budăiǐ, budăit** vb. IV. *Tranz și intranz.* Can<sup>1</sup> 192; Cap 47; Dms. **1.** (Despre cai) A îmboldi, a stârni ca să pornească (la fugă, într-o întrecere etc). *Vini zúya țea ři s-la bádăjéscă cáil.* (Veni ziua aceea când să-i stârnească pe cai [să pornească la fugă].) MP 30/18. **2.** A porni (alergând, în galop), a o lua la fugă, a galopa, a alerga; a se grăbi. *Si diștitó ři budni ři el dúpă cíčă-sa.* (Se trezi și o luă și el la fugă după unchiul său.) Cap<sup>2</sup> 78/15; *S-lă scȃol fičȃóru meȃ si*

*budnăscă ři, că-ȃ řtíǎ viña, să dúnă maǐ curón úú.* (O să-l scol pe băiatul meu, să se grăbească și, fiindcă cunoaște via, o să adune mai repede struguri.) AtaM 396/5; *Cȃn keléșu buduǎ cu cálu prin grădină, řáta lu ámpirátu cătá di lă pingércă.* (În timp ce chelul galopa cu calul prin grădină, fata împăratului se uita de la fereastră.) DP 66/14; *Z-dúsara tȃǎț cráiř ři bádăjăȃ.* (Se duseră toți împărații și galopau [cu caii].) MP 30/19; *Túnțea řtefán si turi pri el [= pri cal] ři cálu cățó si budăjéscă; că budăit, budăit [...], vizú că nu putú să la cădă řtefán di pri el.* (Atunci Ștefan se aruncă pe el [= pe cal] și calul începu să alerge; dacă alergă ce alergă [...], văzu că nu a putut să-l facă pe Ștefan să cadă de pe el.) Cap<sup>2</sup> 150/18; *Ca ancălicără řimindóil ři ca budniră țéla cáil, uné si ardicără pri vint.* (Dacă încălecară amândoi și dacă începură caii să alerge, se ridicară puțin pe vânt.) Cap<sup>2</sup> 136/26.

Var.: **budnés, budujés.**

Et.: mac. *bodnuva*, bg. *bodvam*.

**budăindăra** adv. Dms. În galop; galopând. *Ca ncălicó pri el, fuzi budăindăra ři la júnsi.* (Dacă încălecă pe el, porni galopând și el ajunse [din urmă.]) Cap<sup>2</sup> 128/29; *Cȃn si prukó di grădină, buduindurțea [...], rúpsi curón ună řubiniǎ.* (Când se apropie de grădină, galopând [...], rupse repede un pepene verde.) DP 146/25.

Var.: **budăindurțea** (Dms), **buduindurțea**.

Et.: din *budănda* (ger. de la *budăjés*) + *ăra, -urlea*.

**budăindurțea** vezi **budăindăra**.

**budălá, budălájă, pl. budăláj, budălájki** adj. și s.m.f. Pap<sup>2</sup> 60; Can<sup>1</sup> 192; Cap 47; ALR I 1, h. 64/012, 013; Dms. Neghiob, prost; idiot. *Lisíța sári di pri lup ři-l zisi: „Áǐdi, cu sánătáti, budalájulřa”!* și *ántró an gaură.* (Vulpea sári de pe lup și-i zise: „Hai, [rămâi] cu sănătate, neghiobule”! și intră în gaură.) Pap M<sup>1</sup> 24/38; *Bre, budăláj, řingur áil ra númęa lă țéla ómu ři ra ȃ.* (Măi, neghiobilor, řingur era numele aceluia om care era aici.) DP 54/21; *L'ártă-mi că mi ugudí budalá!* (Iartă-mă că mi s-a întâmplat [să fiu] prost!) MP 120/27; *řista-ǐ budălá, greșáște.* (Acesta-i idiot, uită.)

ALR I, 1, h. 64/012; *Budălă, mîltu gârșște*. ([E] idiot, uită mult.) ALR I, 1, h. 64/013.

♦ *Maș bun si aș un dușmân crielăt dic\_ót un priāti/l budălă*. (Mai bine să ai un dușman deștept decât un prieten prost.) Pap M<sup>2</sup> 69/34; *Budălău budăl\_ót spūni*. (Prostul spune prostii.) Cap<sup>2</sup> 167/14; *Ĭel āĭ jimitāti di budalá*. (El e pe jumătate prost.) Pap M<sup>2</sup> 63/24; *Sāmuvila, budălălăĭcā*. (Zâna cea rea, neghioabă.) DP 73/37; „*Cum ti fisēs ĉurbaĝĭja?*”; „*Mi flaj ān budalāĭ*” („Cum ai ajuns bogat?”; „M-am pomenit printre proști”. = Se spune despre cei care se imbogățesc pe seama proștilor.) Cap<sup>2</sup> 168/34.

*Var.*: **budalá** (Cap 47 s.v.), **budalāĭ**, **budalā** (Pap<sup>2</sup> 60), **budal\_ót** (Cap 47 s.v.), **budālāĭ**, **budālā** (Cap 47 s.v.), **budulá** (Cap 47 s.v.).

Et.: tc. *budala*.

**budālāĭ** vezi **budālā**.

**budālā** vezi **budālā**.

**budālāl\_ót** vezi **budāl\_ót**.

**budāl\_ót**, *pl.* **budāl\_ót** *s.n.* Can<sup>1</sup> 192; Cap 47 s.v. *budalá*; Dms. Neghiobie, prostie. *Budălău budăl\_ót spūni*. (Prostul spune prostii.) Cap<sup>2</sup> 167/14; *C\_óta budālāl\_ót pri tīni, mul\_iri!* (Cătă prostie [e] pe tine, femeie!) Dms s.v.

*Var.*: **budālāl\_ót**.

Et.: tc. *budalalik*.

**budārliv**, **budārlivā**, *pl.* **budārliv**, **budārlivī** *adj.* și *s.m.f.* Dms. Ascuțit, țepos. F i g. Intrigant.

*Var.*: **budlif** (Kats 89/13).

Et.: vbg. *bāđirlivū* (BER I 62).

**budėj**, *pl.* **budėjā** și **budėjur** *s.n.* ALDM I, h. 240/1, 3-7; Dms. Junghi, durere. *Ĭo, cu meŷ budėj, nu pot s-mi zāmiĉcum*. (Eu, cu junghiul meu, nu pot să mă mișc.) Dms s.v.; *Budēju s-lā m\_ărā*. (Durerea o să-l omoare.) Dms s.v.

*Var.*: **bodēs** (ALDM I, h. 240/7).

Et.: mac., bg. *bodež*.

**budimęancā**, *pl.* **budimęnt** și **budimęānki** *s.f.* Pap<sup>1</sup> 35; Pap<sup>2</sup> 60; Cap 47 s.v. *bud*; Dms. 1. Floare de grădină de culoare galbenă, cu miros pătrunzător; crăiță. 2. Model de broderie la cămăși. Pap M<sup>2</sup> 34/19.

*Var.*: **budumęancā** (Pap<sup>1</sup> 35; Pap<sup>2</sup> 60; Cap 47 s.v. *bud*; Dms.)

Et.: mac. *budimenka* (Cap 46 s.v. *bud*); vezi și **bud**, **budlāncā**.

**budir** vezi **putir**.

**budlāncā**, *pl.* **budl\_ōņ** și **budlānki** *s.f.* Pap<sup>2</sup> 60; Can<sup>1</sup> 192; Cap 47 s.v. *bud*; Dms. Iederă. *S\_ārta, c\_āri si ti c\_ūl\_ă, si l\_ăĭ unā budlāncā*. (Seara, când o să te culci, să iei o [= un fir de] iederă.) Cap<sup>2</sup> 115/30.

Et.: bg. *bodlanka* (Can<sup>1</sup> 192); cf. mac. *bodlika*, bg. *bodilka* (BER I 62); vezi și **bud**, **budimęancā**.

**budlif** vezi **budārliv**.

**budnēsvezi budāĭēs**.

**buduĭēs** vezi **budāĭēs**.

**buduindurleā** vezi **budāindāra**.

**budulā** vezi **budālā**.

**budumęancā** vezi **budimęancā**.

**Buduvāki** *n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 173/6; Cap 47. Nume de loc și de fântână în *Ōșin*.

Et.: bg. *Buduvaki* (de la *bodliv* ‘țepos, care înțepă’; cf. *bodlivo trāne* ‘scai măgăresc’ BER I 61).

**Buduvlāki**, **R\_ōpa di** ~ *n.pr.* Cap 47. Nume de loc în *Ōșin*.

Et.: din *r\_ōpā* + *Buduvāki*.

**b\_úĝā** vezi **b\_úzá**.

**buĝā** vezi **buĭā**.

**buf**, *pl.* **buf** *s.m.* Pap<sup>1</sup> 60; Can<sup>1</sup> 192; Cap 47; Cerna A/1394; ALR II s.n., h. 648/012; h. 712/012; Dms. 1. Bufniță. *B\_ufu āĭ c\_ā uluv\_ăĭc\_ă*. (Bufnița e ca o cucuvea.) Dms s.v. 2. Smoc de păr; păr.

**Ĭarbā di buf**. (Colilie.) ALR II s.n., 3, h. 648/012.

♦ *Din buf suc\_ól și din suc\_ól buf*. (L i t. Din bufniță [face] vultur și din vultur [face] bufniță. = Face pe dracul în patru.) Pap M<sup>2</sup> 63/26; Can T<sup>2</sup> 107/20; *B\_ufu ān la nālbi*. (L i t. Părul mi l-a albit. = Mi-a scos peri albi.) Cap<sup>2</sup> 167/17.

Et.: cf. mac. *buv*, alb. *buf*, gr. *μυῦφος*.

**b\_úfcā**, *pl.* **buft** și **b\_úftā** *s.f.* Pap<sup>1</sup> 35; Pap<sup>2</sup> 60; Can<sup>1</sup> 192; Cap 47 s.v. *buf*; Dms. 1. Moț, smoc de păr sau de pene. *Ĭri unā b\_úfcā ān vr\_ău di cap*. (Are un moț în vârful capului.) Cap 47 s.v. *buf*. 2. Floare de grădină de culoare roșie. *Ĭitc\_ă di b\_úft*. (Buchet de flori roșii.) Pap M<sup>2</sup> 128/2; 3. Pătlagină.

*Var.*: **búcfă** (Dms).

Et.: din **buf** (2.) + **-că**; cf. ar. **bufcă** ‘moț’ și alb. **bufkë** ‘ciucure’.

**bufčár** vezi **bučfár**.

**bufnés, bufniri, bufniŭ, bufnít** vb. IV. *Intranz.* Cap 47; Dms. A da în foc (la fiert.) *Láptili bufneásti.* (Laptele dă în foc.) Cap 47 s.v.

Et.: mac. **buvne**, bg. **buhna**.

**bufniță, pl. bufniți** s.f. Cap 47 s.v. *buf*. Dms. Bufniță.

Et.: din \***búfnă** + **-iță**; cf. dr. **bufniță**.

**bugár, bugárcă, pl. bugár, bugárki** s.m. și f. Pap<sup>1</sup> 35; Pap<sup>2</sup> 60; Can<sup>1</sup> 192; Cap 47; Cerna A/22; Dms. Bulgar. *Si anturčórá bugári! ʔe ray ʔa.* (Bulgarii care erau aici s-au turcit.) Pap M<sup>2</sup> 156/3; *Bugári cöntă din ŭibúlcă.* (Bulgarii cântă la vioară.) Cerna T.

Et.: mac. **bugari** (pl. de la **bugarin**).

**bugărăști** vezi **bugărăști**.

**bugărăs, bugărăscă, pl. bugărăst** adj. Can<sup>1</sup> 192; Cap 47 s.v. *bugár*; Dms. Bulgăresc. *Bătú di un cătún bugărăsc.* (Dădu de un sat bulgăresc.) DP 42/33; „*Na dúsim ân Cușínova*”, zisi, „*tot un cătún bugărăsc*”. („*Ne-am dus în Cușínova*”, zise, „*tot un sat bulgăresc.*”) Cerna T; *Si disŭsiră ân cõmp, pri cătúni bugărăst.* (Coborâra la câmpie, prin sate bulgărești.) Can T<sup>2</sup> 101/21; *Cóla si fáŭe ʔor, si jǔacă ʔorur și di nõástri și bugărăst.* (Acolo se făcea horă, se joacă hore și de-ale noastre și bulgărești.) Cerna T.

*Var.*: **bugărăsc**.

Et.: din **bugár** + **-esc**.

**bugărăsc** vezi **bugărăs**.

**bugărăști** adv. Can<sup>1</sup> 192; Cap 47 s.v. *bugár*; Cerna A/49; Dms. Bulgărește, în maniera bulgarilor. *Lafŭn cóla gărŭști și bugărăști.* (Acolo vorbeam și grecește și bulgărește.) Cerna A/49.

*Var.*: **bugărăști** (Dms).

Et.: din **bugár** + **-ști**.

**Bugărija** n.pr. Cap 47 s.v. *bugár*; Dms. Bulgaria.

Et.: mac. **Bugarija**.

**bugăsiŭă, pl. bugăsiŭ** s.f. Dms. Stofă de bună calitate, întrebuintată, mai ales, pentru căptușeală; bogasiu.

Et.: mac., bg. **bogasija** (< tc. **boğasi**).

**búglă, pl. búgli** s.f. Dms. Grijă, atenție, îngrijire. *Búgla nă-ŭ maj mult di feătă.* (Grijă ne e mai mult de fată.) Dms s.v.; *Nǔ-ári multă búglă.* (N-are [nevoie] de multă îngrijire.) Dms s.v.

Et.: mac. **bugla**.

**buglés, bugliri, bugliŭ, buglít** vb. IV. *Tranz.* Cap 47; Dms. A îngriji, a avea grijă. *Ampirătŭta [...] tuătă zúŭa ra căsă; aș buglŭcă fičúru.* (Împărăteasa [...] era acasă toată ziua; avea grijă de copil.) MP 140/10; *Con triŭŭŭ pri cŭála axŭni lúmi, ŭl la buglŭcă.* (Când treceau pe acolo oameni străini, el avea grijă de ei.) MP 142/5; *Si dúsi lângă muŭșu di s-la buglŭscă, că ra și luŭș și vŭŭa pri ŭl roŭ.* (Se duse lângă bătrân ca să-l îngrijească, pentru că era și bolnav și avea pe el răni.) MP 198/19; *Tu ŭivalant s-nu faŭ; sáldŭa fičúru s-la buglŭș.* (Tu să nu faci nimic altceva; numai de băiat să ai grijă.) MP 140/6; *Búbili, ácu nu li buglŭș, rămón fără ŭáli.* (Viermii de mătase, dacă nu-i îngrijești, rămâi fără ei.) Dms s.v.; *Sfăca zúŭă cāti unŭŭŭ búbli avem di bugliri.* (În fiecare zi avem de îngrijit puțini viermi de mătase.) Cap 47 s.v.; *Vítili li ári bugliti.* (Vitele îi sunt [bine] îngrijite.) Dms s.v.

Et.: mac. **bugli**.

**Bugurádiŭă** vezi **Buguródiŭă**.

**Buguródiŭă** n.pr. Pap<sup>2</sup> 59; Can<sup>1</sup> 192; Cap 48; ALR II, 1, h. 206/012; Dms. Maica Domnului, Născătoare de Dumnezeu; sărbătoare religioasă a Sfintei Marii. *La prinsu mullăre-sa cándŭlu la Băgărúdiŭă.* (Nevastă-sa a aprins candela la Maica Domnului.) MP 188/24; *Că si punŭă [põrcu] snágă, di pri la Bugurádiŭă, năpcum áŭ dădŭam luŭól, fărînă.* (După ce [porcul] punea carne pe el, de pe la Sfântă Mărie, apoi îi dădeam aluat, făină.) Atam 383/25; *Băgăródiŭă Mică.* (Sfânta Maria mică, sărbătoare religioasă celebrată pe 8 septembrie.) ALR II, 1, h. 206/012.

*Var.*: **Băgăródiŭă, Băgărúdiŭă, Bogoródiŭă** (Pap<sup>2</sup> 59; Cap 48 s.v.), **Bugurádiŭă, Bugurúdiŭă** (Cap 48 s.v.).

Et.: mac., bg. **Bogorodica**.

**Bugurúdiŭă** vezi **Buguródiŭă**.

**buŭác, pl. buŭáŭi și buŭácur** s.n. Pap<sup>1</sup> 60; Can<sup>1</sup> 192; Cap 47; Dms. Loc din imediata

apropiere a vetrei focului, unde se poate sta sau dormi; loc de onoare în casă, rezervat, de obicei, bătrânilor; vatră. *Ţel şázú la cúru fóculuĭ, pri gol loc, áră ţel' la púsiră ăn buğác.* (El se așeză la marginea focului, pe loc gol, însă ei îl așezară în *buğác* [= lângă vatră, la loc de onoare].) Cap<sup>2</sup> 98/43; *Mămuşu, cum ăĭ priminít cu nóuli rúbi, tot ăn alp, şádi ăn buğác.* (Nașul, cum e îmbrăcat cu hainele cele noi, tot în alb, stă lângă vatră.) Can T<sup>2</sup> 122/22; *Ăş şízú an buğác și con cătô disúpră di par, au vizú țxa tămbúră.* (Se așeză pe vatră și, când se uită deasupra parului, văzu tamburina.) Pap M<sup>2</sup> 144/22; *Fićóru si nămistí ăn buğác să zărăpósă unĕ.* (Flăcăul se așeză bine pe vatră să se odihnească puțin.) DP 50/20.

Et.: tc. **bucak** (mac., bg. **buğak**).

**buğănác** vezi **băğănác**.

**buğáníc** vezi **băğíníc**.

**buğenic** vezi **băğíníc**.

**buğíníc** vezi **băğíníc**.

**buğunic** vezi **băğíníc**.

**bujă**, *pl.* **bujóur** *s.f.* Pap<sup>1</sup> 35; Can<sup>1</sup> 192; Cap 48; Dms. Vopsea, culoare. *Ţárlu măntrăĭ cári ăĭ mărğít di bujăúă vinătă.* (Împăratul se uita cine e murdărit cu vopsea albastră.) Cap<sup>2</sup> 108/35; *Au prăscăi cu bujă vinită casa ĩndi stăteá făta.* (Stropi cu vopsea albastră casa unde stătea fata.) DP 95/32; *Ămpirátu vxa únă mult úbăvă grădină, amplină cu turlíj pçami úbăvi, cu mult úbăvi kítĭ cu turlíj bujóur.* (Împăratul avea o grădină foarte frumoasă, plină cu fel de fel de fructe frumoase, cu tufe de flori foarte frumoase, în fel de fel de culori.) DP 166/3; *Ūăŭli li văpsím cu bujă róși.* (Ouăle le vopsim cu vopsea roșie.) Dms s.v.

Var.: **buça** (Pap<sup>1</sup> 35).

Et.: tc. **boya** (mac., bg. **boja**).

**bujăğĭĭă** vezi **bujăğĭĭă**.

**bujăğĭĭă**, *pl.* **bujăğĭĭă** *s.m.* Can<sup>1</sup> 193; Cap 48 s.v. *bujă*; Dms. Boiangiu.

Var.: **bujăğĭĭă** (Can<sup>1</sup> 193; Cap 48 s.v. *bujă*).

Et.: mac., bg. **bojağĭja** (tc. **boyacı**).

**bujdisés**, **bujdisiri**, **bujdisiĭ**, **bujdisít** *vb.* IV. *Tranz.* și *refl.* Cap 48; Wild h. 400/7; Dms. A(se) vopsi, a (se) păta de vopsea. *Vérđi lă bujdisiș gárdú.* (Ai vopsit gardul în verde.)

Dms s.v.; *Tot ti bujdisiș.* (Te-ai pătat tot de vopsea.) Dms s.v.

Et.: mac. **bojadisa**, bg. **bojadisam** (tc. **boyadi**, aor. de la **boyamak**).

**bujés** vezi **bunăjés**.

**bujmăčót** vezi **bujmăčót**.

**bujmăčót**, **bujmăčótă**, *pl.* **bujmăčót**, **bujmăčóti** *adj.* Pap<sup>2</sup> 61; Can<sup>1</sup> 193; Cap 48; Dms. Buimac, buimăcit. *Cútru scăpítátu sçáriluĭ putú să si scçálă fićóru și, bujmăčót cum ra di son, si zălăgó cútru úșă.* (Pe la asfințit putu feciorul să se scoale și, buimac cum era de somn, alergă spre ușă.) Pap M<sup>2</sup> 164/5; *Bujmăčót cum ra di son, sprăśni di cóla și că curșúmu vini la an.* (Buimac cum era de somn, o zbughi de acolo și veni glonț la han.) DP 135/23; *Ra ca bujmăčót di mult drum țe vxa fat.* (Era ca buimăcit de drumul lung pe care îl făcuse.) Cap 48 s.v.

Var.: **bujmăčót** (Can<sup>1</sup> 193).

Et.: tc. **büyülemek**, **büyülenmek**.

**buirdisés**, **buirdisiri**, **buirdisiĭ**, **buirdisít** *vb.* IV. *Tranz.* Can<sup>1</sup> 193; Cap 48 s.v. **búĭrum**; Dms. A invita. *Lă disfác di pri cal și lă buiridisés ănúntu ăn căsă.* (Îl dau jos de pe cal și îl invită înăuntru în casă.) Can T<sup>2</sup> 120/11.

Et.: tc. **buyurmak**.

**búĭrum** *invar.* Cap 48; Dms. Poștește [= vino], poftiți [= veniți]; formulă de politete. „Ăn văspîș si viním!”; „Búĭrum!” *zisi țéla țe viglá.* („O să venim în vizită [= ca musafiri]!”; „Poftiți!” zise cel care păzea.) Cap<sup>2</sup> 79/42; *Con si-ț ducuráscă, búĭur și cu táĭfa!* (Când o să-ți vină la îndemână, poștește și cu familia!) MP 250/6.

Var.: **búĭur**.

Et.: tc. **buyur**.

**bujúć** vezi **biľúć**.

**búĭur** vezi **búĭrum**.

**bujáncă**, *pl.* **bujónț** și **bujánki** *s.f.* Pap<sup>1</sup> 61; Can<sup>1</sup> 194; Cap 48; Dms. Mac.

Et.: bg. **božanka** (BER I 62)

**bujúr** vezi **băjúr**.

**bul**, *pl.* **búľur** *s.n.* Voal de mireasă. *La nivăstă ăĭ fuzi búľu din cap.* (Miresei îi fugi [= îi alunecă] voalul de pe cap.) MP 38/28.

Et.: mac., bg. **bulo**.

**búľgur** vezi **băľgúr**.

**bulnicáv, bulnicávă, pl. bulnicáv, bulnicávi** *adj.* ALDM I, h. 370–371/1,2. Bolnăvicios.

Et.: mac. *bolnikav* (cf. și bg. *bolnik* BER I 65).

**buluván<sup>1</sup>, pl. buluván și bulvón<sup>1</sup> s.m.** Can<sup>1</sup> 193; Cap 48; ALR II s.n., 1, h. 33/012; Dms. Bolovan. *Flø niști fičór lăngă niști bulvón.* (Întâlni niște copii lângă niște bolovani.) Cap<sup>2</sup> 94/27; *Cu un buluván ál lă pruvulí căpu.* (Îi găuri capul cu un bolovan.) Dms s.v. *Buluván ili gruș di pimínt.* (Bolovan sau bucată de pământ.) ALR II s.n., 1, h. 33/012.

♦ *Sfăca őră vále bulvón nu dúti.* (L i t. Râul nu aduce de fiecare dată bolovani. = Afacerea nu îți aduce totdeauna profit.) Can T<sup>2</sup> 107/37.

Var.: **bulván** (Can<sup>1</sup> 193; Cap 48 s.v.; Dms s.v.).

Et.: bg. *bolovan* (BER I 29); cf. și bg. *balvan*, mac. *balvan*, pentru varianta **bulván**.

**Buluván<sup>2</sup> n.pr.** Pap M<sup>2</sup> 173/8, 9; Cap 48 s.v. *buluván*. Nume de loc în *Óșiń. Art. Buluvánu n.pr.* Nume de loc în *Óșiń. Pri Buluván n.pr.* Nume de loc în *Nõnti*.

Var.: **Bulván** (Cap 48 s.v. *buluván*).

Et.: **buluván<sup>1</sup>**.

**bulván** vezi **buluván<sup>1</sup>**.

**Bulván** vezi **Buluván<sup>2</sup>**.

**búlcă, pl. búlki s.f.** Pap M<sup>2</sup> 37/2; Can<sup>1</sup> 193; Cap 48. Broboadă (de obicei, albă) purtată de femeile bătrâne; năframă. *Ej, gídi, bábă mőcășă, búlcă álbă, nu-ń spuń drímu jńdi jási?* (Ei, măi, babă bătrână, [tu] broboadă albă, nu-mi spui unde duce drumul?) Cap<sup>2</sup> 144/36; *Ljńca trubujášti sã-ș cătã di gúși un šištác mári [...] și un cățol di aI di búlcă.* (Lăuza trebuie să-și agațe de gât un ban mare de aur sau de argint [...] iar de năframă, un cățel de usturoi.) Pap M<sup>2</sup> 119/28.

Et.: mac., bg. *bulka*.

**bum** *interj.* Dms. Bum, poc. *Tufăcu fâti bum!* (Pușca face bum!) Dms s.v.

Et.: onomatopee.

**bumbác s.n.** Pap<sup>2</sup> 61; Can<sup>1</sup> 193; Cap 48; Dms. Bumbac. *Io mi culc ń bumbác si-ń fi ńnmóľă cőástili.* (Eu mă culc în bumbac să mi se înmoaie costele [= să mă odihnesc bine].) Cap<sup>2</sup> 63/37; *[Cămęa] si dáră di pónđă di*

*bumbác țásută cásă.* ([Cămașă] se face din pânză de bumbac țesută acasă.) Can T<sup>1</sup> 264/16; *Bumbácu din núntru [din cőpă] spúni la țe an sã trázim.* (Bumbacul dinăuntru [din batistă] arată la ce han să tragem.) Pap M<sup>2</sup> 163/28.

♦ *Tu la traz ń bumbác, jel fúzi ń căpínă.* (L i t. Tu îl tragi în bumbac, el fuge în spini. = Arunci mărgăritare la porci.) Pap M<sup>2</sup> 63/29; *Cu bumbác la be sőńđili.* (L i t. Bea sângele prin bumbac. = Se spune despre cineva care te lucrează pe nesimțite, discret.) Pap M<sup>2</sup> 83/18; *ń bumbác criscút.* (L i t. Crescut în bumbac. = Crescut în puf.) Cap<sup>2</sup> 168/37.

Et.: cf. bg. *bubak*.

**búmbar** vezi **búmbăr**.

**búmbă, pl. búmbi s.f.** Dms. Bombă, grenadă. *Buńi búmba.* (Bomba a explodat.) Dms s.v.; *Ťgáli rástăľátili búmbi sã mult mńncőási.* (Grenadele crestate sunt foarte periculoase.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *bomba*; cf. și dr. *bombă*.

**Bumbăkină n.pr.** Pap M<sup>2</sup> 173/10; Cap 48 s.v. *bumbác*. Nume de loc în *Cúpă*.

Var.: **Bumbățină** (Cap 48 s.v. *bumbác*.)

Et.: din *bumbác* + *-ínă*.

**bumbăkiști<sup>1</sup>, pl. bumbăkišt s.f.** Cap 48 s.v. *bumbác*. Loc cultivat cu bumbac.

Et.: din *bumbác* + *-iști*.

**Bumbăkiști<sup>2</sup> n.pr.** Pap M<sup>2</sup> 173/11; Cap 48 s.v. *bumbác*. Nume de loc în *Úmă*.

Et.: **bumbăkiști<sup>1</sup>**.

**bumbăńisít** vezi **bămbăńisít**.

**búmbăr, pl. búmbăr** Pap<sup>1</sup> 35; Pap<sup>2</sup> 61; Can<sup>1</sup> 193; Cap 48; Cerna A/1217, 1405; Dms. 1. Cărăbuș; gândac. *Búmbăr vęárdi.* (Cărăbuș). Cap 48 s.v.; *Búmbăr-di-báligă* (Gândac de baligă.) Cap 48 s.v. 2. [În stupul de albine] Trântor. *Albińli cări nu sirbés [sa] búmbar.* (Albinele nelucrătoare [sunt] trântori.) Pap M<sup>2</sup> 27/30. F i g. Om leneș, trântor. *Că vrin búmbăr.* (Ca un trântor.) Dms s.v. P. e x t. Pl. Turci. *BúmbăriI na mńńncă, búmbăriI na bilés.* (Turcii ne mănâncă [de vii], turcii ne juipoaie.) Pap<sup>2</sup> 61 s.v.

Var.: **búmbar**.

Et.: mac., bg. *bumbar*.

**bumbărés, bumbăriri, bumbărij, bumbărit vb.** IV. *Intranz.* Cap 33; ALR II, 1, h. 31/012;

Dms. A bâzâi (ca un cărăbuș). *Bumbăru bumbăręsti*. (Cărăbușul bâzâie.) Dms s.v. F i g. A bombăni.

*Var.*: **bambărés** (Cap 33; ALR II, 1, h. 31/012).

Et.: de la **bumbărés**.

**bumbărít**, *pl. bumbărítur* s.n. Dms. Bâzâit. *Si údi bumbărít*. (Se aude [un] bâzâit.) Dms s.v.

Et.: vezi **bumbăr**.

**Bumbăřină** vezi **Bumbăřină**.

**búmă** vezi **beámă**.

**bun**<sup>1</sup>, *pl. búni* și **búnur** s.n. Can<sup>1</sup> 193; Cap 48; Dms. Bun; bine. *Cári la fęși řista bun?* (Cine a făcut acest bine?) Cap<sup>2</sup> 27/42; *Ři bun řer să-ř fac?* (Ce bine vrei să-ři fac?) Cap<sup>2</sup> 28/1; *Cári corbaři la fęși řista bun cu noi?* (Care bogătaș făcu binele acesta cu noi [= ne făcu acest bine.]) W 68/13; *Si nu aų dișřiz [řéca] că, nápcum tu řtiř, řo di tăų bun ař zic*. (Să nu o deschizi [țigva] că, apoi tu řtii, eu pentru binele tău řți zic.) Cap<sup>2</sup> 79/19; *Tųăři la řini s-rămónă, ři cunăcu ři tųăři búnil*. (Toate řie řți vor rămăne, ři palatul ři toate bunurile [= averea.]) MP 136/1.

♦ *Di bun nířicari nu fúzi*. (De bine nimeni nu fuge.) Can T<sup>2</sup> 112/14; *Fř bun si ářlăș nibún*. (Fă bine ca să găsești [= să dai de] rău.) Can T<sup>2</sup> 107/22; *Fř bun ři řřăřă nibún*. (Fă bine și așteaptă [-te] la rău.) Can T<sup>2</sup> 112/13.

Et.: **bun**<sup>2</sup>.

**bun**<sup>2</sup>, **bună**, *pl. buń, búni* *adj.* Pap<sup>1</sup> 35; Pap<sup>2</sup> 61; Can<sup>1</sup> 193; Cap 48; ALR II s.n., 6, h. 1641/012; Wild h. 244/3; Cerna A/Supl; Dms. 1. Bun, cuminte; de calitate; cinstit. *Mřártę nu ubidęřti c-ăř bun řli ář nibún*. (Moartea nu caută [= nu întreabă] dacă e bun sau dacă e rău.) Cap<sup>2</sup> 23/4; *Dăřără řină búnă di cărnęa luř*. (Făcură cină bună din carnea lui.) Pap M<sup>1</sup> 16/21; *Tăři ři mam' ař daų lucruri búni di mănćări*. (Tata ři mama řți dau lucruri bune de mănćat.) Pap M<sup>1</sup> 14/10; *Ářřili din cřmćuc [...] daų mult bun biriķét*. (Ogoarele din câmp [...] dau recoltă foarte bună.) Can T<sup>1</sup> 262/21; *Tu acmųă řăș măř búnu řom!* (Tu acum ești omul [cel] mai bun.) MP 134/32; *Din L'umnřta řes řéřla măř buń cujuréř*. (Din L'umnřta ies [= provin] cei mai buni gogoși de mătase.) Can

T<sup>2</sup> 113/13; *Fićóru lu ámpirātu aų řrimini cu rúbi búni ři si ncurunř cu řęa*. (Fiul împăratului o îmbrăcă cu haine de calitate ři se cunună cu ea.) Pap M<sup>1</sup> 16/15; *Fićóru [...] ańřilęři că nu-ř bun lucr*. (Feciorul [...] înřelese că nu-i bun [= cinstit] lucru.) Pap M<sup>1</sup> 14/12. 2. Frumos. *Si fęřir đřu tăpóři ři mult raų búni*. (Se făcură [= se transformă] řn] doi plopi ři erau foarte frumoși.) Cap<sup>2</sup> 57/8; *Ář bun túmpu*. (Vremea e frumoasă.) Cerna A/Supl; *Cupilășu trimęři puclón [...] řămiř din ři áń ři măř búni*. (Tânărul trimite plocon [...] basmale foarte frumoase.) Can T<sup>1</sup> 274/25; *Si fęři un puř di řéřla măř buń*. (Se făcu o pasăre din cele mai frumoase.) Cap<sup>2</sup> 87/37. 3. Sărbătoresc, de sărbătoare. *Di búnil řřli řfăca aș řri cřřli*. (Pentru zilele de sărbătoare fiecare [om] are ghețe.) Can T<sup>1</sup> 265/12; *Búnă zúųă*. (Zi de sărbătoare.) Can<sup>1</sup> 193 s.v.; Can T<sup>1</sup> 274/23. În formule de salut sau de urare: *Búnă zúųă!* (Bună ziua!) Pap M<sup>2</sup> 54/26, Can<sup>1</sup> 193 s.v.; *Búnă diminęřă!* (Bună dimineața!) Pap M<sup>2</sup> 54/25; *Búnă sęřă!* (Bună seara!) Pap M<sup>2</sup> 54/27, Can<sup>1</sup> 193 s.v.; *Búnă nřpti!* (Noapte bună!) Can<sup>1</sup> 193 s.v.; *Búnă pruvídęři!* (Bună dimineața!) Can<sup>1</sup> 193 s.v.; *Curúń búni!* (L i t. Cununii bune! = Casă de piatră!) Pap M<sup>2</sup> 57/3.

**Alíz di búna**. De-a binelea. *Ámpirātu si áńvirinř alíz di búna*. (Împăratul se supără de-a binelea.) DP 132/22. **Di búnu**. Bine, de-a binelea. *Că si řrivizú di búnu, ķánisřă ářă*. (Când se lumineă de-a binelea, porniřă din nou [la drum].) DP 47/4. **Řă-ř bun**. A-i plăcea. *La noi na-ř bun řinu*. (Nouă ne place vinul.) ALR II, s.n., 6, h. 1641/012. **Sam řri búna**. A avea gânduri bune, a fi bine intenționat. *Vęřğřă-ti, púřřli, că řřta řămiń nu sa řri búna*. (Păzește-te, băiete, căci acești oameni nu au gânduri bune.) Cap<sup>2</sup> 168/43.

Et.: lat. **bonus**.

**bun**<sup>3</sup> *adv.* Pap<sup>1</sup> 35; Pap<sup>2</sup> 61; Can<sup>1</sup> 193; Cap 48; Dms. Bine; frumos. *Cántám năřinti, mo nu cřnt cřřř, că nu ved bun*. (Citeam înainte, acum nu citesc cărți, pentru că nu văd bine.) Cerna A/48; *Cřn ra stricurát bun [cășřu] řă [...] punęń áń prășúř!* (Când era strecurată bine [brânza] o [...] puneam řn saramură.) AtaM 399/29; *Cřn mi zăcát bun, únă albină ve*



*rană la gúșă.* (Când mă uit bine, o albină avea rană la gât.) Cap<sup>2</sup> 29/40; *Ūa nŕ-ári bun di noi.* (Aici nu e bine de noi.) Cap<sup>2</sup> 135/1; *Bun, ma cálu cáta túcu nsus și nu vrę să be ápu.* (Bine-bine, dar calul se uita numai în sus și nu voia să be apă.) Pap M<sup>1</sup> 148/36; *Bun, ma tapóla ra gręșă çot cása.* (Bine, numai că popul era gros cât casa.) Pap M<sup>1</sup> 16/2; *Bun, áma cóla ve și córiń.* (Bine, numai că acolo erau și rădăcini.) Pap M<sup>1</sup> 24/41; *Bun, mă un fiçór și si cáta cu al ampíratu fęă nu putú să la júnglă.* (Bine, dar pe un fecior care se iubea cu fata împăratului nu putu să-l omoare.) Cap<sup>2</sup> 25/17; *Bun, ma fiçyór, tiniręáta, árisi únă fęútă.* (Dar de! flăcău, tinerețe, se îndrăgosti de o fată.) AtaM 376/10. În formule de urare: *Măi bun!* (L i t. Mai bine. = Să te ajute Dumnezeu!) Pap M<sup>2</sup> 56/11; *Bun și spor la lúcrú!* (Cu bine și spor la treabă!) Pap M<sup>2</sup> 56/5; *Dómnú di bun!* (L i t. Dumnezeu cu bine! = Să te audă Dumnezeu!) Pap M<sup>2</sup> 55/30; *Tot di bun!* (Numai bine!) Pap M<sup>2</sup> 55/30.

**Di bun mai bun.** Foarte bine; foarte frumos. *Fęáta di bun mai bun fi nărni púfl!* (Fata îngrijii foarte bine păsările.) Cap<sup>2</sup> 38/34; *Fiçóri! lă ángrupára din bun mai bun, ca tátă.* (Fiii îl îngropară foarte frumos, ca tată.) Cap<sup>2</sup> 80/23; *La anvító si sfiręscă cu căfálu di bun mai bun.* (Îl învăță să cânte foarte frumos cu cavatul.) W 69/7; *Noi s-nă priștęă di bun mai bun.* (Pe noi o să ne întâmpine foarte frumos.) Can T<sup>2</sup> 106/8.

Et.: **bun**<sup>2</sup>.

**bunáč, bunáčcă, pl. bunáč, bunáčki** *adj.* Dms. Bun, cuminte. *Tŕ fiçór bunáč cári nu va?* (Cine nu vrea copii așa de buni?) Dms s.v.

Et.: din **bun**<sup>2</sup> + **áč**.

**bunár<sup>1</sup>, pl. bunără și bunári** *s.n.* Pap<sup>1</sup> 35; Pap<sup>2</sup> 61; Can<sup>1</sup> 193; Cap 49; Cerna A/717; Wild h. 281/1-7; Dms. Puț, fântână. *Turęști únă mućcátă di cárnii án bunár.* (Aruncă un dumaticat de carne în puț.) Cap<sup>2</sup> 25/42; *Pisái únă cárti și-ų lipi di bunár.* (Scrise un bilet și îl lipi de fântână.) Can T<sup>1</sup> 281/36; *Si dúsi să be ápu di lă bunáru lu zméi!* (Se duse să be apă de la fântâna zmeilor.) Can T<sup>1</sup> 281/35; *Aų scot la trej bunári [nivęsta], si nclnă la trej*

*bunári.* (O scot la trei fântâni [pe mireasă], se închină la trei fântâni.) Cerna T.

Et.: tc. **bunar** (mac., bg. **bunar**).

**Bunár<sup>2</sup>** *n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 173/13. Nume de loc în Óșiń.

Et.: **bunár<sup>1</sup>**.

**Bunáru di várniță** *n.pr.* Cap 49 s.v. *bunár.* Nume de loc în Úmă.

Et.: **bunár<sup>1</sup> + di + vrániță**.

**Bunáru Nęámțălă** *n.pr.* Pap M<sup>2</sup> 173/14; Cap 49 s.v. *bunár.* Nume de loc în Óșiń.

Et.: **bunár<sup>1</sup> + n. pr. Nęámțălă** (*gen.*).

**bunăjés, bunăiri, bunăi, bunăit** *vb.* IV. *Tranz. și intranz.* Pap<sup>1</sup> 35; Pap<sup>2</sup> 62; Can<sup>1</sup> 193; Cap 45, 48, 49; Dms. 1. A lovi; [despre cai] a da bice. *Je!, ca buniră cáfl!*, [...] *nu putęă si la júngă nițicari.* (Ei, dacă dădură bice cailor, [...] nu putea să-i ajungă [din urmă] nimeni.) Cap<sup>2</sup> 86/4. 2. A trage cu pușca, a împușca; [despre arme] a se descărca cu zgomot. *Picuráru [...] că la smăcni lui rávól din brŕn [...], bunęști únă yará.* (Ciobanul [...], dacă își smulse pistolul din brâu [...], trage o dată.) Cap<sup>2</sup> 94/9; *Bunęști un tufęc.* (O pușcă se descărca cu zgomot.) Can T<sup>2</sup> 123/26; *Fętili cu nivęstili cŕntă și cupiláși! bujés.* (Fetele și nevestele cântă și tinerii trag cu pușca.) Can T<sup>2</sup> 105/13; *La om al viní pri nas și buņi án sindúkk* (Omul se supără și trase cu pușca în cuțăr.) DP 57/13; *Ámă s-mi duc să-l vicnės luvăcu, si vină z-vă bujáscă.* (Păi o să mă duc să-l chem pe vânător, să vină să vă împuște.) AtaM 349/22; *Ca láră si bujáscă cu tufęácu, ja [fęáta] pugudęă mai mult di e.* (Dacă începură să tragă cu pușca, ea [fata] nimerea mai mult decât ei.) DP 198/13; *Nă ișŕă niști fur și cătără să na bujáscă.* (Ne ieșiră [înainte] niște hoți și începură să tragă [cu pușca] în noi.) Cap<sup>2</sup> 148/10; *Am mirác si buņés án țela sindúku.* (Am chef să trag cu pușca în acel cuțăr.) DP 57/9; *Buuında.* (Trăgând cu pușca.) Pap<sup>1</sup> 35 s.v. *buués.* F i g. A țășni, a se repezi. *Un om, că la vizú, că án váli el căzú, că án ápă si buņi, la júnsi și-į vicni.* (Un om, dacă-l văzu că el căzu în râu, că se repezi în apă, îl ajunse și-i strigă.) Cerna T.

♦ *Dúpu ți fuzi lēpurlī, cōt ver bunăjă, nu cățā loc.* (L i t. După ce a fugit iepurele, trage cu pușca cât vrei, e fără folos. = Dacă ai pierdut o ocazie, ea nu se mai întoarce.) Cap<sup>2</sup> 53/35.

Var.: **bujiēs, bujēs** (Cap 45), **bujēs** (Cap 48), **bunēs, bujēs** (Pap<sup>1</sup> 35, Can<sup>1</sup> 194), **bujiēs, bujnēs**.

Et.: mac. *buvnuva* (*buvne*), bg. *buhvam* (*buhna*).

**bunărgjiă**, pl. **bunărgji** s.m. Cap 49 s.v. *bunăr*; ALR II s.n., 3, h. 848/012; Dms. Fântânar, meșter care face puțuri.

Var.: **bunărgjiă** (Dms), **bunărgji** (Cap 49 s.v. *bunăr*).

Et.: mac., bg. *bunarġija*, tc. *bunarci* (Cap 49 s.v. *bunăr*).

**bunărgji** vezi **bunărgjiă**.

**bunărgjiă** vezi **bunărgjiă**.

**bunătăți**, pl. **bunătōț** s.f. Pap<sup>1</sup> 35; Pap<sup>2</sup> 61; Can<sup>1</sup> 193; Cap 49; Dms. Bunătate; faptă bună. *Să iăă ġiŷ Sultān-Amid [...], tōtă lūmġa ți aŷ proslăvit dīntru bunitățea luġi* (Să trăiască Sultan Hamid [...], pe care toată lumea l-a preamărit pentru bunătatea lui.) Pap M<sup>1</sup> 29/12; *Aŷ bġu āmpirātu [āpu ġiăă] și cunuscū bunităti*. (O bău împăratul [apa vie] și îi fu bine.) MP 26/28; *Ampiratița Marīa fġsi bunătōț pri la sirumăș*. (Împărăteasa Maria făcu fapte bune pentru oamenii sărmani.) Pap M<sup>2</sup> 143/2; *Cōti stġi pri țer, cōta bunitōț z-va da Dōmnu!* (Câte stele pe cer, atâtea bunătăți [= atâtea bine] să vă dea Domnul!) Can T<sup>2</sup> 122/6; *Nŷăġ vġăm un fiġŷăr și, cu cōta bunitōț la cātōm, și-ġ mult ġālbīn*. (Noi avem un fecior și, deși îl tratăm cu atâtea bunătăți, e foarte palid.) MP 186/27; *Slăġăi [...]* di si puclunġăscă la Dŷămnu di bunitōțli ți āl vġġa dat. (Se gândi [...] să se închine la Domnul pentru bunătățile pe care i le dăduse.) MP 146/18; *Pġștira ra amplină di tōāti bunitōțli*. (Peștera era plină de toate bunătățile.) Cerna T.

Var.: **bunități**.

Et.: lat. *bonitas*, *-tatem*.

**bunelă**, pl. **buneli** s.f. Cap 49; ALR II s.n., 4, h. 1088/012; Cerna A/811; Wild h. 423/7; Dms. Furculiță. *Ĉac! cu bucuvălca și ișōră [...]* *buneli, lingur și di tōāti lucrili*. (Poc! cu măta și ieșiră [= apărură] [...] furculițe, linguri și de toate lucrurile.) Cap<sup>2</sup> 89/40; *Cōn*

*ăŷ cāpnī āră țġa mġasa cu burvālca, ișōră [...]* *buneli, lingur și tot ți trubujăști*. (Când atinse din nou masa aceea cu măta, ieșiră [= apărură] furculițe, linguri și tot ce trebuie.) DP 112/32; *Āŷ anġap bānela ān cārni*. (Înfîg furculița în carne.) ALR II s.n., 4, h. 1088/012; *DġiI nu știġăŷ ți-ġ țġ bunelă*. (Bătrânii nu știau ce e aceea furculiță.) Dms s.v.

Var.: **bānelă, bunelă** (Wild h. 423/7).

Et.: mac., bg. *bunela*.

**bunelă** vezi **bunelă**.

**bunēs** vezi **bunăjēs**.

**buniġă** s.f. Pap<sup>1</sup> 61; Can<sup>1</sup> 193; Cap 49 s.v. *bun*; Dms. Bunătate; fericire.

Et.: din *bun+* *-iġă*.

**bunități** vezi **bunătăți**.

**bunluc** adj. invar. Dms. Cu grămada, din belșug. *Pāri bunluc*. (Bani cu grămada.) Dms s.v.; *Smōcfi bunluc*. (Smochine din belșug.) Dms s.v.

Et.: tc. *bölük*.

**bŷólniță** vezi **bólniță**.

**bŷópcă** vezi **bópcă**.

**būră**, pl. **būri** s.f. Pap<sup>2</sup> 61; Can<sup>1</sup> 193; Cap 49; Wild h. 18/2; Dms. 1. Torent, val mare de apă, viitură, puhoi. *Vini ună būră di lă lŷ țēla fiġorlăcu*. (Veni un val mare de apă și-l luă pe acel fecioraș.) DP 32/7; *Sāldi būra lă lē [āgru], amă tu cātă să nu iăă lāngă vāli*. (Numai viitura îl ia [ogorul], însă tu ai griă să nu fie lăngă râu.) Can T<sup>1</sup> 263/7; *Vizūră cā Siciŷta cură būră di sōnġ*. (Văzură că [pe] Siciŷta curgea puhoi de sânge.) DP 86/29; *Būra di ŷăltăr mūlti vīti nicŷ*. (Viitura de alaltăieri a înecat multe vite.) Dms s.v. 2. Baltă. Wild h. 18/2.

♦ *La lŷ būra* (L i t. L-a luat valul. = L-a ajuns nenorocirea.) Pap M<sup>2</sup> 63/33.

Et.: mac., bg. *bura*.

**burări** vezi **buróri**.

**burbúză**, pl. **burbúzi** s.f. Cap 49; Dms. Nevăstuică.

Et. nec.; cf. *bursúc, bărsógir*.

**burbučac**, pl. **burbučăț** s.m. ALR I, 1, h. 48/013; Wild h. 181/3. 1. Rinichi. ALR I, 1, h. 48/013. 2. Ficat. Wild h. 181/3.

Et.: din *búbric* + *-čac*.

**burčliġă** vezi **burgliġă**.

**burdálnic, burdálnică, pl. burdálnit, burdálniti** *adj.* Dms. Zburdálnic. *Nô-ári fičór burdálnit că toa!* (Nu există copii [mai] zburdálnici ca ai tăi.) Dms s.v.

Et. nec.

**buręáti, pl. burét s.m.** Pap<sup>1</sup> 35; Pap<sup>2</sup> 61; Can<sup>1</sup> 193; Cap 49; Dms. Ciupercă, burete. *Buręáti alb.* (Ciupercă albă.) Dms s.v.; *Buręáti bălós.* (Ciupercă băloasă, cu gust plăcut.) Dms s.v.; *Buręáti cõňlor* și *Burét di cõňlor.* (Bureți câinești.) Pap<sup>1</sup> 35, Pap<sup>2</sup> 61, Cap 49, Dms; *Buręáti dulfi.* (Ciupercă dulce.) Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Buręáti lăptós.* (Ciupercă lăptoasă.) Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Buręáti uóľor* și *Burét di uóľor* (Bureții oilor, un fel de mânățarci necomestibile.) Pap<sup>1</sup> 35, Pap<sup>2</sup> 61, Cap 49, Dms s.v.; *Buręáti pālós.* (Burete care ustură.) Cap 49 s.v.; *Buręáti puturós.* (Burete puturos, cu care se hrănesc insectele.) Dms s.v.; *Buręáti roș.* (Ciupercă roșie.) Cap 49 s.v.; Dms s.v. *Buręáti vinit.* (Ciupercă albastră, comestibilă.) Cap 49 s.v., Dms s.v., *Burét zornést.* (Specie de ciuperci iuți.) Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Buręáti di árbur.* (Burete de stejar.) Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Burét di cãlincóși!* (Bureți de culoarea rodiei.) Pap<sup>2</sup> 61, Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Buręáti di cãsă.* (Burete de casă, specie de ciupercă întâlnită în locuri umede.) Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Buręáti di iáscă.* (Burete de iască; babiță.) Pap<sup>2</sup> 61, Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Buręáti di gíľi!* (Ciupercă celor vii, specie comestibilă.) Pap<sup>2</sup> 61; *Buręáti di lúji!* (Ciupercă nebulilor, specie necomestibilă.) Pap<sup>2</sup> 61, Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Buręáti di nuc.* (Burete de iască.) Cap 49 s.v., Dms s.v. *Buręáti di zímniță.* (Burete de iarnă; specie de ciupercă întâlnită în locuri umede.) Cap 49 s.v., Dms s.v.

♦ *Burét ân tórbă.* (L i t. Bureți în traistă. = Nicio scofală.) Cap 49 s.v.

*Var.:* **burétă** (Wild h. 87/4), **burjăti** (Kats 91/22).

Et.: lat \**boletis* (= *boletus*).

**buréu** vezi **buaré**.

**burétă** vezi **buréti**.

**buręés, buręóri, buręói, buręót** *vb.* IV. *Intranz.* A datora. *Să-n dai un irmilóc că cõta ân buręás.* (Să-mi dai un irmilic, că atâta îmi datorezi.) DP 154/28.

Et.: de la *borğ*.

**buręiliță** vezi **buręliță**.

**buręliță, pl. buręliți s.m.** și *adj.* Pap<sup>2</sup> 59; Cap 43 s.v. *borğ*; Cerna A/1835; Dms. Dator, datornic; obligat. *Mumușu [...] âj buręiliță să dără únă cămeșă și únă fășă di piță.* (Nașul [...] e dator [= are ca îndatorire, îi revine, conform obiceiului] să facă o cămașă și o fășă pentru prunc.) Pap M<sup>2</sup> 121/8; *Țela tîniru cări să u ľa âj brușliță să sfârșăscă trej lucrı.* (Tânărul care o va lua e dator să ducă la îndeplinire trei lucruri.) DP 83/16; *Bába ra buręliță la âmpirátu pri viręiță.* (Baba era datornică la împărat pentru impozite.) DP 130/26; *Boręliță di jundi si ľa di să-ť da?* (Datornicul de unde să ia ca să-ți dea?) Dms s.v.; *Săm brușliță șa si fac.* (Sunt obligat să fac așa.) Dms s.v.

♦ *La fúru toț âľ im boręiliți.* (L i t. Hoțului îi suntem toți datori. = Hoțul își revendică partea de la fiecare.) Pap M<sup>2</sup> 70/31.

*Var.:* **boręiliță, boręliță, boręliu** (Pap<sup>2</sup> 59), **brușliță, burčliță** (DP 228); **buręiliță, burșliță** (Cap 43 s.v. *borğ*).

Et.: mac., bg. *borčlija* (tc. *borčlu*).

**buręiță, pl. buręiți s.f.** Can<sup>1</sup> 193; Cap 50; Dms. Șurub.

Et.: mac., bg. *burgija* (tc. *burgu*).

**buręic, pl. buręicur s.n.** Pap<sup>2</sup> 61; Pap M<sup>2</sup> 30/2; Dms. Obiect de ornament, din argint, care se atârână de *tas*.

Et. nec.

**burjăti** vezi **buręáti**.

**buríc, pl. buríți, burítă** și **burícure s.n.** Pap<sup>1</sup> 35; Pap<sup>2</sup> 61; Can<sup>1</sup> 193; Cap 50; ALR II, 1, h. 116/012; ALDM I, h. 241/1, 7, h. 258/1-6; Dms. 1. Buric. *Múma-sa rúpi un nádavác di la cusítă și cu jël la ľęágă mǎșă burícu lu micu.* (Mamă-sa rupe un smoc din cosiță și cu el moașa leagă buricul pruncului.) Pap M<sup>2</sup> 117/13; *Sętira cu cări âľ ľă táľă burícu ľ-u pun lăngă pița.* (Secera cu care îi taie buricul i-o pun lângă prunc.) Can T<sup>2</sup> 116/16. 2. Stomac, pânțece, abdomen; organe interne. *Burícu mi nvęáști ca șárpi.* (L i t. Mi se încolăcește stomacul [de durere] ca șarpele. = Am crampe la stomac.) ALR II, 1, h. 116/012; *Mulărășe țe putnęști trubujăști să iță mǎșă și mult curátă*

[*f̄or b̄arb̄at̄*] și la putniri să i<sup>z</sup>ă mai tot pri gol buric. (Femeia care descântă trebuie să fie bătrână și foarte curată [fără bărbat] și la descântat să fie de tot pe burta goală [= nemâncată].) Pap M<sup>2</sup> 104/32. F i g. Inimă; minte, gând; suflet. *La Dómn̄u s-na rugóm, so<sup>z</sup>, cu curát buric.* (La Domnul să ne rugăm, prieteni, cu gând curat.) Pap M<sup>1</sup> 29/6; *Iel buricu țirǎxi si la vǎdǎ.* (El mintea voia să i-o vadă.) Cap<sup>2</sup> 60/28; *I mult ĉurbugója și cu bun buric.* (E foarte bogat și cu inimă bună.) MP 250/13; *Io țer unǎ nivǎstǎ cum ǎj me<sup>z</sup> buric, tǎri si i<sup>z</sup>ǎ.* (Eu vreau o nevastă cum e inima mea, așa să fie.) Cap<sup>2</sup> 97/39; *Si zăbucuró din tot buricu si ǎjbǎ un tǎri zíniri.* (Se bucură din tot sufletul să aibă un asemenea ginere.) DP 58/17; *Iel ǎj blǎstimát s-nu mo<sup>z</sup>ǎrǎ nițion și să nu i<sup>z</sup>ǎ rǎslábít la buric.* (El e blestemat să nu moară niciodată și să nu fie liniștit la suflet [= să nu aibă sufletul liniștit].) DP 89/24; *Tát-su la priștító cu tuǎt buricu.* (Tată-su îl întâmpină cu toată inima.) MP 70/28; *Díntru cǎ-ș didǎsi lǎfu, di țǎa a<sup>l</sup> la dǎdi din tot buricu.* (Pentru că-și dăduse cuvântul, de aceea li-i dădu din tot sufletul.) Pap M<sup>2</sup> 167/5; *Cráli Márca, cu mǎnca ǎn buric, țivǎ nu zítǎ, ra pirdút vikim.* (*Cráli Márca*, cu durere în suflet, nu zicea nimic, era pierdut de tot.) DP 83/35; *Iel nu putú sǎ-ș țónǎ fǎcu pri buric și la spúsi tot.* (El nu putu să-și țină focul [= taina, durerea] în suflet și le spuse tot.) Pap M<sup>2</sup> 163/7; *Kínisírǎ cu tot buricu cútru Cósovopole sǎ si bátǎ.* (Pornirǎ cu mult curaj spre *Cósovopole* ca să se lupte.) DP 86/23.

**Pun mirác la buric.** A-i veni poftă (să facă ceva), a dori cu ardoare. *Pusi mirák̄i la buric si z-dúcǎ la Dómnulu<sup>z</sup> Grop.* (Își puse cu ardoare în minte să se ducă la Mormântul Domnului.) W 69/3. **ǎn fúzi buricu.** A-i pieri curajul. Pap M<sup>2</sup> 63/35; *Cǎn vizúrǎ șuslic lǎ fuzi buricu.* (Când văzură, pe dată le fugi [= le pieri] curajul.) DP 64/17. **ǎn vini buricu.** A-i veni inima la loc, a se liniști. *Cráli Márca, fǎk̄iru, di ĵindi ra cǎ pupǎrit, lǎ sǎ-l vinǎ buricu și li ǎrdicó mǎnli cútru țer.* (*Cráli Márca*, sǎrmanul, de unde era ca opǎrit [= descurajat, deprimat], începu să-i vină inima la loc și ridică mâinile spre cer.) DP

84/7. **ǎn ț̄i rúpi din buric.** A-l lăsa inima (să facă sau să dea ceva.) *Ōspiț̄i<sup>l</sup> pri unǎ filíjǎ di pǒĵni ǎntǎpǎ cǎti un mitilic [...], cǎri cǎt lǎ ț̄i rúpi din buric.* (Oaspeții, într-o felie de pâine, înfig câte un bănuț [...], care cât îl lăsa inima.) Can T<sup>2</sup> 118/22. **Mi dun la buric.** A i se strânge inima (de grijă, de teamă). *Sǎlúna mult si dunó lǎ buric, cǎ nu vríjǎ cu iǎl si dyǎrmǎ.* (*Sǎlúnei* mult i se strânse inima, căci nu voia să doarmă cu el.) MP 76/11. **Mi bat la buric.** A se întrista. *ǎmpirátu cu trǎj̄i fǎti z-bátú mult la buric.* (Împăratul cu trei fete mult se întristă.) MP 64/13. **ǎn ǎj buricu ǎn gǎjlé.** A fi trist, (întristat), a fi abătut. *Sǎ viniț sǎ-l fǎtiț kéfu lu ǎmpirátu cǎ mult f-ǎj buricu ǎn gǎjlé.* (Să veniți să-l înveseliți pe împărat, că e foarte întristat.) Pap M<sup>2</sup> 144/12. **ǎn ț̄i nigreǎști buricu.** A se întrista, a fi cătrănit. *ǎmpirátu, cǎn uzó cǎ ǎmpirát̄ița rudí un cǎțól și unǎ máțǎ, mult ǎ<sup>l</sup> si nigrí buricu.* (Împăratul, când auzi că împărăteasa a născut un cățel și o pisică, mult se întristă.) Pap M<sup>2</sup> 143/20. **ǎn ț̄i lipǎști di buric.** A îndrăgi (pe cineva). *Prima yǎrǎ cǎn [fičóru] ǎ<sup>l</sup> dúsi cǎvǎjǎ lǎ ĵpirátu, ǎ<sup>l</sup> ț̄i lipi di buric.* (De prima dată când [băiatul] îi aduse împăratului cafeaua, el îl îndrăgi [pe băiat].) DP 102/1. **ǎn cǎdi la buric.** A îndrăgi (pe cineva), a-i cădea cu tronc. *ǎ<sup>l</sup> cǎzú la buric lǎ fǎtǎ cǎ țista fičóru ra și mult úbǎv.* (În căzu cu tronc fetei, căci acest fecior era și foarte frumos.) DP 115/29. **ǎn va buricu.** A vrea, a pofti. *Cum sǎ-ț̄ [lǎ] laș țista rat, cu țǎti nivǎstili lǎngǎ țini, ti culț cu cǎri țer, ti búcur cum ǎț va buricu.* (Cum să lași [= să părăsești] tihna asta, cu toate nevestele lângă tine, te culci cu care vrei, te bucuri cum poștești.) DP 125/23. **ǎn ț̄eri buricu.** A vrea, a pofti. *Ēa sǎ rudǎscǎ un i<sup>l</sup> șa cum aț ț̄eri buricu.* (Ea va naște un fiu așa cum poștești [= îți dorește inima].) Pap M<sup>1</sup> 143/10; **ǎn ǎrdi buricu.** A-i fi sete. *Flo un trap cu niǎc ǎpu, cǎ ǎj ǎrdǎjǎ mult buricu.* (Dădu de un pârâu cu puțină apă, că îi era foarte sete.) MP 118/6.

♦ **ǎmbár ǎj la buric.** (L i t. E generos la inimă. = Are inimă largă, e darnic.) Cap<sup>2</sup> 217/39; *Cóti ǎri ǎn buric.* (L i t. Câte are în minte. = E inteligent și șiret.) Cap<sup>2</sup> 169/3; *ǎn ișó di la buric.* (L i t. Mi-a ieșit din suflet = A

pierdut afecțiunea mea.) Cap<sup>2</sup> 169/1; *Cu drăcu-n buric amnă.* (L i t. Umblă cu dracul în gând. = Are intenții rele.) Cap<sup>2</sup> 168/45; *Nu-l tălăi buricu.* (L i t. Nu i-am tăiat buricul. = Nu-l cunosc.) Cap<sup>2</sup> 169/5; *Că di buric căjăt.* (L i t. Ca de buric atârnat. = E foarte slab.) Cap<sup>2</sup> 169/9; [*Ăi*] *buricu pimintului.* (L i t. [E] buricul pământului. = [E] centrul universului.) Can<sup>1</sup> 193 s.v.

Et.: lat. \**umbilicus* (= *umbilicus*).

**buricós, buricósă, pl. buricós, buricósi** *adj.* Can<sup>1</sup> 193; Cap 50; Dms. Curajos, îndrăzneț. *Trimăsiră un fur moș, mai buricós, să veadă ți-î pri còla.* (Trimiseră un hoț bătrân, mai îndrăzneț, să vadă ce-i pe acolo. [= cum stau lucrurile].) DP 64/2; *G'úpřiI' buricós.* (Țiganii curajoși.) Cap<sup>2</sup> 93/30; *G'upc buricós no-am vizút.* (N-am văzut țigan curajos.) Dms s.v.

Et.: din *buric* + *-ós*.

**burnés, burníri, burniș, burnít vb.** IV. *Intranz.* Pap<sup>2</sup> 61; Can<sup>1</sup> 187, 193; Cap 34, 50; Dms. A o lua la fugă, a se urni; a se năpusti, a năvăli. *Lă-İa și țișta măgări, di ca s-ti duț la uoș, ca si bărnăscă uóșli, si İa trimet̃ unu pri la țea pãrti, lãntu pri la lãnta, ca si li țoãrnã.* (Ia-i și pe măgarii aștia, când o să te duci la oi, [și] dacă oile o s-o ia la fugă, să-i trimiți pe unul de acea parte, pe celălalt de cealaltă parte, ca să le aducă înapoi.) Cap<sup>2</sup> 102/33; *Défu si burni si si upnăscă, ma nu putu si jásă.* (Défu se urni să se opintească, dar nu putu să iasă.) Cap<sup>2</sup> 97/20; *Cøn burniră din cutăr [uóșli], ună nu rămási.* (Când [oile] o luară la fugă din țarc, una nu rămase.) Dms s.v. *cutăr*; *Cøn si burniră țoglavıI' – s-la mănãncã di gıu!* (Când se năpustiră balaurii – să-l mănânce de viu!) Pap M<sup>2</sup> 153/37; *FicóriI' burniră să dúnã cãstóñã.* (Copiii năvăliră să adune castane.) Dms s.v.; *Burni pri noș.* (Se năpusti asupra noastră.) Dms s.v.

Et.: mac. *brkne*, bg. *brákna*.

**burijă, pl. burii s.f.** Dms. Trompetă, goarnă. *Burija di dipãrti si údi.* (Goarna se aude de departe.) Dms s.v. P. e x t. Năvală, invazie. *Burija turțescã pri ıa tricú.* (Invazia turcească a trecut pe aici.) Dms s.v.

Et.: mac. *burija* (tc. *boru*).

**buróri s.f.** Can<sup>1</sup> 193; Cap 50 s.v. *burós*. Luptă. *Unășjunã cáłıI' si plusnirã lã burãrã.* (De îndată caii se repeziră în luptă.) Cap<sup>2</sup> 129/9.

Var.: **burári.**

Et.: vezi **burós**.

**burós, buróri, burói, burót vb.** IV. *Refl.* Pap<sup>1</sup> 35; Pap<sup>2</sup> 61; Can<sup>1</sup> 193; Cap 50; Dms. A se bate, a se lupta. *Flãrã ân drum niști ficór țe să burãu.* (Întâlniră pe drum niște băieți care se băteau.) Pap M<sup>2</sup> 153/4; *Pórcu cu rãslãnu si burãu toãtã zúıa.* (Porcul cu leul se luptau toată ziua.) Cap<sup>2</sup> 73/28; *Ca si burórá, burórá, cãzú la Cãra-arãp cal.* (Dacă se luptară ce se luptară, căzu calul lui Cãra-arãp.) Cap<sup>2</sup> 129/13; *İel si feãsi un rãslãn, si burórá cu pórcu toãtã zúıa.* (El se făcu leu și se luptă cu porcul toată ziua.) Cap<sup>2</sup> 73/22; *La júnsi și si cãțãrã si burãscã cu cãlu lu ficóru.* (Îl ajunse [din urmă] și începu să se lupte cu calul feciorului.) Cap<sup>2</sup> 129/28.

Et.: mac. *bori*, bg. *borja*.

**Bursác n.pr.** Pap M<sup>2</sup> 173/16; Cap 50. Nume de loc în *Nónti*.

Et.: vezi **bursúc**.

**bursúc, pl. bursút s.m.** Pap<sup>2</sup> 60; Can<sup>1</sup> 193; Cap 50; Dms. Bursuc.

Et.: tc. *borsuk* (bg. *borsuk, bursuk*).

**burșliș vezi burğlișã.**

**burún s.m.** Can<sup>1</sup> 193; Cap 50; Dms. Deal.

Et.: bg. *burun* 'deal, movilă' (< tc. *burun* 'nas').

**Burúnu-di-vãrnișã n.pr.** Pap M<sup>2</sup> 173/18; Cap 50 s.v. *burún*. Nume de loc în *Úmã*.

Et.: *burún* + *di* + *vãrnișã*.

**burút vezi bãrnút.**

**buruvãjã vezi buruvãlcã.**

**buruvãlcã, pl. buruvólț s.f.** Pap<sup>1</sup> 35; Pap<sup>2</sup> 61; Can<sup>1</sup> 193; Cap 50; Dms. Lingură mare, polonic. *Țel' fraț vșau unã buruvãlcã, unã zãgıjã di pãpúșã ș-un årșin di pãndã.* (Frații aveau o lingură mare, o pereche de ghete și un cot de pânză.) Cap<sup>2</sup> 110/6; *Aı cãpnı meșã cu buruvãjã și ișórá scãndi.* (Atinse masa cu polonicul și apărură scaune.) DP 112/29.

Var.: **buruvãjã, burvãlcã** (Cap 50 s.v.; DP 112/32).

Et.: mac. *boravalka*.

**buruvés** vezi **burvés**.

**burvâlcă** vezi **buruvâlcă**.

**burvés, burvíri, burvíj, burvít** vb. IV. *Tranz. și refl.* Pap<sup>1</sup> 35; Pap<sup>2</sup> 61; Can<sup>1</sup> 193; Cap 50; ALR II s.n., 4, h. 1047/012; ALR II s.n., 5, h. 1272/012; Cerna A/1419; Cerna A/2046; Dms. 1. A mesteca, a (se) amesteca; a se asocia. *Grăbálca mári cári buruvés án cázán.* (Polonicul cu care mesteci în cazan.) ALR II s.n., 4, h. 1047/012; *Lă burvíj bóbu s-nu si zăvăráscă.* (Am mestecat fasolea să nu se afume.) Dms s.v.; *Ți járbi án țista cázán și cóți la burvít pri úrdini sfáca?* (Ce fierbe în cazanul acesta și de ce îl mestecați pe rând fiecare?) MP 62/23; *Buruvă-la córřl!* (Amestecă-le cărțile de joc!) ALR II s.n., 5, h. 1272/012; *L'úspili să li burvés cu fâină și să-l li dai la ípă.* (Solzii să-i amesteci cu făină și să i-i dai iepci.) DP 34/14; *L-ampló un crundír di rikíjă cu picmíás buruvítă di s-íjă dúlři.* (Le umplu un clondir de rachiu amestecat cu must ca să fie dulce.) MP 252/26; *Grøn burvít.* (Grâu amestecat, prin care crește secară.) Cerna A/2046; *Ram burvít cu un urtác, cu úrdini li păștám úóřli.* (Eram asociat cu un tovarăș, pășteam oile cu rândul.) AtaM 392/4; *Pója insánlu lă si mărită di Gríva, si lęa mákídónkí [...], šíři-y burvíra toátă limba nõástră.* (Apoi oamenii au început să se căsătorească cu cei din Gríva, să ia macedonence slave [...], așa amestecară toată limba noastră.) AtaM 366/25; *Am únă buțgáúă plínă cu vin și cu rakíjă, áma nu si burvés.* (Am un butoiăș plin cu vin și cu rachiu, dar nu se amestecă. [Ghicitoare: Oul].) Cap<sup>2</sup> 162/18; *Noj cøn ram fičúor, lă păștém buóil' și nă burvém cu brăslăvéřil.* (Noi, când eram copii, pășteam oile și ne amestecam cu cei din Birísláv.) AtaM 398/12; *La dǎđdara drum și z-buruvira tuđtili biúřtáli án un lúč.* (Le dădură drumul și se amestecară toate turmele la un loc.) MP 50/30; *Nu-ř bun s-ti burvés án Dómmuluř lúcrú.* (Nu e bine să te amesteci în lucrarea Domnului.) Cap<sup>2</sup> 102/37. F i g. A se amesteca în vorbă. *Țǎstă tǎrcă că-ř úbávă, di țǎ si ánmăričávı și burvi án lař.* (Aceasta considera că e frumoasă, de aceea se semeți și se amestecă în vorbă.) DP 57/25. 2. A răscoli;

a căuta (cu atenție). *Mára, mult áy burvés ugníște!* (Măi, mult [mai] răscolești vatra!) Can T<sup>1</sup> 274/5; *Si dușșiră prin udóř, buruvíră că buruvíră, áy fláră [řǎta] cóla.* (Se duseră prin odăi, răscoliră ce răscoliră, o găsiră [pe fată] acolo.) Pap M<sup>2</sup> 156/18; *Cățó s-o burvéscă la per; cøn u burvé la per, șóřpi si dunără pri dinzúr di řǎta.* (Începu s-o caute în păr; când o căuta în păr, șerpii se adunară în jurul fetei.) Cerna T. 3. A răsfoi. *Burvés únă cárți vlășgáscă.* (Răsfoiesc o carte românească.) Dms s.v. 4. (Despre vreme) A se schimba. *Si burvėști vácótu.* (Se schimbă vremea.) Dms s.v.

*Var.:* **buruvés**.

Et.: mac. **boravi**, bg. **boravja**.

**burvídara** vezi **burvídăra**.

**burvídăra** adv. Cap 50 s.v. *burvés*. Amestecând. *Turím burvídăra.* (Turnăm amestecând.) Cap 50 s.v. *burvés*.

*Var.:* **burvídara**.

Et.: vezi **burvés**.

**burvinítă, pl. burvinítur** și **burvinítă** s.f. Dms. Încurcătură; neînțelegere, conflict. *Nu-ř trubăjés tør burvinítur.* (Nu-mi trebuie asemenea încurcături.) Dms s.v.; *Și pri lă noř ra burvinítă un vácót.* (Și pe la noi, cândva, au fost neînțelegeri.) Dms s.v.; *Túrçu cu gárcu áy burvinítă.* (Turcii au conflicte cu grecii.) Dms s.v.

Et.: din \***burvínă** (cf. mac., bg. **boravenje**) + **-ítă**.

**burvitúrá, pl. burvitúr** s.f. Cap 50 s.v. *burvés*; Dms. Neînțelegere; încurcătură. *Din țǎstă burvitúrá vem [...] ziřán.* (Din această neînțelegere avem [...] pagubă.) Cap 50 s.v. *burvés*.

Et.: din **burvés** + **-itúrá**.

**busiúoc** vezi **busiúuc**.

**busiúoc** vezi **busiúuc**.

**busiúuc** s.m. Pap<sup>1</sup> 35; Pap<sup>2</sup> 61; Can<sup>1</sup> 193; Cap 51; Dms. Busuioc. *Lę un bǎrdác [...], la amplă di proáspătă ápu și la stúpă, ácu-ř vęřă, cu únă kícă vęřdi, áră ácu-ř jǎrnă, cu un busulúuc uscát.* (Ia un urcior [...], îl umple cu apă proaspătă și îl astupă, dacă e vară, cu un buchețel verde, iar dacă-i iarnă, cu un busuioc uscat.) Pap M<sup>2</sup> 117/40; *Fǎřili lęu căți un busiúuc di sfáca om din cásă.* (Fetele iau câte

un [fir de] busuioc pentru fiecare om din casă.) Can T<sup>2</sup> 106/32; *Țela ȧom curúĵ busiľuc ăĵ ămpuviniť curčn si mčră.* (Omul al cărui busuioc e veștejit, curând o să moară.) Can T<sup>2</sup> 106/33. *Pópa da cu bálca di busiĵóc.* (Popa dă [= stropește] cu buchețelul de busuioc.) Cap 32 s.v. *bálcă.*

Var.: **busiĵóc**, **busiľóc**, **busuľuc**.

Et.: mac., bg. *bosiljok*.

**busmán** vezi **buťmán**.

**busnés** vezi **buťăĵés**.

**bustán<sup>1</sup>**, pl. **bustán** s.m. Cap 51; Dms. Pepene verde. *Si dar únă báfčă ăn un drum, ĵúndi, i zúŷă, si trčăcă ȧom și si puń bustań ăn ĵă.* (Să faci o grădină pe un drum, [pe] unde în fiecare zi o să treacă om [= oameni], și să cultivi pepeni verzi în ea.) Cap<sup>2</sup> 99/28; *Ăcu poť s-ti duť sĵ-aŷ ľčăĵ un bustán, că di țel bustán trčăĵi mčă ľușutiĵă.* (Dacă poți, du-te să iei un pepene verde, căci cu acel pepene trece boala mea.) Cap<sup>2</sup> 143/17.

Et.: tc. *bostan*.

**bustán<sup>2</sup>**, pl. **bustáni** s.n. Cap 51; Cerna A/1139; Dms. Peperărie. *La scŷási ăn un bustán cu ľubiniĵă.* (Îl scoase [= duse] la o peperărie cu pepeni verzi.) MP 154/19.

Et.: tc. *bostan* (mac., bg. *bostan*).

**busuľuc** vezi **busiľuc**.

**busumărc** vezi **băsămăc**.

**buș**, pl. **bușă**, **búși** și **búșur** s.n. Pap<sup>1</sup> 35; Pap<sup>2</sup> 61; Can<sup>1</sup> 193; Cap 51; Cerna A/332; Wild h. 168/1-7; ALDM I, h. 275/1-7; Dms. Pumn. *Únu din ĵeľ zăcăťă să da cu búșu.* (Unul dintre ei începe să dea cu pumnul.) Can T<sup>1</sup> 271/27; *Li pun búșili ăn úrdini, únă dŷpu ľántili.* (Pumnii îi așază pe rând, unul după celălalt.) Can T<sup>1</sup> 271/26; *Con s-trĵăť pri ľăngă ĵăľ, si-ĵ daĵ un buș ăn cap.* (Când o să treci pe lângă el, să-i dai un pumn în cap.) MP 30/23; *Ļă zdruminără cu búșili.* (Îl zdrobiră cu pumnii.) Dms s.v.; *Ļántu fičór, căn aŷ dădčă búșlu tru pimint, cásă di h'er si dără.* (Celălalt fecior, când izbeau cu pumnul în pământ, casă de fier se făcea.) Cap<sup>2</sup> 111/25.

Et.: cf. alb. *mbush*, *bush* (Saramandu, SCL, XXXVIII, 1987, p.126 ș.u.)

**but<sup>1</sup>** vezi **bod**.

**but<sup>2</sup>** pl. **bútur** s.n. Wild h. 173/7; ALDM I, h. 339/7. But de carne, halcă de carne; șold.

Et.: tc. *but* (mac., bg. *but*).

**butár**, pl. **butár** s.m. Pap<sup>1</sup> 35; Pap<sup>2</sup> 61; Cap 51 s.v. *buti<sup>2</sup>*. Dogar.

Et.: din *búti* + *-ár*.

**bútără** vezi **bútură**.

**butărníc** vezi **buturníc<sup>2</sup>**.

**butéľnic** vezi **buturníc<sup>2</sup>**.

**buterníc** vezi **buturníc<sup>2</sup>**.

**búti**, pl. **buť** s.f. Pap<sup>1</sup> 35; Pap<sup>2</sup> 61; Can<sup>1</sup> 194; Cap 51; ALR II, s.n., 1, h. 245/012; Dms. Bute, butoi. *La ăncurunări si scčătiť ĵérurli di pri búti.* (La cununie să scoateți cercurile de fier de pe butoi.) Cap<sup>2</sup> 76/10; *Cótiva buť di ápu [...] li púsi pri un cŷărb.* (Câteva butoai de apă [...] le puse pe un corb.) Cap<sup>2</sup> 121/38; *Búľli raŷ distupáti și vĵnu cură că din búcă.* (Butoaiile erau destupate și vinul curgea ca din scocul morii.) DP 87/13.

Et.: lat. *buttis*.

**butičcă**, pl. **butički** s.f. Can<sup>1</sup> 194; Cap 51 s.v. *búti<sup>2</sup>*. Butoiaș, putinică.

Var.: **bútičcă** (Can<sup>1</sup> 194).

Et.: din *búti* + *-ič(că)*.

**bútičcă** vezi **butičcă**.

**butiĵúni** vezi **bătiĵúni**.

**bútim**, pl. **bútimi** s.n. Pap<sup>1</sup> 35; Pap<sup>2</sup> 61; Can<sup>1</sup> 194; Cap 51 s.v. *búti<sup>2</sup>*; Cerna A/851, 2354; Dms. 1. Putină, butoi. *Ļámňa biĵú un bútim plĵn cu măťiniĵă.* (Balaurul bău o puțină mare plină cu lapte bătut.) Cap 51 s.v.; 2. Putinei. *Ăn bútin si bat măťiniĵăli.* (În putinei se bate laptele [bătut].) Cap 51 s.v. *búti<sup>2</sup>*.

Var.: **butím** (Pap<sup>1</sup> 35; Pap<sup>2</sup> 61), **bútin** (Pap<sup>2</sup> 61; Cap 51 s.v. *búti<sup>2</sup>*).

Et.: bg. *butim* (BER I 92), mac. *butin*.

**butím** vezi **bútim**.

**bútin** vezi **bútim**.

**bútină** vezi **pútină**.

**butirisés**, **butirisiri**, **butirisĵ**, **butirisít** vb.

IV. *Tranz.* Pap<sup>1</sup> 35; Can<sup>1</sup> 194; Dms. A împinge, a îmbrânci. *Cčn si zădčrmă, s-ľă butrisím și s-ľă nicčm.* (Când o să adoarmă o să-l împingem [în apă] și o să-l înecăm.) DP 44/11; *Izmičăru aŷ butrisi popăđiĵa ăn ápu.* (Sluga o îmbrânci pe preoteasă în apă.) DP 44/15.

Var.: **butirnisés** (Dms s.v.), **butrisés**.

Et.: mac. *buturisa*, bg. *butorjasam*.

**butirnic** vezi **buturnic**<sup>2</sup>.

**butirnic** vezi **buturnic**<sup>1</sup>.

**butirnisés** vezi **butirisés**.

**butişnic** vezi **buturnic**<sup>2</sup>.

**butirisés** vezi **butirisés**.

**bútur**, *pl. bútur s.m.* Pap<sup>1</sup> 35; Pap<sup>2</sup> 61; Dms. Bubă rea.

♦ *Iě nu l-u búтуру!* (L i t. Deloc nu-l prinde buba rea! = N-are nici pe dracu'!) Dms s.v.; *Búтуру s-la scoť!* (Ieși-ți-ar buba rea!) Pap<sup>1</sup> 35 s.v.

Et.: cf. bg. **butora** (**butor**).

**buturák**, *pl. buturák s.m.* Pap<sup>1</sup> 35; Pap<sup>2</sup> 62; Can<sup>1</sup> 194; Cap 52. s.v. *bútură*. Furuncul. *Răslănița vxa un buturák și buturáku fu ăntăpát di cuțót și curon si răzlăbí.* (Leoaica avea un furuncul și furunculul fu înțepat de cuțit și curând cedă.) Cap<sup>2</sup> 74/39; *Ău pugudí ăn răbét jündi răslăncă vxa un buturák.* (O nimeri în spinare unde leoaica avea un furuncul.) DP 106/35.

Et.: bg. **butorak**.

**bútură** *s.f.* Pap<sup>2</sup> 61; Can<sup>1</sup> 194; Cap 52. (La cai și vite) Răpciugă.

♦ *Te ț-ăi? bútură?* (L i t. Ce ți-e [= ce ai]? răpciugă? = Ce tot mârâi [= fornăi]?) Pap M<sup>2</sup> 63/36; *Nu l-ăi bútură.* (N-are nimic, n-are nici pe dracu) Pap M<sup>2</sup> 63/38.

Var.: **bútără** (Can<sup>1</sup> 194).

Et.: mac., bg. **butur**.

**buturnic**<sup>1</sup> *s.m.* Cap 52 s.v. *bútură*. (La cai și vite) Răpciugă.

Var.: **butirnic** (Cap 52 s.v. *bútură*).

Et.: din *bútură* + **-nic**.

**buturnic**<sup>2</sup>, *pl. buturniț și buturnicur s.m.și n.* Can<sup>1</sup> 194; Cap 52. Ghionț, brânci.

**Daș un buturnic**. A da brânci. *Vămpiru, că-l dădi un butirnic la ușa, aș frónsi și ntró ăn mǎră.* (Vampirul, când îi dădu brânci ușii, o sparse și intră în moară.) DP 140/30. **Pun un buturnic**. A da brânci. *Ca si dúsi el di-l púsi un butirnic la pǎrtă, țǎpki si feási pǎrta.* (Când se duse el de-i dădu brânci porții, așchii se făcu poarta.) Cap<sup>2</sup> 62/33.

Var.: **butărníc** (Can<sup>1</sup> 194), **butélnic** (Cerna T), **buternic** (Can<sup>1</sup> 194), **butirnic** (Cerna T), **butişnic** (Cap 51).

Et.: din *butirisés* + **-nic**.

**buțăiés** vezi **buțnés**.

**buțăiă**, *pl. buțel și buțáli. s.f.* Pap<sup>1</sup> 35; Pap<sup>2</sup> 62; Can<sup>1</sup> 194; Cap 51; Cerna A/1203, Supl; Wild h. 372/2, 5, 6; Dms. Butoiaș. *Lă călcă pri pičór júnili cǎn lă dinjúră dinjúr di buțăiă.* (Îl calcă pe picior pe mire când îi pun să dea ocol butoiașului.) Can T<sup>2</sup> 102/8; *Făta [...] si scúnsi ăn ună buțăiă și-ș la púsi căpăcu disúpră.* (Fata [...] se ascunde într-un butoiaș și-și puse capacul deasupra.) DP 196/15; *[Ăń] am ună buțăiă plină cu vin și cu răkíă.* (Am un butoiaș plin cu vin și cu rachiu. [Ghicitoare: Oul].) Cap<sup>2</sup> 162/16.

Var.: **bučăiă** (Wild h. 372/6).

Et.: din **búti** + **-ăiă**.

**buțilúscă**, *pl. buțilúski s.f.* Pap<sup>1</sup> 35; Pap<sup>2</sup> 62; Can<sup>1</sup> 194; Cap 51 s.v. *búti*; Cerna A/1203; Dms. Butoiaș.

Et.: din *buțáli* (pl. lui *buțăiă*) + **-úscă**.

**buțmán**, *pl. buțmán s.m.* Pap<sup>1</sup> 35; Pap<sup>2</sup> 62; Can<sup>1</sup> 194; Cap 51; Cerna A/2141; Wild h. 64/6; Dms. Ciorchine de struguri. *Cǎn si sculără, la flără dădu cu ună tipsiă plină di buțmán.* (Când se sculară, îl găsiră pe bătrân cu o tipsie plină de ciorchini de struguri.) Cap<sup>2</sup> 98/17; *Ua sa buțmán mai măccát și mai coț.* (Aici sunt ciorchini de struguri mai mari și mai coțți.) DP 53/10; *Măncáj doj buțmán di úuă.* (Am mâncat doi ciorchini de struguri.) Cap 51 s.v.

Var.: **busmán** (Cerna T).

Et.: cf. bg. **buca** (Can<sup>1</sup> 194).

**buțnés**, **buțniri**, **buțniț**, **buțnit** *vb.* IV. *Tranz.* Pap<sup>2</sup> 62; Can<sup>1</sup> 194; Cap 51; Dms. **1.** A înțepa, a înfîge, a împunge. *Ună străcílă că vini, di ca u buțni țea vácă, toată zúua lăgă dupu ja.* (Dacă veni o streche, de o înțepă pe vacă, toată ziua alergă după ea.) Cap<sup>2</sup> 114/6; *Ja ăl'ra picăti di fičór și nu la buțnă cu ácu.* (Ei îi era milă de băiat și nu-l înțepa cu acul.) Cap<sup>2</sup> 65/19; *Aș lără țápa, cum ra ársă, și u buțnira an sac.* (Luară frigarea, cum era încinsă, și o înfîpseră în sac.) MP 102/18; *Cu sam zădurmit, tu s-mi buțnés s-mi diștét jo.* (Dacă sunt adormit, tu să mă împungi, ca eu să mă trezesc.) Cap<sup>2</sup> 65/13. F i g. A înțepa (prin vorbe), a ofensa. *Lă buțniț pri dinălát.* (Îl înțepai [= îl ofensai] pe ocolite.) Dms s.v. **2.** A spinteca. *La buțni rápu și la trânti la primint.*



(Îl spintecă pe arap și-l trânti la pământ.) Pap M<sup>2</sup>/34; *Cumiți'l la tâlčôră trej'l, la buțâiră toț.* (I-au omorât pe toți cei trei hoți, îi spintecară pe toți.) Cerna/T. 3. A da pinteni (calului).

Var.: **busnés** (Can<sup>1</sup> 193; Cap 51; Dms.),

**buțâiés.**

Et.: mac. *bucne*, bg. *bucna*.

**bučćac**, pl. **bučćat** s.m. Dms. Bouleț. F i g. Dobitoc, prostănac. *Că vrin bučćac si puriveăști.* (Se împleticește ca un prostănac.) Dms s.v.

Et.: din *boj* + *-ćac*.

**buués** vezi **bunăiés.**

**buuies** vezi **bunăiés.**

**buunés** vezi **bunăiés.**

**buuvină** s.f. Dms. Carne de vită. *Ári un an di cõn nu mănccõi buuvină.* (Este un an de când nu am mâncat carne de vită.) Dms s.v.

Et.: de la *boj* (după *guvidinã*).

**búzã**, pl. **búzi** s.f. Pap<sup>1</sup> 35; Pap<sup>2</sup> 62; Can<sup>1</sup> 194; Cap 52; Wild h. 157/3, 7; ALDM I, h. 196/1, 7, h. 198/1-7; Dms. Buzã.

**Ånflum búzili.** A se bosumfla. *Ți li ånflåș búzili?* (De ce te-ai bosumflat?) Can<sup>1</sup> 194 s.v.

Var.: **búďã** (Wild h. 157/3, 7).

Et.: cf. alb. *buzë*.

**buzãģiģã**, pl. **buzãģiģi** s.m. Can<sup>1</sup> 194; Cap 52 s.v. *bõzã*; Dms. Bragagiu.

Var.: **buzãģõģã** (Cap 52 s.v. *búzã*), **buzãģõģã** (Dms.)

Et.: mac., bg. *bozaģija* (tc. *bozaci*).

**buzãģõģã** vezi **buzãģiģã.**

**buzãģõģã** vezi **buzãģiģã.**

**buzdugán**, pl. **buzdugáni** s.n. Cap 52; Dms. Buzdugan. *Fičũãru, cu buzdugãnu, con la scutẽã capu lámna, a'l trãsi unã pristi cap.* (Feciorul, cu buzduganul, când balaurul scotea capul, îi trase una peste cap.) Cap<sup>2</sup> 119/46; *La lo cálu, lo și calõcca și buzdugãnu și z-dúsi.* (Luã calul, luã și paloșul și buzduganul și se duse.) MP 14/9; *Fičõru [...] aș dãró un buzdugán.* (Feciorul [...] își făcu un buzdugan.) DP 192/11.

Et.: tc. *bozdoģan* (mac. *bozdogan*, bg. *bozdugan*).

**buzęãi** vezi **buzél.**

**buzęãl** vezi **buzél.**

**buzéi** vezi **buzél.**

**buzél**, pl. **buzel** și **buzéi** s.m., **buzéľã** s.n. Can<sup>1</sup> 194; Cap 43 s.v. *boz*, ALR II s.n., 3, h. 639/012; Dms. Soc; floare de soc. *Unã sirácã fęã åu ånșãrã din-zur-ån-zúr cu frúnđi di buzél.* (Pe o fatã orfanã o împodobesc de jur împrejur cu frunze de soc.) Can T<sup>1</sup> 269/22; *Púnim și trei buzéi ån trei lócur.* (Punem și trei flori de soc în trei locuri.) Can T<sup>1</sup> 115/2; *Téga s-dúsi la báhce di váli [...] sum* [sic: *sub*] *buzélu mári.* (*Téga* se duse în grãdina din vale [...] sub socul [cel] mare.) Cap<sup>2</sup> 20/15; *Piscã di buzél.* (Fluier de soc.) Dms s.v.; *Buzéi di minútu.* (Floare măruntã de soc.) ALR II, s.n., 3, h. 639/012; *Din buzél dãrõm pluşcãcã.* (Din [lemn de] soc facem pușcoace.) Dms s.v.; *Buzjãl nalt.* (Soc înalt.) Kats 90/34.

Var.: **buzęãi** (Cap 52 s.v. *buzęãl*), **buzęãl** (Cap 52), **buzéi** (Can<sup>1</sup> 194), **buzél** (Dms), **buzél** (Can<sup>1</sup> 194), **buzjãl**.

Et.: mac. *bozel* (cf. și bg. *bãzel*, *bãzej* BER I 97).

**buzéi** vezi **buzél.**

**buzél** vezi **buzél.**

**buzéľ** vezi **buzél.**

**buzjãl** vezi **buzél.**

**buzmunéz**, **buzmunári**, **buzmunái**, **buzmunát** vb. I. *Refl.* Cap 52. A se supãra; a se înfuria. *Jeș bun sã nu ti buzmunéz.* (Fii bun și nu te supãra.) Cap 52 s.v.

Et.: mac. *besnee*.

**buzõs**, **buzõri**, **buzõi**, **buzõt** vb. IV. *Refl.* Pap<sup>2</sup> 62; Can<sup>1</sup> 194; Cap 52 s.v. *búzã*; Dms. A se bosumfla. F i g. A se umfla în pene, a se îngãmfã. *Țe ti buzõș șa?* (De ce te-ai umflat așa în pene?) Pap M<sup>2</sup> 63/39.

Et.: de la *búzã*.